

הר וגוצי'ובר

תורת הגאולה במשנתו של רבי יוסף רוזין

תשורה

משמחת הנישואין

של לוי יצחק ויוכבד שרה שיחיו

טננבוים

בדב"ח תמוז ה'תשע"ד, כפר חב"ד ארה"ק

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

כתיבה: הרב מנחם מענדל שי' טוננבוים.
עימוד ועריכת הקובץ: הת' מנחם מענדל שי' דורון.
הערות והארות ניתן לשלוח לדוא"ל: lit770@gmail.com.

פתח דבר

בשבח והודאה להשי"ת על כל אשר גמלנו, ובחסדו הגדול זיכנו בשמחת נישואי צאצאינו החתן הת' הרב **לוי יצחק** שי', עב"ג הכלה המהוללה מרת **יוכבד שרה** תחי', בשעה טובה ומוצלחת - הננו שמחים להגיש בזה לכל מכרינו וידידנו אשר באו להשתתף בשמחתנו תשורה מיוחדת, מיוסד על מנהג כ"ק אדמו"ר הרי"צ בחתונת כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א, קובץ "הרוגוצ'ובר - תורת הגאולה במשנתו של רבי יוסף רוזין", והוא תדפיס ראשוני מתוך ספר שי"ל בעזהשי"ת המלקט את תורתו של הגאון החב"די ז"ל בעניני הגאולה ומלך המשיח.

כהקדמה לתדפיס זה, באה סקירה מיוחדת פרי עטו של הת' **מנחם מענדל** שי' **דורון**, המתעדת את הפן החב"די באישיותו של גאון פלאי זה, ונקראה בשם "רב החובל החב"די בים התלמוד" מיוסד על ביטוי דומה שהרבי התבטא עליו באחת ההזדמנויות.

בתור הוספה לקובץ, נדפסו סיפורים ושביבי זכרונות מאת אבי החתן שי' ממה ששמע וקיבל מזקני החסידים ומזכרונותיו בשנת ה'קבוצה' בישיבת תות"ל המרכזית בחצר כ"ק אדמו"ר שליט"א. כמו כן נדפס בזה נספח הסוקר את הספרים על תורת הרוגוצ'ובי שיצאו לאור בעריכת אבי החתן שי' בעידודו של הרבי.

קובע ברכה לעצמו הוא פיענוח ותצלום של מכתב תשובה הלכתי שכתב הגאון הרוגוצ'ובי ז"ל הנדפס בזה בפרסום ראשון מכת"י.

• • •

בשיחת חג הפורים תשמ"ז התבטא הרבי בביטוי מופלא בנוגע לזכות שזכה דורנו לזריחת אורו הגדול של הגאון הרוגוצ'ובי ז"ל:

"ההסבר בפשטות לענין הרוגוצ'ובי, שהיה דבר יוצא מן הכלל לגמרי", הוא "מכיון שעומדים בזמן קרוב לגאולה, לאחרי ש"כלו כל הקיצין". . . שעתה הוא הזמן המתאים ביותר להכין את העולם כולו להיות ראוי לגאולה".

ואם תורתו של אותו גאון בכלל היא מסימני הגאולה האמיתית והשלימה, הרי שהחלקים בתורתו העוסקים בפירוש בענין הגאולה מודגש בהם ענין זה ביותר, וכדברי הרבי בחודשי הקיץ של שנת תנש"א מספר פעמים, שהלימוד והעיסוק בעניני הגאולה ובפרט לימוד עניני הגאולה כפי שהם בתורה, יש בכוחם לשנות את טבע האדם ולהעמיד אותו במצב ורגש של גאולה.

ויהי רצון שהוצאתו לאור של קובץ זה המהווה טעימה מתורתו של הרוגוצ'ובי בעניני הגאולה ומלך המשיח, יזרז את הגאולה הפנימית של כל אחד ואחד מאיתנו, ועל ידי זה את הגאולה הכללית על ידי משיח צדקנו - כ"ק אדמו"ר שליט"א, ותיכף ומיד ממש הוא אוהז בידיו ממש איש איש ממקומו ומארצו ומוליכנו קוממיות לארצנו ובקרב ממש!

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

משפחת שץ

משפחת טננבוים

בדר"ח תמוז, חודש הגאולה, ה'תשע"ד
ס"ד שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א
כפר חב"ד, ארץ הקודש

תזכר עניינים

7..... רב החובל החב"די בים התלמוד

סקירה מקיפה על תולדות חייו החב"דיים של הגאון הרוג'צ'ובי, רב קהילת חסידי חב"ד בדווינסק-דענענבורג, וממקושרי כ"ק רבותינו נשיאינו.

21..... 50 ערכים בעניני גאולה ומשיח בתורת הרוג'צ'ובי

איסור ריבוי נשים למלך • בית המקדש השלישי • בלעם ונבואתו • הגבעונים בזמנו של משה • גילוי אלקות • גילוי התורה בבהירות • הנשמות בגן עדן • גרים, גדרם • דעת באלקות • הנהגת הקב"ה את העולם • השגחה פרטית • התורה לפני ביאת המשיח • חלוקת ארץ ישראל • חמורו של משיח • ידיעת התורה על בוריה • ידיעת כל התורה • יחוסו של משיח • כבודו של מלך • כהנים לעתיד לבוא • מגילת החשמונאים • 'מורח ודאין' במשיח • מחיית עמלק • מחיית עמלק • מלך וקיסר • מלכותו של משיח • מעלותיו של משיח • מפלת בלעם • מחשבתם של מרגלים • משיח מלך וקיסר • מתנות למלך המשיח • נבואת משה ובלעם • נבואתו של בלעם לעתיד • ניסוך המים וניסוך היין • נענועים בד' מינים • נשיאות בירושלים • חזרת הסנהדרין • ספירת שמיטין ויובלות • עולם הבא דישראל ודהגויים • עולם הבא לישראל • פלפולא דאורייתא • פרוע ראש במקדש • הקרבת קרבן חגיגה • קרבן פסח שני • ריח ניחוח בקרבנות • שבת אפרים ומנשה • שחיטת השטן • 'שיבוטא' וחודש ניסן • שליטת שבת יהודה • ימות המשיח למעלה מהטבע • 'תשביט' לעתיד לבוא

58..... שביבי זכרונות

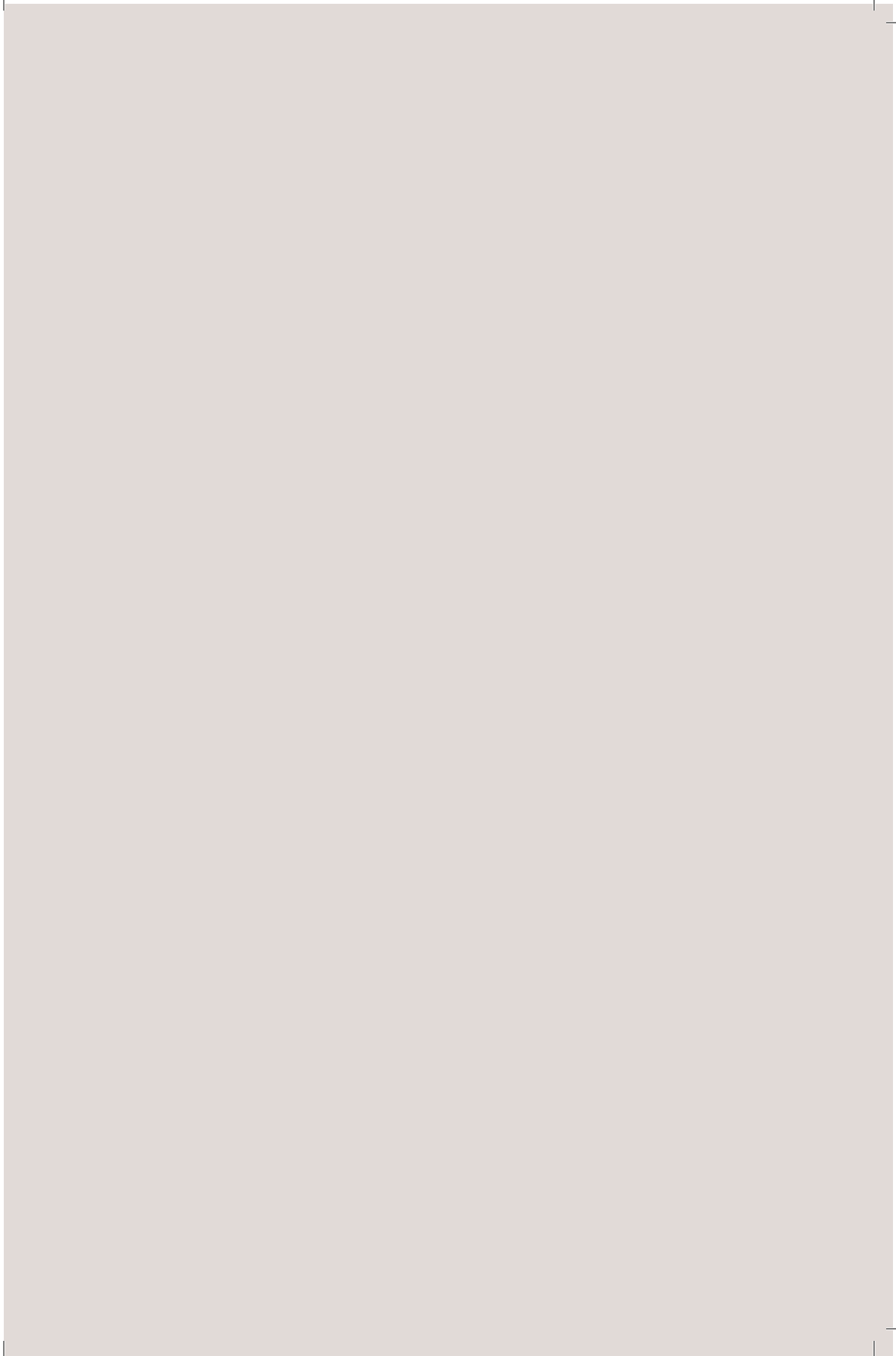
סיפורים ושביבי זכרונות מאת אבי החתן שי' ממה ששמע וקיבל מזוקני החסידים ומזכרונותיו בשנת ה'קבוצה' בישיבת תות"ל המרכזית בחצר כ"ק אדמו"ר שליט"א.

69..... תורת הגאון

סקירה מיוחדת על הספרים שיצאו לאור מתורת הגאון הרוג'צ'ובי ז"ל שנערכו על ידי אבי החתן שי', בעידוד כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א.

74..... פרסום ראשון

פיענוח ותצלום של מכתב תשובה הלכתי שכתב הגאון הרוג'צ'ובי ז"ל לרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג - הראשון לציון והרב הראשי לישראל, הנדפס בזה בפרסום ראשון מכתב יד, בתוספת הערות בדרך אפשר.

רב החובל החב"די בים התלמוד

תולדות חייו של הגאון החסיד רבי יוסף רוזין
הגאון מרוגוצ'וב בעל ה'צפנת פענח' ורבה של דווינסק

הגאון החב"די

מאז היווסדה של חסידות חב"ד, הסתופפו תחת כנפיה ענקי הרוח ואבירי הדעת. הדרך החדשה שהזריח אורה בליאזנא, הפכה אבן שואבת לגאוני הדור, שביקשו למצוא דרך בעבודת ה'. הם ביקשו לעצמם דרך כזו שתשלב תורה ויראה, ותכלול בתוכה לצד עבודת המידות גם לימוד מעמיק.

גאונים אלו, ביקשו למצוא איש אשר רוח בו. הם חיפשו אחר מורה דרך שיסלול לפניהם את שביל העבודה ויפתח בפניהם אפיקים חדשים בלימוד התורה.

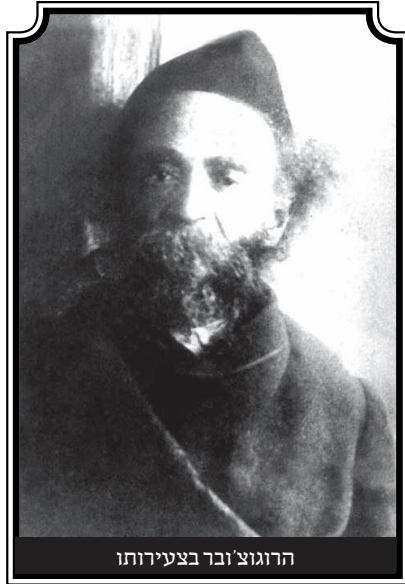
ובחצרו של אדמו"ר הזקן הם מצאו את אשר איוותה נפשם. גאונות ועמקות הפכו לכלי שרת לעבודת ה', וחריפות הדעת היוותה את היסוד המוצק להתבוננות באחדות ה'. אדמו"ר הזקן שהיה בעצמו חד בדרא בגאונותו הנדירה, סלל דרך חדשה בתנועת החסידות, שמשכה אליה את טובי המוחות מכל רחבי ליטא, והלהיטה את הלבבות של בני התשחורת שבאותו הדור.

אם במקומות אחרים נהגו לזלזל בגאונים, ביכרו את טהרת הלב ושמחתו, והעלו על נס את הפשטות והתמימות, בחצרו של אדמו"ר הזקן הודגשה דווקא מעלתו של כח השכל על פני שאר הכוחות, בכך שדווקא על ידו אפשר להגיע לאחדות אמיתית עם הבורא, ודווקא בכוחו להפוך את האדם לבריה חדשה ולתת לו את הכח להכניע את יצרו.

באותן ד' אמות הסתופפו זה לצד זה גאוני התבונה ואבירי הדעת. גדולי עולם דוגמת רבי נחמיה בירך מדוברובנה, רבי יצחק אייזיק אפשטיין, רבי הלל מפאריטש, רבי אברהם שיינס ועוד רבים וטובים מהעידית שבעידית מהאברכים ובני הישיבות של

עולם התורה, אשר נמשכו לאורו הגדול של אדמו"ר הזקן ופסעו יחד איתו בדרך החדשה שנסללה לפניהם.

ועל אף גאונותם, לא גבה ליבם ולא רמה עינם. מלבד גאונים אלו, הסתופפו באותן ד' אמות גם אנשים פשוטים בעלי אמונה תמימה, הם הסבו יחד לאותו השולחן, שמעו יחד את דברי אדמו"ר הזקן, ולעיתים אף דחקו זה את זה בבית המדרש העמוס לעייפה בחסידים בימי החגים.

הרוגוצ'ובר בצעירותו

שילוב זה של גאונות מדהימה עם פשטות חסידית אופיינית, הביאו לכך שגדלותם התורנית נסתרה מעיני המון העם, ותחת אשר יתפסו את מקומם הראוי בכותל המזרח בין גאוני הדור, הלך שמם ונשתקע.

גם בדורות מאוחרים יותר, הצטופפו בחצר בית ליובאוויטש גאוני עולם אשר כל רז לא אניס להו, והש"ס כולו על מפרשיו היה לדידם כמונח בקופסא. בחצרו של אדמו"ר הצמח צדק צמחו לתפארת רבי חיים יעקב ווידרביץ שהיה ממנהיגי יהדות ארה"ב בשנותיה

הראשונות, רבי שניאור זלמן פרדקין מלובלין בעל ה'תורת חסד', רבי אברהם דוד לאוואוט, רבי חיים יהודה לייב ליטוויץ, רבי אברהם חיים רוזנבוים ועוד רבים וטובים שיותר משהתייחדו בגאונותם העצומה, התייחדו בענוותם הרבה ובביטולם העצום כלפי רבותינו נשיאינו.

אם דברים אלו היו נכונים לכל אורך הדורות, בא רבי יוסף רוזין הגאון מרוגוצ'וב ולימד על כולם. דווקא על רקע מנהגו הנודע לבטל כלאחר יד ראשונים ואחרונים, בלטה העובדה המפליאה שבכל הנוגע לרבותינו נשיאינו ולחסידי חב"ד נהג בהדרת כבוד פנימית, והתייחס לרבותינו נשיאינו כאחד החסידים, וקיבל את מרותם ללא עוררין.

יותר מכל החסידים, דווקא הוא הביא לידי ביטוי את הקשר העצמי שבין רבי וחסיד. דווקא הוא הוכיח שהביטול וההתמסרות של חסיד לרבו אינו תלוי בטיב הכשרונות והמעלות הפנימיות של החסיד, אלא הוא קשר עצמי שלמעלה מטעם ודעת.

• • •

לאורך שנות חייו של הגאון הרוגוצ'ובי, תפס הוא מקום של כבוד בכותל המזרח בין גאוני דורו, ומכל קצות תבל הריצו אליו שאלות בהלכה אליהם השיב כפי רוחב דעתו ועומק בינתו.

ההערכה אליו חצתה גבולות ומגזרים, וגם הגאונים הגדולים התבטלו בפניו ביודעם כי בכל הנוגע לידיעת התורה הרי הוא חד בדרא, ולו נאווה תהילה.

עם פטירתו בשנת תרצ"ו, ספדו לו רבנים ומורי הוראה, כתבי העת ביכו את פטירתו, והעיתונים ארגו את יריעת חייו והפליאו את גדולתו התורנית אשר לא היה לה אח ורע. בשנים שלאחר מכן, יצאו ספרי ביוגרפיה ונדפסו מאמרי הערכה רבים שנועדו להטמיע את דמותו בקרב בני הדור הצעיר, ולהציבו כמודל לחיקוי ולהערצה. אך אלו כמו אלו הסתירו ביודעין ובלא יודעין את השתייכותו החסידית-חב"דית והתקשרותו לרבותינו נשיאינו.

על דרך החידוד ניתן להמליץ על אותם אלו הנוהגים לצטטו מבלי להזכיר את עובדת היותו חסיד חב"ד, כי שוכחים הם על 'נותן התורה'. שוכחים הם כי אותו גאון נפלא, היה חסיד חב"די במלוא מובן המילה שהיה מקושר בלב ונפש לרבותינו נשיאינו, התבטל לפנייהם כחסיד לפני רבו, עסק בלימוד תורת החסידות, וחיבב את תלמידי התמימים כבניו ממש.

בוצין בוצין מקטפיה ידיע

עוד משחר נעוריו היה קשור אותו גאון בקשר כל ינתק לחסידות חב"ד. ערש ילדותו היה בעיירה החב"דית רוגוצ'וב, שם נולד גדל והתחנך על ברכיהם של גדולי החסידים שחיו בעיר, ומהם ספג את הלך רוחו החסידי.

נוף טיפוסי ברוגוצ'וב שבבלרוס. ערש הולדתו של רבי יוסף רוזין

אביו ר' פישל
רוזין היה
מגדולי הלמדנים
החסידיים בעיר,
ואמו הייתה
מגזע היחס של
חסיד חב"ד אשר
שוללת משפחתה
הגיעה עד לרבי
גרשון, מחסידיו
של הנאמנים

אדמו"ר הזקן ומראשוני בני העליה שנתקשרו אליו כאשר ייסד את שיטת חסידות חב"ד.

בהגיעו לגיל חינוך, זכה להצטרף אל אביו בנסיעתו לליובאוויטש אל אדמו"ר הצמח צדק. לאחר ששהו בחצר הרבי במהלך חודש החגים, נכנסו ליחידות בחדרו הפרטי של הרבי על מנת לקבל את ברכת הדרך, ובאותה יחידות הורה אדמו"ר הצמח צדק לבנו הבכור המהרי"ל להניח את שתי ידיו על ראשו הרך, וכך בירך אותו הרבי בלמדנות מופלגת.

באותה יחידות גם הורה אדמו"ר הצמח צדק לילד הרך – שבאותה שעה היה בשנתו השישית בלבד – ללמוד את מסכת נזיר על מפרשיה.

כאשר יצאו הבן ואביו מחדר היחידות, התפלאו מדוע הורה הרבי ללמוד דווקא את

מסכת נזיר? – עצם ההוראה של הרבי לנער רך בשנים ללמוד את מסכת נזיר לא הטרדה אותם כלל, שהרי כשרונותיו של הנער העידו עליו כי מסוגל הוא למשימה זו, ואף הוא הספיק באותה שעה לגרוס כמה עשרות דפי גמרא לעיון, אך מדוע הרבי בחר דווקא במסכת זו?

ציור מפת העיירה ליובאוויטש

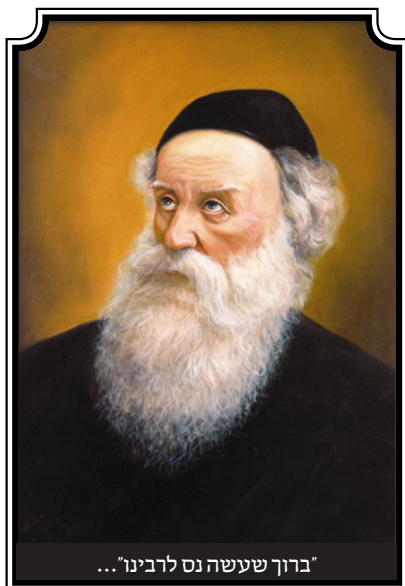
לא עברו אלא שניות מועטות והילד השיב בחריפות כמסיק דבר מתוך דבר, שכל הנראה רצה הרבי בכך לרמוז לו כי עליו להיות נזיר, וזהו הכלי בו תומשך ברכתו של הרבי שיזכה בלמדנות מופלגת.

אין לדעת אם אכן זו הייתה כוונתו של הרבי, אך יש בסיפור זה להעיד כאלף עדים כיצד כבר בקטנותו דייק אותו גאון בדברי רבותינו נשיאינו, וקיבל על עצמו נזירות עולם על פי רמז ממנו הבין כי כך עליו לנהוג! ...

• • •

מאז חזר הנער לעירו החל לשקוד על התורה והיה מבלה ימים ולילות בפינת בית המדרש ומשנן דפי גמרא מצהיבים, וכך תוך שנתיים בלבד רכש בקיאות מפליאה בכל סדר נזיקין. גאונותו העצומה גרמה לכך שאף אחד מהמלמדים בעיירה לא היה מוכן לקחת את הנער החריף והשנון תחת חסותו, ואביו נאלץ ללמוד איתו בעצמו ולהתוות לו את דרכי הלימוד.

על אף גילו הצעיר, כבר באותה תקופה אימץ לו הגאון הרגוצ'ובי את שיטת לימודו להתמקד בלימוד הגמרא בעצמה מבלי להזדקק לפירושים נוספים. מנהגו

היה להניח את שתי ידיו על המפרשים המודפסים בצידי העמוד, כדי שעניו לא יצודו פירוש אחר שאינו חלק מדברי הגמרא עצמם. עדי ראייה סיפרו שכאשר מבלי משים פגש בפירוש המודפס בצידי העמוד, נהג לבטלו בהינף יד.

אך יחד עם זה, השתייכותו החב"דית באה לידי ביטוי גם בדרך לימודו. בעוד שתורתם של ראשונים ואחרונים לא זכו בעיניו, הרי שבכל הנוגע לתורתו של אדמו"ר הזקן נהג הוא בהדרת כבוד יוצאת דופן. מלבד עצם העובדה שמבין כל תורתם של האחרונים עסק בקביעות רק בלימוד חידושי ופסקיו של אדמו"ר הזקן, והיה בקיא בתורתו על כל מכמניה, נהג הוא להתבטא כי אדמו"ר הזקן הינו כאחד מהראשונים ממש, והצמיד לו את התואר "הגאון האמיתי".

הערצתו העצומה לאדמו"ר הזקן באה לידי ביטוי פעמים רבות, ובאחת מההזדמנויות בהן ישב יחד עם מספר רבנים ומורי הוראה אמר להם שחידושי וסברותיו של אדמו"ר הזקן ב'קונטרס אחרון' בשולחן ערוך שלו, הינם מפליאים ביותר, ובשביל לומר סברות עמוקות שכאלו צריכים להיות במוח גידים בעובי של אצבע...

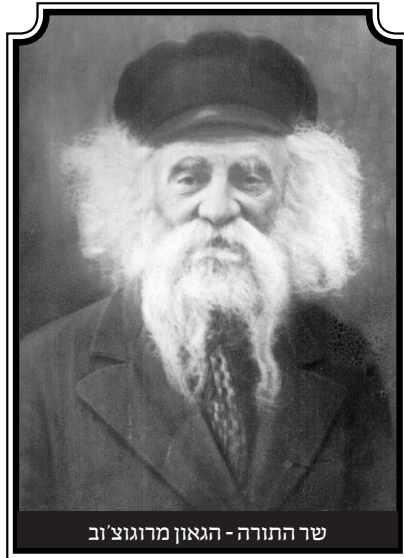
בהזדמנות אחרת הפליא את ידיעותיו הרחבות של הגאון מוילנא, וסיים בעקיצה חריפה: "אבל לדעת ללמוד? זה היה רק בכוחו של אדמו"ר הזקן!"

עד כדי כך הגיע רגש קרבתו לאדמו"ר הזקן, שכאשר הזדמן לו בתקופת מגוריו בפטרבורג לעבור על יד המבצר בו היה אסור אדמו"ר הזקן, החל לדון אם עליו לברך "ברוך שעשה נס לאבותי", או שמא עליו לברך "ברוך שעשה נס לרבינו"...

בחצרות התורה והיראה

קולו המשיך להדהד בחלל בית הכנסת בלילות ובימים במשך שבע שנים, עד שבהגיעו לגיל בר מצווה הכניס אותו אביו לשיבתו של הגאון רבי יוסף דב סולובייצ'יק.

כישרונותיו הנדירים הביאו לכך שראש הישיבה קבע לו חברותא עם בנו רבי חיים מבריסק, ובמשך שנה שלימה ישב הרוגוצ'ובר ולמד בישיבה בבריסק, כשרוב הזמן הוקדש ללימוד ספר הרמב"ם, דבר שהפך בהמשך לאפיון מרכזי בדרכי לימודו של הגאון.

שר התורה - הגאון מרוגוצ'וב

בתום השנה, עבר ללמוד בישיבתו של רבי יהושע לייב דיסקין ממנה המשיך לנדוד בין מרכזי עולם התורה שפרח באותן שנים, עד שהגיע לבית מדרשו של רבי שניאור זלמן פראדקין בעל ה'תורת חסד' מלובלין שהיה אחד מגדולי רבני חב"ד ותלמיד מובהק של אדמו"ר הצמח צדק. כשהורשה להיכנס לחדרו, ביקש

בעל ה'תורת חסד' להציע לו לנוח מטורח הדרך ולהתיישב לנוח קמעה, אך העילוי מרוגוצ'וב ששמשו החלה להזריח סירב להצעה הנדיבה ובמקום זאת פתח עם הגאון בפלפול תורני מעמיק שנמשך שעות ארוכות.

הדיון התורני גרם לעילוי הצעיר התפעלות עצומה, עד שהוא יצא מכליו והחל לרוץ ברחובות העיר לובלין בקוראו בהתלהבות: "נאה מאוד! נאה מאוד! הזקן יודע ללמוד"...

בסופו של אותו מסע נדודים מצא את אשר חשקה נפשו בחצר חסידות חב"ד-קאפוסט, שם הפך לתלמידו של האדמו"ר רבי שלמה זלמן, נכדו של אדמו"ר הצמח צדק.

בתקופה בה שהה בחצר החב"דית נישא לרעייתו רבקה לבית גורפינקל, ולאחריה נסע ללובלין על מנת לקבל סמיכה לרבנות מאת הגאון בעל ה'תורת חסד' אותו כבר הספיק להכיר פנים אל פנים, אך קבלת סמיכה לרבנות מאותו גאון לא הייתה דבר של מה בכך, והוא דרש ממנו להיות בקיא בק"י הסימנים הראשונים של חלק 'יורה דעה' שבשולחן ערוך.

על מנת להתכונן כראוי למבחן, הסתגר הגאון הרוגוצ'ובי כחודש תמים בסמיכות לבית מדרשו של הגאון ושינן את הסימנים שהתבקש, ובמהלך החודש נוצרה קירבה נפשית בינו לבין רבי שניאור זלמן שהטה את ליבו להתקשר לאדמו"ר המהר"ש.

לאחר שחזר מלובלין ותעודת סמיכה בידו התיישב בוורשא, וקבע את מקום לימודיו בביתו הפרטי על מנת למנוע מאנשים שונים להטריד את מנוחתו ולהפריעו מלימודו. באותן שנים העיד על עצמו כי הוא לומד כשמונה עשרה שעות ביממה, ובכל שעה מספיק ללמוד לעיון שמונה עשרה דפי גמרא! ...

על אף הרושם שהתקבל בקרב חלקים רבים מציבור היראים כי אותו גאון הקדיש את כל עיתותיו ללימוד תורת הנגלה בלבד, הנה לעיתים נדירות גילה את מסתוריו והוכיח כי ידיו רב לו אף בלימוד פנימיות התורה, וכי הוא בקיא על דרך הפלא במכמני תורת החסידות ובדרושים שנאמרו על ידי נשיאי החב"ד.

ניתן להניח בוודאות, כי לימוד זה לא בא על חשבון הזמן שהקדיש ללימוד הנגלה, שהרי הוא העיד על עצמו כמה שעות במשך המעט לעת עסק בלימוד הגמרא, ואם כן יוצא שבמשך שש השעות הנותרות מהיממה הספיק לתת מענה לכל צרכי הגוף כאכילה ושינה, ואף למצוא זמן להקדיש ללימוד תורת החסידות ולהתפלל...

בהתבוננות שטחית היו שעלולים לטעות ולחשוב שאותו גאון הסתפק בלימוד חלק זה שבתורה בתור סניף בלבד ולא עשה זאת אלא כדי למלא את חובתו כחסיד חב"ד, אך האמת הייתה שונה לחלוטין.

לא זו בלבד שעסק בלימוד יסודות תורת החסידות כספר התניא והדומה, אלא עוד זאת הוסיף ברוח בינתו והשכיל לירד גם לעומקם של דרושים עמוקים ומופלאים שאף בין חסידי חב"ד לא עסקו בהם

אלא יחידי סגולה מה'משכילים' הגדולים ביותר, ועד כדי כך שהביאה יד ההשגחה שבעת שהותו בלנינגרד ישב במסיבת התוועדות חסידים והתבטא כי אדמו"ר האמצעי היה גאון, וזאת ניתן להיווכח מעומק דבריו בפנימיות התורה המעידים על בעליהם כאלף עדים כי היה גאון גם בנגלה דתורה.

עטרת ראשה של דווינסק

פרק חדש נפתח במסע חייו של אותו גאון בשנת תרמ"ז, כאשר נפטר הגאון החב"די רבי אריה לייב זיבוב שכינה ברבנות העיר דווינסק. הקהילה החב"דית המקומית חיפשה אחר גאון בעל שיעור קומה שימלא אחריו, ובמשך שנתיים תמימות חיפשו רב שיענה על כל דרישותיהם.

במהלך מסע החיפושים אחר רב ראוי, נוסף לקהילה החסידית במקום אתגר חדש. בשלהי שנת תרמ"ז נפטר הרב ראובן ריבלין שכיהן כרב קהילת המתנגדים בעיר, ותחתיו התמנה הגאון רבי מאיר שמחה הכהן בעל ה'אור שמח', והיה עליהם למצוא רב שלא יפול ממנו בלמדנותו ובגאונותו, על מנת שישמש להם למורה הוראה ולמנהיג, ויוכל לנהל עדתם ברמה, דווקא משום שכבר היה רב בעל שיעור קומה בעיר, היה מן ההכרח למצוא רב בעל זהות חב"דית מובהקת.

היות ובאותה שעה היו רוב חסידי העיר מקושרים לאדמו"ר רבי שלמה זלמן מנהיגה ונשיאה של חסידות חב"ד-

קאפוסט באותה שעה, פנו אליו החסידים וביקשו ממנו שיאות להשתדל בעבורם למצוא דמות תורנית הראויה להתעטר בכתר הרבנות של קהילת החסידים בדוינסק.

תצלום אווירי של העיר דווינסק (דענענבורג)

כאמור, רק בתום שנתיים של חיפושים מייגעים, ולאחר הפצרות מצידו של האדמו"ר,

ניאות הרוגוצ'ובר לקחת על עצמו את עול הרבנות, עקר ממקום מגוריו בוורשא לדווינסק, והחל להנהיג את הקהילה החב"דית בעיר.

אך ניתנת האמת להיאמר, שלא את קהילת חסידי חב"ד בלבד הנהיג, אלא את העיר כולה. עם הגיעו אל העיר, שינה הגאון הרוגוצ'ובר במעט את דרכו, והחל להשיב תשובות בהלכה למכתבים תורניים שנשלחו אליו מכל רחבי העולם. ומאותו מעט מן המעט ממה שניאות לענות בקיצור ובתמצות ברמזים ובחידות – התפרסם שמה של העיר דווינסק, כמי שבקרבה שוכן גאון הדור, שכל רז לא אניס ליה.

לתשובותיו יצא שם למרחקים ומיום ליום זרם השאלות הלך וגבר, אך לא לכולם הוא נדרש. אם את גדולי עולם כהראשונים היה נוהג לבטל כאשר לא זכו בעיניו, הרי שכך נהג גם בנוגע לבני דורו שהריצו אליו שאלות בהלכה ובתלמוד. אך יחד עם זאת, בתשובות שהואיל להשיב לשואליו, ניכרה גאונותו העצומה וחרירות שכלו.

באותה שעה בה המשיך לעסוק בלימוד ועיון בינו לבין עצמו, נתן את דעתו גם לתפקידו ודאג לבני קהילתו כאב לבניו, ובעוד ששילח מעל פניו גדולי תורה שבאו להתפלפל עמו והזעיף את פניו לאלו שבאו ליהנות מאורו וזיו תורתו, הרי שבכל הנוגע לבני הקהילה התייחס בחביבות אבהית וקיבל את פניהם ברוך ובסבר פנים יפות.

במיוחד אהב לקבל את פניהם של תלמידי ישיבת תומכי תמימים, והיה נוהג בהם כבניו ממש. לעיתים רבות כאשר באו בצל קורתו נהג לייחד להם זמן ולשאול אותם על המתרחש בחצר הרבי.

חביבות זו חרגה מהמסגרת הרגילה, ובאה לידי ביטוי באופן מודגש כאשר באו התמימים להיבחן אצלו ולקבל ממנו סמיכה לרבנות. בעוד שנהג להקשות על אחרים ולדקדק עמהם, הרי שכאשר בא לפניו תלמיד ישיבת תומכי תמימים נהג לשאול אותו מספר שאלות קצרות בלבד, באומרו: "הרי בחור זה למד בישיבת תומכי תמימים, ותלמידי התמימים גדושים הם ביראת ה', וברי לי שאם יבוא ספק לידם לא יסמכו על עצמם במקום בו אינם יודעים את ההלכה באופן ברור, ועל כן אינני חושש להעניק להם סמיכה..."

ואם בכך לא די, הרי שלאחד מתלמידי התמימים שניהל עמו חליפת מכתבים העניק תעודת סמיכה אפילו מבלי שיראהו כלל!

כחסיד אל רבו

עשרים וחמש שנה ישב הגאון במנוחה ושקד על התורה והעבודה ועל הנהגת קהילתו, עד שקפצה עליו רוגזה של מלחמת העולם הראשונה.

דווינסק, שהיתה ממוקמת במרכז אזור הקרבות, נפגעה קשות והפכה לעיי חרבות, האש השתוללה בחוצות ומכל פינה רחוב היתמר עמוד עשן.

"אם הנשיא קורא - צריכים לבוא!"

החיים בעיר הפכו לבלתי נסבלים, ואנשים רבים נטשו את העיר ונפוצו לכל עבר. בני משפחה איבדו את הקשר עם קרוביהם, והתפזרו במרחבים העצומים של יבשת אירופה בכדי להינצל מהתופת. רק הגאון נשאר על עומדו איתן, ולא היה מוכן לעזוב את העיר. "כל עוד ונשארים בעיר תשעה יהודים, אני אהיה העשירי שאשלים להם מניין".

זמן ארוך לקח עד שמקורביו של הגאון הצליחו לשכנע אותו כי אין עוד טעם להישאר בעיר, ופעלו עליו לעבור להתגורר בלנינגרד עד שוך הקרבות.

תקופת מגוריו בלנינגרד הביאה להעצמת הקשר בינו לבין אדמו"רי חב"ד, ובעשר השנים שעשה בעיר הגדולה הפך לרב הקהילה החב"דית המקומית.

בשנת תרע"ז, הגיע אדמו"ר הרש"ב ללנינגרד על מנת להשתתף באסיפת רבנים מטעם הממשלה, שנועדה לדון ביחס מצד הממשלה לחינוך היהודי ולאוטונומיה של הקהילות הפועלות במדינה. אסיפה זו היוותה המשך ישיר לאסיפה שהתכנסה שבע שנים מוקדם יותר בשנת עת"ר, בה לקח אדמו"ר הרש"ב חלק בראש ועמד בראש המערכה לשמירת קדשי ישראל, וכעת על אף מצב בריאותו הרופף התאמץ והגיע לאסיפה.

משבא בשערי לנינגרד הגיע הגאון הרוגוצ'ובר לקבל את פניו, ובמשך זמן שהותו בעיר נפגש עמו לעיתים תכופות ואף סייע לו במערכה לחיזוק הדת. באחת מהפעמים בהם נקרא על ידי שלוחו של אדמו"ר הרש"ב החסיד ר' שמואל נימוטין להשתתף באחת מאסיפות הועידה, קם ממקומו בהתרגשות ואמר: "הנשיא קורא לי", והזדרז לחבוש את מלבושו העליון ולצאת את הבית.

כשעזב אדמו"ר הרש"ב את העיר, החל הגאון לכתוב לרבי מכתבים כחסיד אל רבו, והכתיר אותו בכיטויים מפליאים שאינם הולמים את דרך הנהגתו כלפי שאר גדולי אותו הדור, ומצביעים בבירור על רגשי הכבוד וההערצה שחש כלפי הרבי. לא נחה דעתו של אותו גאון עד שביקש מאחד החסידים לומר לרבי כי גם עתה מונחת צנצנת המן בקדש הקודשים...

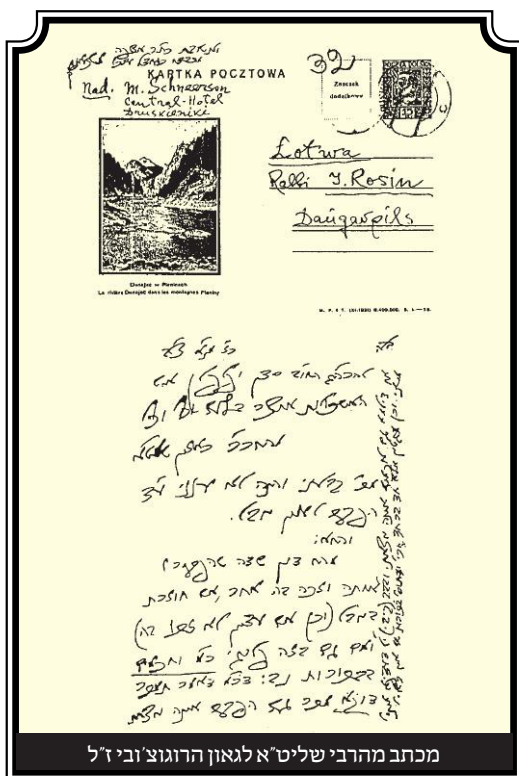
עם עלייתו של אדמו"ר הריי"צ כממלא מקום אביו בנשיאות, המשיך הגאון לשמור על קשרי

המכתבים עם רבותינו נשיאינו, ובחורף תרפ"א שיגר מכתב לאדמו"ר הריי"צ אותו פתח במילים: "נשיא בישראל, אלוף ביהודה, גזע תרשישים", וכך נהג גם בשאר מכתביו תוך שהוא מקפיד עד הקצה האחרון להימנע מלקרוא לרבי בשמו, כפי ההלכה שאסור לתלמיד לקרוא בשם רבו.

ובצורה מופלאה, בדיוק כפי המקרה המתואר לעיל עם היענותו לקריאתו של אדמו"ר הרש"ב כחסיד אל רבו, חזר המאורע על עצמו שוב כאשר אדמו"ר הריי"צ הורה לחסיד ר' מיכאל דבורקין לקרוא לגאון למעונו, ואותו גאון נעמד על מקומו ביראת כבוד ואמר: "אם הנשיא קורא – צריכים לבוא", סיים בזריזות בו במקום את פת השחרית בה אחז, וניגש למקום מגוריו של אדמו"ר הריי"צ.

מלבד קשריו עם רבותינו נשיאינו, עמד באותה תקופה בקשר קרוב עם חסידי חב"ד ליובאוויטש, וסייע להם בכל מה שיכל. אירע והוא אף דאג ביוזמתו האישית לתרומה

גדולה לטובת מרכז מוסדות ישיבת תומכי תמימים, אותה מסר באישון ליל לשד"ר החסידי ר' שמחה גורודצקי, תוך שהוא מתנצל שלא הייתה לו ברירה היות והוא אינו גבאי צדקה ועל פי דין אסור לו להשהות את הכסף בביתו...

וכשהגיעו לעיר שנים מתלמידי התמימים לשהות עם אדמו"ר הריי"צ בחודש החגים ונכנסו לתת לו ברכת שלום עליכם, התעניין לפרטי פרטים היכן הם מתגוררים בתקופת ביקורם בעיר, היכן הם אוכלים והיכן הם טובלים במקווה, וכשהתברר לו לאיזה מרחקים עליהם לנדוד ממקום אחד למשנהו, כאב לו הדבר והוא פסק עליהם בכח התורה שאסור להם לנדוד למרחקים על מנת לסעוד בסוכה

מרוחקת, ותחת זאת הזמין אותם לסעוד על שולחנו בסוכתו האישית. עד כדי כך הגיעה רמת האכפתיות שהפגין כלפי תלמידי התמימים.

• • •

פרשה הקובעת ברכה לעצמה, הינה מערכת היחסים שנקמה בין הגאון לבין הרבי שליט"א. אין מתפקידנו לערוך ולהשוות בין גדולתו של זה לגדולתו של זה, אך עובדה ברורה וידועה לכל היא שהרבי ראה בגאון רב ומורה דרך בלימוד, התבטא עליו בביטויים נדירים ומופלאים, וביאר את תורתו במאות מובאות ואף קבע בה כללי לימוד מיוחדים.

ראשיתה של מערכת זו נעוצה עוד בשנות בחרותו של הרבי, כאשר ישב ושקד על לימוד התורה בכוחות עצמו בבית אביו רבי לוי יצחק שכיהן באותה שעה ברכנות העיר

יקטרינוסלב. כבר בגיל צעיר ביותר החל הרבי לשגר מכתבים תורניים עמוקים אל הגאון הרוגוצ'ובי, בהם התדיין עימו על סוגיות עמוקות וזכה לתשובותיו הגאוניות.

קשר מכתבים זה הפך לקשר אישי וקרוב יותר כאשר הרוגוצ'ובר התיישב בלנינגרד, אז חילה הרבי את פניו של חמיו אדמו"ר הריי"צ, ובמהלך ביקוריו בעיר היה סר לבקר גם בבית הגאון והיה משוחח עמו ארוכות. על אף שלא מצויה לכך הוכחה ממשית, מקובל בפי חסידים שבאחת מאותן הפגישות נבחן הרבי אצל הגאון וקיבל ממנו סמיכה לרבנות.

קשר מכתבים מפליא זה בין גאוני הדור, נקטע באיבו כאשר ב"א אדר ראשון תרצ"ו נתבקש הגאון לישיבה של מעלה, ונפטר על שולחן הניתוחים בבית הרפואה בוניה. על פי בקשתו נטמן בבית העלמין בדווינסק בה כיהן ברבנות ובהלוויתו השתתפו אלפים רבים מבני העיר.

• • •

אין מקומה של סקירה זו לעמוד על טיב החידושים של הרבי בתורתו של הגאון ועל החשיבות שייחס לה, רק בזאת נסתפק לומר שהרבי הכתיר את הגאון בתוארים המופלאים: "שר התורה", "איש פלא", "רב החובל בים

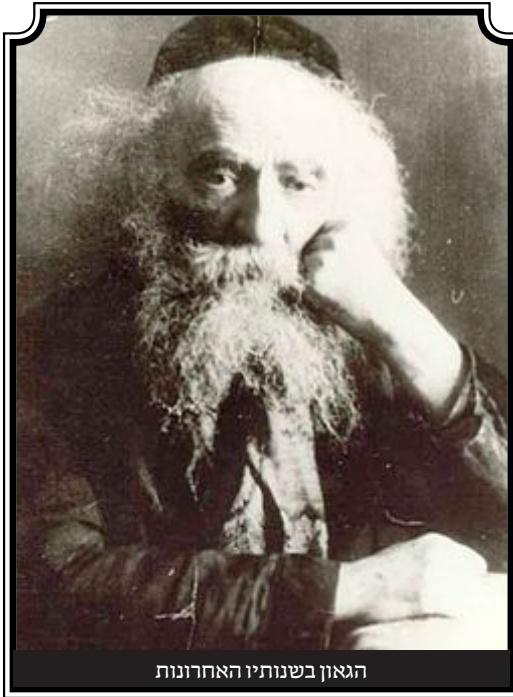
תצלום נדיר ממסע הלוויה של הגאון

התלמוד", ועוד ביטויי הערכה רבים שכולם מצביעים על ההערצה שחש הרבי כלפיו וכלפי תורתו, דבר שבא לידי ביטוי במאות ואולי אלפי הפעמים שהרבי ציין לדבריו וביאר אותם לעומקם.

את עיסוקו של הרבי בתורת הגאון היטיב לבטא הרב מנחם מענדל כשר, שאמר: "הרבי הוא המבין הגדול ביותר והמפיץ הגדול ביותר של תורת הרוגוצ'ובי", כאשר אחריו החרה-החזיק גם הרש"י זיין שהתבטא בפני נכדו ר' נחום זיין: "אין כמו הרבי בהבנת דברי הרוגוצ'ובי".

מסימוני הגאולה

אין מתאים לחתום סקירה מאלפת זו על דמותו של הגאון הרוגוצ'ובי, יותר מאשר בדברי הרבי בשיחת חג הפורים תשמ"ז בנוגע לזכות שזכה דורנו בגאון מופלא שכזה:

הגאון בשנותיו האחרונות

"ההסבר בפשטות לענין הרוגוצ'ובי, שהיה דבר יוצא מן הכלל לגמרי", הוא "מכיון שעומדים בזמן קרוב לגאולה, לאחרי ש"כלו כל הקיצין"... שעתה הוא הזמן המתאים ביותר להכין את העולם כולו להיות ראוי לגאולה".

ואם תורתו של אותו גאון בכלל היא מסימני הגאולה האמיתית והשלימה, הרי שהחלקים בתורתו העוסקים בפירוש בענין הגאולה מודגש בהם ענין זה ביותר, וכדברי הרבי בחודשי הקיץ של שנת תנש"א מספר פעמים, שהלימוד והעיסוק בעניני הגאולה ובפרט לימוד עניני הגאולה כפי שהם

בתורה, יש בכוחם לשנות את טבע האדם ולהעמיד אותו במצב ורגש של גאולה.

ויהי רצון שטעימה זו מתורתו של הרוגוצ'ובי בעניני הגאולה ומלך המשיח, יזרזו את הגאולה הפנימית של כל אחד ואחד מאיתנו, ועל ידי זה את הגאולה הכללית על ידי משיח צדקנו כ"ק אדמו"ר שליט"א, ותיכף ומיד ממש הוא אוחז בידי ממש איש איש ממקומו ומארצו ומוליכנו קוממיות לארצנו ובקרב ממש!

ענייני גאולה ומשיח

בתורת הגאון הרוג'וז'ובי ז"ל בעל ה'צפנת פענח'

א

איסור ריבוי נשים למלך

גדר האיסור של 'לא ירבה לו נשים' למלך בישראל

בקשר לדברי המשנה במסכת סנהדרין¹ בדיני מלך ישראל: 'לא ירבה לו נשים אלא שמנה עשרה', יש לחקור בפרטי הלכה זו והגדרים שבזה, מהו האיסור למלך שלא ישא יותר מי"ט נשים, האם האיסור הוא המציאות, שלא יהא לו י"ט נשים, או שלא יקח לו י"ט נשים.

וב' נפק"מ בזה:

א. "אם הי' הדיוט [לא מלך] ונשא [בהיתר] י"ט [נשים] ואחר כך נעשה מלך – מאי?" האם צריך לגרש את כולם, או רק את האשה הי"ט, או שמא אין בכך איסור היות ולא עבר על כל איסור שהרי לא קידש אף אחת מהן אחר שנעשה מלך?

ב. אם כן עבר ונשא יותר מי"ט נשים אם "אז אסור בכלם, דשוב הוה הכל גדר י"ט. אבל מחמת נשואין יש לומר דרק האשה הי"ט שנשאה באיסור 'חייב לגרשה'?"

היינו שאם האיסור הוא ה'מציאות' של הוספת נשים על הי"ח הרי אם התחתן והוסיף על הי"ט, יש לומר שחייב לגרש את כל הי"ט נשים כי החיתון של מלך עם י"ט נשים נחשב כחטיבה אחת, ואם נקוט שהאיסור הוא 'שלא יקח לו י"ט', הרי שרק את הנשים שהתחתן יותר מי"ח חייב לגרשם ולא כולם?²

א

מכת"י לסנהדרין דף כא ע"א, ע' ל"א בהוצאת 'צפנת פענח' נ"י בעריכת הר"י הרב מ"מ כשר ז"ל

1. כא, א.

2. מועתק שם ג"כ כדבריו מהכת"י – מצ"פ מהדו"ת דף לא טור ב. ושם: הגדר גבי מלך בנשים, אם על הנישואים של אחרונה עובר, או מה שע"י שנשא האחרונה יש לו י"ט .. ובאמת דכיון דהוסיף א"כ הוה אצלו המנין י"ט, אם נאסר בכלם, דע"י זה נעשה מנין חדש כו', ועיין שם בהמשך דבריו.

ב

בית המקדש השלישי

בית המקדש השלישי יכלול המעלות דבית ראשון ודבית שני

על דברי הנביא ישעיהו: "נחמו נחמו עמי גו'³ שזהו חלק מההפטורה דפרשת ואתחנן, מבאר הגאון הרוגוצ'ובי ז"ל, שנחמתו של ישעיהו כפולה 'נחמו נחמו' היות ולעתיד לבוא בביאת המשיח ובבנין בית המקדש השלישי תהיה נחמה כפולה, שבבית המקדש יהיו 'שני המעלות' גם של בית המקדש הראשון וגם של בית המקדש השני.

והמעלה בכל אחד מבתי המקדש הוא, ש"בבית [ה]ראשון הוה כלל, ולכן כל זמן שלא כבשו כל הארץ לא נתקדשה". וזוהי הסיבה שבמקדש הראשון 'הוה הכל' היו בו כל המעלות כולל הארון והאורים ותומים. ואילו בבית שני היו חסרים בו חמשה דברים⁴.

ועל דרך ההבדל בין לוחות הראשונות ללוחות שניות, "דלוחות [ה]ראשונות הוה התורה מציאות אחת ובטל אחד בטל ח"ו הכל", ואילו בלוחות שניות "הוה כל התורה מצטרפת ובגדר כלי' ולא עצם".

וזהו שאמר ישעיהו הנביא פעמיים 'נחמו נחמו' היינו דלעתיד לבא יהיו שני הגדרים גדר עצם וגדר הצטרפות על כל המשתמע מכך; המעלה דבית ראשון והמעלה דבית שני⁵.

ג

בלעם ונבואתו

בלעם לא היתה שליטת-קללה כלל בתקופה דימות המשיח

בנבואת בלעם בנוגע לימות המשיח ופעולותיו בעולם נאמר: "אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב, דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל גו'. והי' אדום ירשה גו' וישראל עשה חיל. וירד מיעקב והאביד שריד מעיר"⁶, שכל פסוקים אלו קאי על מלך המשיח, וכפרש"י: "והאביד שעיר מעיר, מעיר החשובה של אדום והוא רומי, על מלך המשיח אומר כן כו".

ב

מצפנת פענח להפטורה לפרשת ואתחנן ע' כט-לא בהוצאת 'בית תורה שלמה'

3. ישעיה מ, א.

4. יומא כא, ב.

5. בצ"פ כאן מבאר לפי זה את הבדלי הציונים של הקב"ה בין הציונים בפ' יתרו בפרק יט (פסוקים יב-יג) לבין הציונים בפ' תשא בפרק לד (פסוקים ב-ג), שזהו ההבדל בין הלוחות הראשונות (בפ' יתרו) לבין הלוחות האחרונות (בפ' תשא). עיין שם. ובצפנת פענח לפ' יתרו שם (ע' עח-עט). ועיין עוד עוד ע"ז בצ"פ מהדו"ת פא טור א. ובהנסמן בצ"פ להפטורה שם בהערות. עיין שם.

ג

מצפנת פענח לבמדבר כג, יח, ע' רמד-רמה בהוצאת 'בית תורה שלמה'.

6. במדבר כד, יז-כ.

ודברים אלו באים בהמשך לכתוב "ויעל פר ואיל במזבח"⁷ דפסוק זה הוא לשון יחיד – 'פר ואיל', שזה הקריב בלק ולא בלעם, כי זה הי' לאחר שנענש על כך שאמר "ומספר את רִבְע ישראל גו"⁸ ונסמית עינו, דכתיב 'נאם הגבר שתם העין'⁹ וכדברי הגמרא בנדה¹⁰, ובמילא נהי' בלעם בעל מום ופסול להקריב קרבן גם בבמה ולכן הקריב זאת בלק ולא בלעם.

(וענין זה מתקשר עם מה שהקב"ה 'כחילנה לעיניה' דהיצר הרע, כמסופר בסנהדרין¹¹).

ואף שבלעם הרשע 'כל מקום שנתן עין שלו קלקל', הרי שבכל הנוגע לדורו של המשיח אין בכוחו לקלקל, היות שכבר נסמית עינו ו"שוב לא הוה לו הסתכלות בדורו של משיח, רק בגדר 'אשורין', מלשון 'אשורנו ולא קרוב'¹², שזהו על דרך דמיון בלבד, ובזה לא היה לו כח גדול כ"כ להזיק ולקלקל.

ובאותיות פשוטות, דכיון שבלעם הרשע לא ראה את דורו של המשיח בראי' ברורה כפי שהוא ראה בנבואתו את שאר המאורעות שיקרו לבני ישראל, וממילא גם לא יכול היה להזיק עם ראייתו שכבר נחלשה היות וכבר נסתמא בעינו האחת¹³.

ד

הגבעונים בזמנו של משה

הסיבה שמשה רבינו לא גזר איסור ביאה בקהל על הגבעונים בדורו

איתא בספר יהושע כי בעת הכניסה לארץ הצליחו הגבעונים להערים על יהושע ונשיא העדה ולקבל ממנו התחייבות שלא יפגע בהם לרעה, ועל כן גזר עליהם: "ויתנם יהושע ביום ההוא חטבי עצים ושאבי מים לעדה גו"¹⁴.

ובירושלמי איתא ש"אף לעתיד לבוא הקב"ה מרחקן"¹⁵, ובלשון הגאון ז"ל: "דגבעוני אינו מתרפא לעתיד לבא, דגם לימות המשיח לא יותרו גבעונים" לכא בקהל ישראל.

7. כג, יד.

8. כג, י.

9. כד, ג.

10. לא, א. ושם: "דרש רבי אבהו מאי דכתיב (במדבר כג, י) מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל – מלמד שהקב"ה יושב וסופר את רביעיותיהם של ישראל מתי תבא טיפה שהצדיק נוצר הימנה, ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם הרשע, אמר: מי שהוא טהור וקדוש ומשרתיו טהורים וקדושים יציץ בדבר זה? מיד נסמית עינו דכתיב (במדבר כד, ג) נאם הגבר שתום העין".

11. סד, א.

12. כד, יז.

13. עיין מה שכתב בצפנת פענח לסנהדרין דף קו ע"א, ע' קצ – הועתק לקמן אות כז. עיין שם. ועיין עוד ע"ז בשו"ת צפנת פענח נ"י סי' רמט. וראה לקמן בקטע כז. שם.

ד

מצפנת פענח לבמדבר פכ"ז, ע' רסט-רעא בהוצאת 'תורה שלמה'

14. יהושע ט, כז.

15. ירושלמי קידושין פ"א ה"א. (וכן הוא בתוס' ב"ב קכב ע"א ד"ה לא כו', ומקורו במדרש בראשית רבה ריש פ"ב).

והטעם לכך הוא, דאף שמשנה גזר "מחטב עציך עד שואב מימך"¹⁶ הרי "משה גזר לההוא דרא"¹⁷ היות והיה במדבר ו"לא יכלו לגזור בלא א"י", ואילו דווקא ליהושע ולדוד היה הכח לגזור "לכולי דרא", כיון שגזירתם "והגבעונים לא מכני ישראל המה"¹⁸ הייתה כבר לאחר שנכנסו לא"י וע"כ אפילו בביאת המשיח במהרה בימינו לא יקבלו את הנתינים והגבעונים לבוא בקהל ה', בתוך בני ישראל¹⁹.

ה

גילוי אלקות

בביאת המשיח יה' ה' יתברך בהתגלות

בפירוש המשניות לסנהדרין כותב הרמב"ם: "והתועלת הגדול אשר תהיה באותם הימים [ימות המשיח] הוא שנוח משעבוד מלכיות שהוא מונע אותנו מעשיית המצות כלם ותרבה החכמה כמו שנאמר 'כי מלאה הארץ דעה' כו"²⁰.

ומבאר הגאון ז"ל בדרך הדרוש, שמה שיעקב אבינו ע"ה עם בואו לחרנה ראה "שלשה עדרי צאן"²¹ היינו הג' דורות של ימות המשיח²², אבל עד ימי המשיח צריך יגיעה גדולה בשביל להרבות הדת, המרומזת במלים "ונאספו שמה כל העדרים" שרק ביגיעה גדולה ניתן להצליח, וכמו שהיה אצל יעקב שהיו צריכים לאנשים הרבה בכדי לגלול את האבן מעל פי הבאר.

וסיפור זה נשנה גם אצל משה רבינו, שהשקה צאן יתרו והושיע בנותיו מן הרועים. והטעם

16. דברים כט, י.

17. יבמות עט, סע"א.

18. שמואל ב כא, ב.

19. הגאון ז"ל מפרש את דברי הספרי שם פיסקא קלוי: וצו את יהושע וחזקוהו ואמצוהו כו' ר' יהודה אומר צוהו על הגבעונים.

ומפרש פי' חדש, שר' יהודה מחדש לנו דזה שמשנה רבינו ה' צריך לצוות ליהושע לא לקבל את גירותם של הגבעונים בדורו, ומדוע הוא בעצמו, משה לא גזר עליהם? כי משה לא ה' בא"י ולא בתקופה של בני"ב בא"י, אלא בדור המדבר, לכן לא יכל לגזור על הדור שנכנס לא"י, ולכן צוה ליהושע שהכניס אם בני"ב לא"י שהוא יגזור על הגבעונים לא לקבל אותם לגירות אלא לחוטבי עצים ושואבי מים. וגם לעתיד לבוא לא יוכלו הגבעונים והנתינים לבוא בקהל ה', בתוך בני ישראל.

עיי' שם מה שמאריך בזה, וגם מאריך בזה בצפנת פענח הל' תרומות פ"א הלכה ה', בע"א (הועתק בצ"פ שם בהערה (ח).

ה

מהכת"י לפירוש המשניות להרמב"ם ז"ל לסנהדרין פ"י ע' רנא-רנב בהוצאת 'צפנת פענח' בעריכת הר"ג הרב מ"מ כשר ז"ל

20. פ"י, ד"ה 'ועתה אחל'.

21. בראשית כט, ב.

22. ראה בהמשך דברי הרמב"ם ז"ל שם.

לכך שנרמז דווקא בסיפור יעקב ומשה רבינו, היות ויעקב הי' שר למלאך מיכאל²³ ומשה רבינו הי' מלך, והיגיעה בתורה הנדרשת בזמן הגלות צ"ל בשתי האופנים, הן ב'מלך' - תורה שבכתב, והן ב'שר' - תורה שבעל פה.

ומסיים הגאון ז"ל: "דלאחר ג' דורות [של ימות המשיח] יהי' רק נשיא [ולא רק מלך]. וד' יתברך יהי' בהתגלות. . יותר מזה אין לנו לכתוב!"²⁴.

גילוי התורה בבהירות

בביאת המשיח תתגלה לנו התורה בבהירות בלא ספיקות

על הפסוק: "ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר גו"²⁵ מבאר הגאון ז"ל בנוגע לשלשה עדרי הצאן שראה יעקב, שמרמזים על שלשת הדורות של דורו של המשיח וכפי שדרשו חז"ל "ימות המשיח. . שלשה דורות"²⁶.

ובכללות יותר, פרשה זו נדרשת יפה על דרגתו של יעקב בלימודו ובהשגתו בתורה. ובלשונו: "יעקב אבינו ע"י יגיעה של בית המדרש דשם ועבר גילה תיכף את כל התורה כולה. ולכן, ויגל את האבן מעל פי הבאר גו' היינו שהתגלה לו כל התורה כולה". אבל זה הי' עד ביאת המשיח ש"גמר כל התורה וטעמה", ע"ד ר"ע שהי' דורש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות²⁷.

אבל בביאת המשיח תהי' דרגא יותר גבוהה וגדולה מזו "כי אז יתגלה כל תורה שבעל פה בלא שום ספק" וזה הי' רק בביאת המשיח במהרה בימינו²⁸.

23. חולין צב, א.

24. מדייק בדברי הנביא יחזקאל ע"ה (שבהפטורה פ' ויגש): דמתחילה כתוב 'ועבדי דוד מלך עליהם' (שם פל"ז, כד) ולא כתב לעולם, וגבי נשיא כתב 'לעולם' (וישבו גו' המה ובניהם ובני בניהם עד עולם ודוד עבדי נשיא להם לעולם' - פסוק כה).

ומבאר, שהענין של מלכי ישראל מדוד המלך ע"ה עד ביאת המשיח יהי' בעיקר המלוכה 'מלך' ואילו לאחר ג' דורות של ימות המשיח ובהתגלותו של מלך המשיח יהי' עיקר ענינו 'נשיא'. ולכן כתוב: ודוד עבדי נשיא להם לעולם (בצ"פ שם). וכנראה שמה שהרוגוצ'ובי ז"ל מסיים דבריו 'יותר מזה אין לנו לכתוב', שלא ידוע מה יהיו הפרטים בזמן ביאת המשיח. ולהעיר מדברי הרמב"ם ז"ל בהל' מלכים פי"ב ה"ב: וכל אלו הדברים [שמפרטם שם] וכיוצא בהן, לא ידע אדם איך יהיו עד שיהו, שדברים שתומין הן אצל הנביאים, גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו.

י

מצפנת פענח לבראשית כט, ח ע' קלב-קלג בהוצאת 'בית תורה שלמה'
בעריכת הרח"ג הרב מ"מ כשר ז"ל

25. בראשית כט, ח.

26. סנהדרין כט, א.

27. מנחות כט, ב.

28. בצפנת פענח לבראשית לפסוק 'אברהם זקן גו' וה' ברך את אברהם בכל' (כד, א) מבאר 'שאצל אברהם אבינו היתה התורה כלולה, כתב ועל פה בידו'. היינו תורה שבכתב ותורה שבעל פה היו אצל כאחד. וכפי שמביא מהתוספתא

הנשמות בגן עדן

שתי דרגות בגן עדן שהנשמות נהנים מזיו השכינה

כתב הרמב"ם ז"ל בהל' תשובה: "וחכמים קראו לה דרך משל לטובה זו המזומנת לצדיקים סעודה וקורין לה בכל מקום העולם הבא"²⁹. והשיג עליו הראב"ד ז"ל: "ואם זו היא הסעודה אין כאן כוס של ברכה כו".

ומבאר הגאון ז"ל במשמעותה הפנימית של מחלוקת זו, שחלוקים האם הנשמות יכולות להתעלות בהשגתן או שמא "נשארו בעמדם". דהרמב"ם ז"ל סובר שלנשמות לאחר היפרדם מהגוף בגן עדן הם נחשבים כמלאכים 'עומדים' ואין להם תוספות השגות. ואילו הראב"ד ז"ל סובר שכן יש לנשמות בגן עדן תוספת הרבה כי 'ברכה' היינו תוספת וריבוי³⁰.

גרים, גדרם

גר, גדרו בזמן הזה ובבנין בית המקדש

כתב הרמב"ם: "ומהו קרבן הגר . . . ובזמן הזה שאין שם קרבן צריך מילה וטבילה. וכשיבנה בית המקדש יביא קרבן"³¹. ומקורו מהגמרא³²: "אלא מעתה האידינא דליכא קרבן לא נקבל גרים? אמר רב אחא בר יעקב, וכי יגור אתכם גר או אשר בתוכםם לדתיתכם וגו'". וברש"י: "אע"ג דליכא מקדש . . . דלכשיבנה בית המקדש יביא קן".

ומוכיח הגאון ז"ל מדברי רש"י "דבזמן מקדש קרבן מעכב לכל הגירות", ולא "רק לקדשים" הגר מעוכב קרבן כשיטת הרמב"ם ז"ל בכמה מקומות.

סוף קידושין ש'מלמד שנתגלו לאברהם טעמי תורה בדקדוק'. וע"ד שהי' אצל ר"ע שהגמרא בסוטה דף ל' ע"ב אומרת ש'משמת ר"ע בטלו זרועי תורה ונסתמו מעיינות החכמה' (עיין שם ע' צט-קב ובהערות).

ז

מתוך הכתי' למסכת ברכות דף סד ע"א, ע' תקיח-תקכ הוצאת 'המאו"ר' תשע"ד.

29. פ"ח ה"ד.

30. עד"ז מבאר זאת בצפנת פענח על הרמב"ם הל' תשובה שם, דברי הרמב"ם והראב"ד ז"ל מבוסס על דברי הגמרא בברכות שם בשם רב: תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא כו'. עיין שם.

ח

מהכתי' - צפנת פענח לקידושין דף סח ע"א ע' שעא בהוצאת 'המאו"ר' תשע"ד

31. הל' איסור פ"ג ה"ח.

32. כריתות ט, א.

ומוסיף: "ואם כן לפי זה [לפי שיטת רש"י ז"ל], אם נתגייר בזמן הזה וקדש אשה ואח"כ נבנה המקדש, יש לומר דכל זמן שלא הביא קרבן אם קדש אשה אז [בזמן בית המקדש] ודאי לא הוה קדושין. אבל מה שכבר קידש [קודם בית המקדש] לא פקע".

היינו דלפי שיטת רש"י ז"ל גירותו של הגר מותנית בהקרבנות קרבנות בזמן בית המקדש, וכל גירותו תלוי בזה. ואילו לשיטת הרמב"ם ז"ל והתוספתא, רק לקדשים הגר מעוכב, ולא לכל גירותו.

וכהנ"ל אינו אלא הלכתא למשיחא, לכשיבנה בית המקדש במהרה בימינו³³.

ט

דעת באלקות

בביאת המשיח נזכה לדעת ושהסתנום יפתח

באחת ממכתבי התשובות שלו מאחל הגאון ז"ל "שנזכה לניסוך המים בחול המועד סוכות", ומביא מדברי הרמב"ם ז"ל במורה הנבוכים³⁴ בשם התרגום יונתן בן עוזיאל שמתרגם את הפסוק "ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה"³⁵ – "ותקבלון אולפן הדת בחדוא מבחירי צדקא", היינו ש'מים' פירושו המדע והדיעה כחכמת התורה שתגלה בימות המשיח ו'ממעיני' הכוונה לחכמים עיני העדה, ובלשונו של הגאון: "כלומר הנבחרים והם החכמים".

ומבאר, שהשיתין שהיו 'מחוללין' מששת ימי בראשית' והתמלאו צרורות ועפר ע"י החטאים והפשעים ר"ל, ייפתחו במהרה בימינו ע"י מי הדעת שיימלא כל הארץ דעה את ה'³⁶.

33. שם מביא 'דוגמא' של נישואין של גר בזה"ז ובזמן שבית המקדש נבנה. ובלשונו: אך זה נפקא מינה אם גירש האשה ונשאה אחר [אשה אחרת] ואח"כ גירש [ה] ואח"כ נבנה המקדש ושניהם היה גרים [הוא ואשתו השני], כהאי גוונא יש לומר דזה לא עבר רק על עכשיו, ויש לומר דמותר להחזיר [גרשתו]. ויש להאריך בכל זה. ואכמ"ל.

ועיין באריכות הביאור בגדר הגירות של הגויים בזמן הזה ושקלא וטריא בדברי הרוג'ז'ובי ז"ל בצפנת פענח בכמה מקומות – בלקוטי שיחות חלק כ"ו, משפטים [ג], ע' 161 ואילך. עיין שם. - הועתקו הדברים (בקיצור) בס' 'רזין דאורייתא': כו. גירות ע' 82-81.

ט

תשובה – מעשרת ימי תשובה, יום ה' ה'תצ"ב
נדפס בשו"ת צפנת פענח החדשות חלק א מכתב יא, ע' שנט

34. ח"א פרק ל.

35. ישעיהו יב, ג.

36. בתשובה מבאר שהשיתין שחפש דוד המלך ע"ה כמבואר במסכת סוכה (דף מ"ט ע"א) הוא מקור של כל הבריאה, שמשם נטל הקב"ה עפר וברא את אדם הראשון ורק 'בעוונותינו הרבים נסתם ע"י עוונות'. וזה ייפתח לנו א"ה במהרה בימינו. עיין שם בתשובה.

הנהגת הקב"ה את העולם

יעקב אבינו רצה שהנהגת הקב"ה בעולם תהי' למעלה מהטבע

על הפסוק "וידר יעקב נדר לאמר גו' ושכתי גו' והי' הוי' לי לאלהים"³⁷, מבאר הגאון ז"ל ע"ד הדרוש שיעקב ביקש מהקב"ה שהנהגתו בעולם תהי' באופן שלמעלה מהטבע, של "והי' הוי' - לי לאלקים" היינו לא "הנהגת כל העולם דרך עילה ועלול", בסדר מסודר, אלא הנהגה שלמעלה מדרך הטבע, ע"י הקב"ה בעצמו בלי אמצעים.

ובלשונו: "יעקב לא רצה כלל טבע רק מהעילה ראשונה, צורה ולא חומר כלל, לא של גלגלים" והקב"ה ענה לו שבזמן הגלות עד ביאת המשיח, אי אפשר "רק ע"י משטר הטבע. אז אי"ה נזכה לזה".

ובקשר להשגת יעקב אבינו ע"ה בתורה כותב: "ויעקב השיג כל התורה כולה עד ימות המשיח, אבל מה שעתידי להתחלף בדור של משיח, זה גם יעקב לא השיג"³⁸.

השגחה פרטית

בביאת המשיח יראו כולם שהכל בהשגחתו יתברך

הרמב"ם ז"ל בספרו מורה הנבוכים³⁹ כותב: "דעיקר כפירה – של עמלק הוה, שהם כפרו בהשגחה עליונה לגמרי וכשיטת אריסטו ימח שמו וזכרו". וכן הוא במדרש⁴⁰ שבגלל

מצפנת פענח לבראשית כח, יב, עיי' קכד-קכו. ובצפנת פענח למכות דף כד ע"א ע' פא ובהערה יד

37. בראשית כח, כ-כא.

38. מעיר מחז"ל בתענית (דף י' ע"א) ש"ארץ ישראל משקה אותה הקב"ה בעצמו, וכל העולם כולו ע"י שליח" ויעקב רצה שכך תהי' הנהגת הקב"ה בעצמו לכל העולם כולו.

גם מבאר את ההבדל שבין סולם שוה של ארבעה ויותר שליבות שוה מראה על הנהגת העולם ע"י הטבע, לבין כסא שוה של שלשה רגליים (כבירושלמי פ"ג דשבת ה"ז), המראה על הנהגת העולם למעלה מהטבע. וזה מה שיעקב אבינו ע"ה ביקש מהקב"ה. ושהקב"ה ענה לו, שדרגה הזאת בכל העולם למעלה מדרך הטבע יהי' רק בזמן ביאת המשיח ולאחריו. ועיי' בצ"פ לבראשית שם הערה ו'. ובהמצויין שם הערה טו - לויקרא רבה פכ"ט, ב. ולתורה שלמה ויצא פרק כח אות עד בביאור.

מתשובה – ט' אדר תניינא, תרצ"ב – נדפס ב'כרם שלמה' באבוב גליון קלה ובשו"ת צפנת פענח החדשות חלק ב' מכתב יד, עיי' תנא-תננ

39. חלק א' פרק ט.

40. הביאם התוס' בקידושין דף ל"ג ע"ב ד"ה ודילמא.

המשקולות הלא מדוייקות ובזיוף בא עמלק לישראל, שזה כנגב ש"כביכול עשה עין של מטה כאילו אינה רואה כו"⁴¹.

ומבאר הגאון ז"ל, דעל הפסוק "מלחמה לה' בעמלק מדור דור"⁴² איתא במכילתא⁴³: "ר' אליעזר אומר מדורו של משיח שהם ג' דורות כו", היינו שעד ביאת המשיח "יתרבו רחמנא ליצלן הכופרים בהשגחה". וזה קשור עם מה שאמרו חז"ל⁴⁴: "בעקבות משיחא חוצפא יסגא כו' פני הדור כפני הכלב". היינו דעל אף שהכלב מכיר את קונו⁴⁵ בכל זאת כופר בו, כי כלבים חצופין (וכבמדרש: "חצוף בחי" – כלב"⁴⁶). היינו שאלו הכופרים בהשגחה פרטית דומים לכלב המכיר את קונו ובכל זאת כופר בו.

ומסיים: "א"י"ה לדור של משיח יתבטל המלחמה בעמלק ויתברר הדבר שהכל בהשגחה יתברך"⁴⁷.

יב

התורה לפני ביאת המשיח

עוד לפני ביאת המשיח תגדל חכמת בני ישראל בתורה

הרמב"ם ז"ל בספרו מורה הנבוכים⁴⁸ מבאר את מה שתרגם יונתן בן עוזיאל על הפסוק "ושאתם מים בששון ממעיני הישועה"⁴⁹ – "ותקבלון אולפן הדת בחדוא מבחירי צדקא". ומבאר הרמב"ם: "לפיכך אמר [תיב"ע] מבחירי צדקא, כי הצדק הוא הישועה האמתית, ובפי' הנרבוני: שהישועה הגשמית תהיה כלי לרוחניות כו".

ומוסיף על כך הגאון ז"ל על פי דברי הרמב"ם בפירוש המשניות שלו⁵⁰: "כי לפני ביאת המשיח ירבה החכמה והדעת".

41. כל' ריב"ז בב"ק דף ע"ט ע"ב.

42. שמות יז, טז.

43. פרשת בשלח, פרשת עמלק פ"ב.

44. סוטה מט, ב.

45. הוריות יג, א.

46. שמות רבה פמ"ב אות ט.

47. בתוך התשובה מעיר מדברי הרמב"ם ז"ל בספרו מורה הנבוכים (ח"א פרק ע"ב) שיש במה שברא הקב"ה, 'דברים מכוונים' ובין אלו 'מינין בלתי מכוונים' כמו מיני התולעים המתילדים מן האשפתות כו'. ומבאר הרוגוצ'ובי ז"ל בתשובה ש'הרמב"ם ז"ל במורה [הנבוכים שם] עשה קצת פשרה בזה [היינו בהשגחה פרטית]. וגם זה לא טוב במחילת כבודו' כי 'הכל בהשגחה עליונה'. וכנהמשך דבריו: 'חזינן דהכל בהשגחה, לא כפשרת הרמב"ם ז"ל'. עיין שם בדבריו.

יב

מצפנת פענח על המורה הנבוכים ח"א פרק ל - הועתק בצ"פ על התורה לסוף דברים עי' שס-שסא

48. חלק ראשון פרק ל'.

49. ישעיהו יב, ג.

50. פ"א דסנהדרין בד"ה סמיכת זקנים.

ובלשונו של הרמב"ם: "והקב"ה יעד שישובו [הסנהדרין] כמו שנאמר 'ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציר כבתחילה, אחרי כן יקרא לך עיר הצדק' (ישעיה א, כו). וזה יהיה בלא ספק כשיכון הבורא יתברך לבות בני אדם ותרבה זכותם ותשוקתם לשם יתברך ולתורה, ותגדל חכמתם לפני בא המשיח כמו שיתבאר בפסוקים הרבה במקרא".

יג

חלוקת ארץ ישראל

חידוש חלוקת ארץ ישראל בביאת המשיח

בשנת תרצ"ג נשאל הגאון ז"ל האם גם בזמן הזה יש מצוות ישוב א"י על כל המשתמע מכך, והשיב על כך בתשובה בה מסיק: "כעת המצוה – ליקח מבני נח [חלקם שבארץ ישראל] כדי שלא יהי' רובה [של א"י] בני נח. וח"ו נפקע הקדושה ע"י זה".

ומציין לדברי הרמב"ן ז"ל בספר המצוות⁵¹: "ואומר אני כי המצוה שחכמים מפליגין בה והיא דירת א"י כו' הכל ממצות עשה זו שנצטוינו לרשת הארץ לשבת בה".

ובהמשך מעיר: "ובאמת יש בזה להאריך הרבה, דכיון דא"י לעת יבוא הגואל יתבטל כל הקניין שאנו קונים עכשיו שתהי' חלוקה חדשה", וכדברי הגמרא⁵² בנוגע להבדל בחלוקת הארץ לשבטים בעולם הזה לבין חלוקתה לימות המשיח: "ולא כחלוקה של עולם הזה [בזמן הגלות] חלוקת של עולם הבא [בביאת המשיח], העולם הזה אדם יש לו שדה לבן אין לו שדה פרדס, שדה פרדס אין לו שדה לבן. לעולם הבא אין לך כל אחד ואחד שאין לו בהר ובשפלה ובעמק כו'. אמר מר עתידה ארץ ישראל שתחלק לשלשה עשר שבטים. אידך למאן (חלק י"ג למי, דהא י"ב שבטים לחוד הוא דשקלי כו' – רש"י), אמר רב חסדא לנשיא (למלך המשיח – רש"י) כו'". ובסוף התשובה מעיר דוהו "ונפקא מינא בין קדושת א"י ובין דין א"י, דזה שני גדרים".

יד

חמורו של משיח

המועלה והמיוחד ב'חמורו של משיח'

הגמרא בסנהדרין⁵³ עוסקת בדרגתו של בלעם הרשע בתחילתו ולאחר שהתפתה לקלל את עם ישראל ונפל ממדרגתו עד שפל התחתית.

יג

מתשובה - כ"א אדר תרצ"ג – נדפס בשו"ת צפנת פענח החדשות חלק ב' סי עב ע' רמה-ו

51. בהשמות למ"ע מצוה ד.

52. ב"ב קכב, א.

יד

מכת"י לסנהדרין דף קו ע"א, ע' קד בהוצאת 'צפנת פענח' בעריכת הרה"ג הרב מ"מ כשר ז"ל

ועל פי דברי הגמרא המדמה את בלעם בנפילתו לגמל⁵⁴ מבאר הגאון ז"ל שהגמל אזניו קטנות ייש לו קרניים, ואילו החמור אזניו גדולות וקרניו קטנות, ובלעם נהפך מחמור לגמל וכו'. וממשיך, שחמורו של בלעם 'נהפך לטובה לחמור של משיח', וע"כ מועיל לרפואה כמ"ש בכמה מקומות בש"ס במעלת החמור שמועיל לרפואה, ווכן הוא בתשובת הגאונים⁵⁵ שגלגל של חמורים מקל על הכאב של ברית המילה.

וזהו מה שאמרו בני לבן, "לקח יעקב כל אשר לאבינו"⁵⁶, היינו שיעקב הפך את חמורו של בלעם (שהיה צאצא דלבן הארמי) שהי' טמא ושלילי, ל'חמרא דימא' שהוא טהור⁵⁷.

ומסיים: "וזה חמור של משיח [שהוא בים שהוא טהור]. וים הוא שער החמישים [יי"ם בגימטריא 50], בינה [נו"ן שערי בינה] שגם משה רבינו לא זכה לזה רק בסוף [ביום הסתלקותו]⁵⁸".

טו

ידיעת התורה על בוריה

בביאת המשיח ידעו כל ישראל את כל התורה על בוריה

על הפסוק: "אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' מגן עזרך ואשר חרב גאותך"⁵⁹, איתא בספרי⁶⁰: "אמר לו הקב"ה למשה, עתיד אני ליתן להם לישראל אותו זיין שניטל מהם בחורב, כענין ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב⁶¹, בשבועה נשבעתי שעתידי אני להחזירו להם כו". וכן הוא בפרש"ש⁶²: "איש עדין, כתרים שניתנו להם בחורב כו".

ומבאר הגאון ז"ל במהותם של כתרים אלו שהוא "פלפול התורה, שמתחילה זכו כולם [לזה] ואח"כ ניתנה למשה רבינו, לוי. והי' יחזירם לנו לעתיד לבוא. כי זה פלפול התורה, טעמי תורה . . ואי"ה לעתיד לבוא יהיו כולם משוררים . . ידיעת כל התורה על בוריה".

ועפ"ז ממשיך לבאר דזהו פירוש דברי הרמב"ם ז"ל בסוף הל' מלכים: "ובאותו הזמן כו'

53. קו, א-ב.

54. שם, סע"א.

55. מובא ב"ם של שלמה' לב"ק בסופו ב'חילוקי דינים בין בני א"י ובני בבל' אות מו.

56. בראשית לא, א.

57. כבע"ז לט, א.

58. ראה ר"ה סא, ב.

טו

מצפנת פענח להפטורת פרשת עקב ע' סח-עא בהוצאת 'בית תורה שלמה'

59. דברים לג, כט.

60. פרשת ברכה, פיסקא שנו.

61. שמות לג, ו.

62. שם, ד.

ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה'. ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישגו דעת בוראם כפי כח האדם כו", היינו שיהי' "חיבור המחשבה עם [ה]מעשה בינה לב, תפילין של יד כנגד הלב וראש – חכמה. וזה יחזיר לנו אותם הקב"ה לעתיד לבוא". ועל כן, היות ולעת"ל יחזור לכלל ישראל כתר תורה, ממילא "לעתיד לבוא יהיו כל ישראל ראויים לשירה" ולא רק הלויים. (ומוסיף, דהתורה דלעתיד יחזיר לנו אותה הקב"ה בגדר ירושה, וכן יתן לנו לוחות הראשונות)⁶³.

טז

דיעת כל התורה

עם ביאת המשיח יחזור התורה כולה לבני ישראל

הגמרא בברכות (יח, סע"א) מפליאה את גדולתו של בניהו בן יהוידע בן איש חי "שלא הניח כמותו לא במקדש ראשון ולא במקדש שני", וכוחו בתורה היה גדול עד כ"כ שלמד סיפרא דבי רב שהוא "חמור שבספרים"⁶⁴ אפילו ביום השלג.

ומעיר ע"כ הגאון ז"ל מכמה מקומות בש"ס העוסקים בקשר ללימוד התורה כפי שהיה בבית ראשון ושני. ומוסיף שבביאת המשיח במהרה בימינו "הקב"ה שוחט ליצר הרע"⁶⁵ בגדר תיקון" ואת השבעת אלפים הלכות שנשכחו בימי אבילות של משה רבינו⁶⁶ וחזרו רק בחלקם ד"על ידי עתניאל וע"י עזרא ור"ע הוחזרה הפלפול של תורת כהנים, ואי"ה יגמר לעתיד לבוא".

ואגב גררא מבאר ענינים נוספים בקשר לייעודים דלעתיד, דגם לאחר שישחט הקב"ה את היצר הרע הרי ש"מבשרו נעשה סעודה גדולה ומן העור נעשה סוכה וקמיע כו". וזה שנשתה מן יין המשומר⁶⁷ הוא כי "זה יהי' מן גפן של עץ הדעת" שזהו האילן שאכל ממנו אדם הראשון שרבי מאיר אומר גפן ה'⁶⁸, שגם הוא יתוקן לעתיד לבוא. ודוד המלך ע"ה יברך על היין הזה

63. מבאר דזה שהגמרא במסכת נדרים (דף לח ע"א) אומרת שלא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו . . ומשה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל, לא מדובר על התורה בכללותה, אלא על 'פלפול התורה' שלמדים זאת מפסקי טעמי התורה זה ניתן רק למשה ולבניו, וזה הי' לאחר שלקחו מבני ישראל את עדים כשחטאו בעגל, אבל לפני כן כל בני ישראל זכו לפלפול התורה. ולכן לעתיד לבוא לא יתחדש דבר, אלא את מה שהקב"ה לקח מבני ישראל 'יחזירם לנו הקב"ה [ב]גדר ירושה' ולא בגדר מתנה.

ועיין עוד עד"ז בצ"פ מהדו"ת דף ט טור א (הועתק לשם ע' סט הערה קצט). צ"פ על פ' יתרו ע' כ"א. ובמכתבי תורה, מכתב קיח. ובהמצויין כאן ע' ע הערה רא. ועוד.

טז

מתוך הכת"י לברכות דף י"ח ע"ב - נדפס בצ"פ לברכות שם ע' קסא-קסח בהוצאת 'המאו"ר' תשע"ד

64. כבתוס' שם ד"ה סידרא.

65. סוכה נב, א.

66. תמורה טז, א.

67. כדברי הגמרא בברכות לד, ע"ש.

68. ברכות מ, א.

לעתיד לבוא בסעודת הצדיקים⁶⁹, כי "דוד בן ישי הקים עולה של תשובה" (ע"ז ה, א), ויתחדש אור הלבנה כאור החמה (סנהדרין מב, א), ומסיים דבריו: "ונזכה לזה במהרה אמנ"⁷⁰.

יחוסו של משיח

האם ייחוסו צריך להיות גם מזרע שלמה

הרמב"ם ז"ל⁷¹ כתב בנוגע לייחוסו של מלך המשיח: "ומכלל יסוד זה, שאין מלך ישראל אלא מבית דוד ומזרע שלמה בלבד. וכל החולק על המשפחה הזאת, כפר בשם השם יתברך ובדברי נביאיו". היינו דמכריח שהנשיא המיועד יהיה מיוחס לא רק לדוד המלך אלא גם לשלמה בנו.

וחוקר בזה הגאון ז"ל: "ואף דבאמת זה לא מצינו מבורר [ברור] דרק מן שלמה . . . [דהרי] רבינו הקדוש [אמר] עליו שהוא משיח] אף דלא הוה מן שלמה", וכדברי הגמרא בסנהדרין (צח, ב) "אמר רב אי מן חייא הוא (אם משיח מאותן שחיים עכשיו – רש"י) כגון רבינו הקדוש". וממשיך לחקור בזה ומביא ראיות לכאן ולכאן⁷².

כבודו של מלך

הכבוד שיש לנהוג במלך בישראל

בכבודו של מלך ישראל נאמרו דינים מיוחדים, ועד שהרמב"ם ז"ל כתב בהלכות מלכים "כבוד גדול נוהגין במלך"⁷³. ואעפ"כ כותב הרמב"ם שדברים אלו נאמרו רק בנוגע להדיוט אך

69. פסחים קכ, ב.

70. הרוגוצ'ובי ז"ל מאריך שם בקשר לידיעת התורה, בומן הגלות שזה מטרה ומתקן את כל הצריך תיקון ובעיקר בגילוי הדעת בתורה לדעת את ה' במהרה בימינו אמנ.

י

תשובה - מט' ניסן תרפ"ח - נדפס בשו"ת צפנת פענח החדשות חלק ב' סימן מה ע' קכח

71. בפירוש המשניות שלו, סנהדרין פ"ו, היסוד שנים עשר.

72. עיין שם בהערה ז, שמש"ח ודאי צריך להיחס מדוד המלך ע"ה מהזכרים ולא מספיק מהנקבות. עיין שם ובמה שצינו שם מהירושלמי (שהובא בתוס' סנה' דף ה' ע"א ד"ה דהכא שבט כו') דנשיא שבא"י ייחוסו מהנקבות של דוד המלך. וע"ש מעוד מקומות עד"ז. ושם בהערה ד מציין מקור דברי הרמב"ם ז"ל בפיה"מ ש'אין מלך בישראל אלא מבית דוד ומזרע שלמה בלבד'. עיין שם.

וראה לקמן בהוספות (עמ' 79) ייחוסו של הרבי מדוד המלך ומשלמה המלך.

יח

מהכת"י לסנהדרין דף יח ע"א ע' כז בהוצאת 'צפנת פענח' נ"י בעריכת הרה"ג הרב מ"מ כשר ז"ל

מלך אחר כן מותר להשתמש בעבדיו ושפחותיו ושמשיו של מלך, ולפיכך אבישג היתה מותרת לשלמה ואסורה לאדוניה.

ועל דברים אלו נעמד הגאון ז"ל וחוקר האם גם ארוסתו של מלך נאסרת להדיוט, דלכאורה כל האיסור אינו רק באשה שהייתה נשואה למלך⁷⁴.

יט

כהנים לעתיד לבוא

הסיבה שהכהנים לעתיד לבוא לא יצטרכו לשמן המשחה

ידועות חקירותיו הרבות של הגאון ז"ל בקשר לדינים שגדרם הוא 'פנים חדשות באו לכאן'⁷⁵, והבנין אב לשיטתו בנושא זה הוא מה שמביא מדברי הרמב"ם ז"ל בהל' כלי המקדש⁷⁶ שכל כלי שרת שבבית המקדש "אם נשברו מתוך אותם ועושה אותו כלי אחר ואין קדושתן מסתלקת מהן לעולם".

ומבאר: "רוצה לומר, דאף דעל כרחק נעשו פנים חדשות, דהא הם פסולים מתחילה וע"י התכה הוה חדשים, מכל מקום הצורה נשארה בהם ולכך הם קדושים [קדושים]".

ומביא הוכחה לשיטתו שהצורה נשארת בכלי לעולם (היינו הענין הרוחני), מדברי התורה כהנים: "יכול יהו אהרן ובניו צריכים לשמן המשחה לעתיד לבוא? תלמוד לומר זאת משחת אהרן ומשחת בניו"⁷⁷, "היינו דכל הכהנים" לאחור תחיית המתים לא יהיו צריכים משיחה אחרת דהצורה נשארה לעולם"⁷⁸.

73. הלכות מלכים רפ"ב.

74. בצ"פ לירושלמי סנה' פ"ב ה"ו (ו'מלך ישראל אין רוכבין על סוסו כו') מסביר, שעל אף 'דברביט של מלך מותר למלך אחר להשתמש' ומהירושלמי כאן משמע שלרכוב על סוסו של המלך אסור, לכאורה, גם למלך אחר. מתרץ שיש 'נפקא מינה בין בעלי החיים לשאר דברים' שבעלי חיים של מלך מותר אח"כ להשתמש לאחור עקירתם למקום אחר וכיו"ב, ואילו דברים של דומם כשרביטו - אסור. עיין שם בדבריו (בצ"פ לשם ע' רכג).

יט

משו"ת צ"פ דוינסק חלק א' סי' פ (לא טור ד)
הועתק רצ"פ לויקרא ע' סו-סז

75. ראה שבת דף ק"ב ע"ב. ושם נסמן.

76. פ"א, הי"ג.

77. ויקרא ז, לה.

78. בקשר לכך שבדברים שהקדושה נראה בהם לעולם היינו בצורת הדבר, שלא שייך לומר עליהם 'פנים חדשות באו לכאן' במשנתו של הגאון הרוגוצ'ובי ז"ל - עיין בשו"ת צ"פ נ"י סי' שיו. צ"פ מהדו"ת לה טור ב. ובקטעי צ"פ שהועתקו בס' 'מפענח צפונות' (להרה"ג הרב מ"מ כשר ז"ל) סי' יט וסי' ל. עיין שם.

כ

מגילת החשמונאים

מגילת בית חשמונאי יתגלה לנו עם ביאת המשיח

כתב בעל הלכות גדולות⁷⁹: "זקני בית שמאי וזקני בית הלל הם כתבו מגילת בית חשמונאי, ועד עכשיו לא עלה לדורות עד שיעמוד כהן לאורים ותומים".

ובתשובותיו מזכיר זאת הגאון ז"ל וכותב למכירו שישמח בחנוכה כדעת הרמב"ם ז"ל⁸⁰ "שיהיו שמונת הימים האלו... ימי שמחה והלל".

וזאת על אף שבאו פריצים וחיללו את ההיכל וטמאו את המזבח, דהרי מכל מקום "קדושה במקומה עומדת" ולאחר שהחשמונאים נצחו את היוונים נהי' שמחה בבית המקדש, וכדברי המשנה בתענית⁸¹: "וביום שמחת לבו"⁸² — זה בנין בית המקדש במהרה בימינו".

ומסיים: "ונזכה במהרה לביאת משיח צדקנו ולגאולה האמיתית, ואז יתגלה לנו המגילה שכתבו זקני בית שמאי ובית הלל על חנוכה כו"⁸³.

כא

'מורה ודאין' במשיח

משיח ידון וישפוט את העם על ידי הריח

בסנהדרין⁸⁴ איתא: "משום דכתיב⁸⁵ 'ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת ה' וגו'". וכתיב⁸⁶ 'והריחו ביראת ה' כו', רבא אמר דמורח דאין דכתיב 'ולא

כ

תשובה מערב ש"ק וערב חנוכה תרצ"ג
נדפס בשו"ת צפנת פענח החדשות חלק א' סי' מה ע' קטו-קטז

79. הלכות סופרים.

80. הל' חנוכה פ"ג ה"ג.

81. כו, ב.

82. שה"ש ג, יא.

83. בתוך התשובה כותב, שעל אף שבאו היוונים וחיללו את ההיכל וטמאו את המזבחות (כבע"ז דף נב ע"ב. ועוד), בכל זאת 'זה טובה לנו' כי 'הקדושה במקומה עומדת'. כי, רק המזבח חללו היוונים.. ואח"כ תקנום חשמונאים! וכפי שמבאר זאת בתשובה. עיין שם.

כא

משו"ת צפנת פענח נ"י סוף סי' שכ, ע' רנו. ומצפנת פענח קונטרס השלמה, כז טור ג

84. צג, ב.

85. ישעיה יא, ב.

86. שם, ג.

למראה עיניו ישפוט . . ושפט בצדק דלים' (שם, ד). "וברש"י: "רבא אמר מאי 'והריחו' דמורח ודאין, שמריח באדם ושופט ויודע מי החייב . . על ידי הרחה".

וכתב ע"ז הגאון ז"ל: "ומאוד הארכתי, דאי"ה משיח צדקנו יהא יכול לדון בגדר המלך, לא בגדר דין, סנהדרין ע"י אומדנא. וזה רוצה לומר הך דסנהדרין מורח ודאין וגדר קיסר⁸⁷. ע"ש. אך כל זה בהדין המלך, לא ח"ו סנהדרין, כי הדיני תורה נצחו לא ישתנה אפילו אות אחת". היינו דהא שמשיח ישפוט וידון את העם ע"י הריח לא יהיה זה מצד דיני סנהדרין שהרי ע"פ תורה יש לחקור ולדרוש בעדים ובהתראה, וא"א להעניש על ידי נבואה וכיו"ב, ודיניו של משיח ע"פ הריח יהי מצד דין מלך שבו.

ואילו במקום אחר כותב הגאון ומפרש מאמר הגמרא הנז"ל באו"א: "וזה רוצה לומר בראש השנה דף כ"א ע"ב, ביקש שלמה לדון כו' נ' בקש קהלת לדון דינין שבלב שלא בעדים ושלא בהתראה, יצתה בת קול ואמרה לו 'וכתוב יושר דברי אמת'⁸⁸ 'על פי שנים עדים וגו'⁸⁹". וזה אי אפשר רק לעתיד לבא ידון כן משיח וזה רוצה לומר (סנהדרין דף צג ע"ב) מורח ודאין רוצה לומר בראיית השכל כו".

כב

מחיית עמלק

מחיית עמלק, מחיקת הכפירה בעולם

איתא בפסחים (ה, א): "תנא דבי ר' ישמעאל בשכר שלשה ראשון זכו לשלשה ראשון, להכרית זרעו של עשו, לבנין בית המקדש ולשמו של משיח. להכרית זרעו של עשו דכתב 'ויצא הראשון אדמוני כולו כאדרת שער'⁹⁰".

והנה עמלק הי' הכופר הראשון, וכפי שהרמב"ם ז"ל מבאר⁹¹ שעמלק הבדיל בין הקב"ה לברואיו ש'זאת כפירה בלי ספק' (כפי שמאריך שם). וכפי שפי' התוספות בשם המדרש⁹² "זכור את אשר עשה לך עמלק, ואתה עיף ויגע ולא ירא אלקים"⁹³ היינו בשביל המשקלות כו' כלומר שעל עון זה בא זדון וקלון של עמלק⁹⁴.

87. בסנהדרין צח, ב.

88. קהלת יב, י.

89. דברים יז, ג.

כב

תשובה מר"ח ניסן תר"ץ – נדפס בשו"ת צפנת פענח החדשות ח"א מכתב י, ע' רצג-רצד

90. בראשית כה, כה.

91. בספרו מורה הנבוכים ח"א פ"ט.

92. קידושין לג ע"ב, ד"ה ואימא.

93. דברים כה, יח.

94. וכן הוא בגמרא (ב"מ סא, ב) שאמר הקב"ה 'אני הוא שעתידי ליפרע כו' וממי שטומן משקלותיו במלח'.

וכתב על זה הרב המגיד: "וענין זה המאמר, שהשוקל במדה חסירה הוא כעובר עבירה בסתר שדוחק רגלי השכינה. ופירוש המאמר ההוא שהוא כופר בהשגחה וסובר שהיא כלה בגלגל הירח ולא בארץ"⁹⁵.

ומביא הגאון ז"ל בנוגע לזה מהמכילתא⁹⁶: "מדור דור⁹⁷ כו' ר' אליעזר אומר, מדורו של משיח שהם ג' דורות כו'". היינו שכל הכפירה ששרשו מעמלק זה עד דורו של משיח, שאז ייפסק ויימחה שמו וזכרו של עמלק, ייפסק ויימחה האפיקורסות בעולם⁹⁸.

כג

מחיית עמלק

עם ביאת המשיח תיפסק המלחמות כולל זו של עמלק, כפירה

בנוגע לשביעי של פסח כותב הגאון ז"ל: "דעל ידי קריעת ים סוף ראו הכל הנהגת השם יתברך ואין צריך כלל להטבע". ומעיר לדברי הרמב"ם⁹⁹ דפסק בנוגע לוידוי מעשר דנוהג גם שלא בפני הבית, ומבאר זאת בדרך הדרש שבעת וידוי מעשר מודה היהודי על השפע שהעניק לו השי"ת היינו שמודה על כך שהקב"ה משיח עליו בפרטיות ודואג לו לפרנסתו, והוא ע"ד מה שהיה בזמן יציאת מצרים בשביעי של פסח ש"אז הוה רק ע"י השגחתו יתברך", שראו בגלוי שהשי"ת משיח בפרטיות על ישראל עם קרובו ומציל אותם מהקמים עליהם, וענין זה צריך להשפיע בכל השנה, כי הרי כל מה שכתוב בתורה היא נצחית, ותורה מלשון הוראה.

וממשיך, שלפי המכילתא בסוף פ' בשלח (פרשה ב) משמע שהמלחמה בעמלק הוא עד דורו של מלך המשיח. וכותב שב'כל שנה ושנה נעשה בז' של פסח קריעת ים סוף, ועובר בימים [ויש מעבר לים סוף] מלחמה גדולה ועצומה עד מאוד, ומוסיף: ואי"ה במהרה יתגלה משיח צדקנו והמלחמה תשובת.

95. הל' גניבה פ"ז הי"ב.

96. פרשת עמלק פ"ב.

97. שמות יז, טז: "מלחמה לה' בעמלק מדור דור".

98. בתשובה מקשר ענין מחיית עמלק עוד לפני ביאת המשיח שמרומזו ב'ליל א' של פסח ליל שימורים' שאז 'הכל בהשגחה לא בטבע חו', ואשר לכולי עלמא ירדה אז השכינה, הקב"ה למטה מעשרה טפחים (ראה סוכה דף ה ע"א). עיין שם בתשובה.

כג

מתשובה - ממוצאי חג המצות תרצ"ג - נדפס ביכרם שלמה' באבוב גליון קעב ובשו"ת צפנת פענח החדשות חלק ב' מכתב טו ע' תנו-תנו

99. הל' מעשר שני פי"א ה"ד.

כד מלך וקיסר

גדרי מלך וקיסר בישראל

בסנהדרין (כ, ב) איתא: "תניא רבי יוסי אומר, שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה, ואיני יודע איזה מהן תחילה כו'".

והנה הגאון ז"ל דן בקשר לפרטי הדינים בזה, האם יש הבדל בין מלך לנשיא, וההבדל בין משכן גלגל ושילה לבתי המקדשות הראשון והשני, והשלישי שיבנה במהרה בימינו.

דתחילה יש לדון מה היה הגדר דמשכן שעשה משה ושהעמיד יהושע, דבמס' שבועות¹⁰⁰ מצינו שיש מאן דאמר שאי אפשר לבנות בית הבחירה בלי מלך, אך אין בזה כדי לקבוע מה היה הגדר דמשכן שעשה משה שהרי גם משה רבינו וגם יהושע היו מלכים. ומסיק שישנו הבדל בין 'מלך דכתיב בקרא, לנשיא דכתיב בקרא, בויקרא¹⁰¹ אשר נשיא יחטא'.

וענין זה נוגע להלכה למעשה ש'מופלא שבבית דין' יכול להיות גם גר, ואילו מלך ישראל – לא. וכפי שמצינו במועד קטן¹⁰² שהמופלא בבי"ד הי' דואג האדומי "דהי' גר עמלקי [מזרע עמלק] והאב בית דין הי' יהונתן".

ועפ"ז מחלק בין המשכנות דגלגל ושילה שלא היו זקוקים למלך כי זה המשך של משכן של משה רבינו, ואילו בית המקדש הראשון של דוד המלך ע"ה כן הי' צריך למלך.

ומוסיף לבאר דהיות ודוד המלך היה הראשון בגדר מלוכה בבני ישראל, הרי "שבני ישראל בזמן שאול המלך בקשו משמואל הנביא למלוך עליהם מלך וחטאו בזה¹⁰³ והי' אז רק נשיא דקרא, דעל כל ישראל ואנו עבדיו, אבל תואר מלך עדיין לא הי' לישראל" עד למשיחתו של דוד.

ועכ"ז גם אצל דוד לא היתה שלימות המלוכה, וכפי שממשיך הגאון ז"ל ש"עד ימות המשיח לא הוה" ורק בגדר 'קיסר'¹⁰⁴.

כד

מכת"י לסנהדרין דף כ ע"ב, ע' כט-ל, הוצאת 'צפנת פענח' נ"י
בעריכת הרה"ג הרב מ"מ כשר ז"ל

100. יד, א. ועוד.

101. ד, כב.

102. כו, א.

103. ראה שמואל א, פ"ח פ"ה.

104. הרוג'ובי ז"ל דן שם בקיצור בהבדל שבין 'מלך' ל'קיסר' והמונח בקידושין דף לג ע"ב בזה. וכדלקמן באות כו.

כה מלכותו של משיח

המיוחד במלכותו של מלך המשיח על פני שאר מלכי ישראל

בהלכה ובמדרש מצינו חילוקים שונים בין מלכי בית יהודה ומלכי בית דוד, ועד לדרגא העליונה של הנשיא שיהי' בזמן ביאת המשיח עליו נאמר: "ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהיה לכלם גו"¹⁰⁵.

ומעיר ע"ז הגאון ז"ל מהגמרא בהוריות (יא, ב) בקשר להבאת פר על הפרת מצוות: "מלכי ישראל ומלכי בית דוד, אלו מביאים לעצמם ואלו מביאים לעצמם כו' לא כיפי אהדדי", ומבאר הכוונה בזה, שבזמן הזה לפני ביאת המשיח ישנו גדר אחד למלכי ישראל ומלכי בית דוד וגם לנשיא שעליהם, וכפי שאמרו חז"ל 'שאינ עליו אלא ה' אלקיו' (שם, ע"א).

ובלשונו: "חזינן דאין צריך שיהי' מעלה יותר גדולה [אחד על השני], דגם כן בשניהם שוים לא שייך זה רק שלא יהא בו חסרון". היינו שבזמן הגלות מספיק שמלכי ישראל ומלכי בית דוד עומדים באותה דרגה 'שאינ על גביו אלא ה' אלקיו'. וממשיך: "אבל לעתיד לבא אי"ה [ש]אז ליכא חסרון רק מעלות א"כ צריך שיהי' גדול מכולם, ולכך הם אחד". היינו בביאת המשיח שאין חסרונות, הרי כדי שיהי' נשיא לכל עם ישראל צריך שיהי' 'ורועה אחד יהי' לכולם", שיהי' במעלה על כולם, לא רק שלא יהי' לו לנשיא ישראל שום חסרון¹⁰⁶.

כו מעלותיו של משיח

הגדר דמלכות ודנשיאות הם שתי דרגות שונות

בגמרא בקידושין (לג סע"ב) איתא: "נשיא עובר, עומד מלפניו מלא עיניו ואינו יושב במקומו, שנאמר 'והביטו אחרי משה עד בואו האהלה'¹⁰⁷". וכפירש"י שם מבאר שעומד

כה

מצ"פ להפטורה לפי וישב עי קעז-קעח בהוצאת 'תורה שלמה' בעריכת הרב מ"מ כשר ז"ל

105. יחזקאל לו, כד.

106. שם [ע' קעז] בהערה קט - מבארים דבריו ובוה הלשון: בעולם הזה שקים בו ענין חסרון, מי שאין בו חסרון - זהו מעלתו. לעתיד לבוא שאין בו מושג חסרון רק דרגות שונות של מעלות, ייחודו מתבטא במה שהוא גדול מכולם במעלה. ועיין שם בדברי הרוג'ובר ז"ל דוגמאות בש"ס ע"ד אי חסרון גרידא ומעלות. עיין שם. וראה לקמן באות מט מצפנת פענח לפי יחסי פמ"ט, ט [ע' קפה-קפו].

כו

מתוך כת"י לקידושין לג ע"ב - נדפס בצ"פ לקידושין שם בהוצאת 'המאו"ר' תשע"ד עי קסז-קסט

107. שמות לג, ח.

"משמתחיל ליכנס לתוך ארבע אמות ואינו יושב עד שיעבור הימנו ארבע אמות השניות",
ומסיף לשון תמוה: "שנאמר והביטו אחרי משה, ומשה נביא הי'".

ועמד על זה הגאון ז"ל: "והנה קשה, הא משה הוה מלך כו' ואיך מדמה נביא למלך?".
ובפרט, שמלך גדול יותר מנביא (ויתכן, שקושייתו היא, שאם דין זה בגמרא נלמד מהפסוק
שנאמר גבי משה, ומשה נביא היה, היה צ"ל שדינו של נשיא יהיה כמו מלך שאף שמחל על
כבודו, אין כבודו מחול¹⁰⁸, ולא מצינו שנפסק כך להלכה).

ומתרג' : "דקודם מלכות בית דוד הוה די רק בגדר נשיא ומלך שוה". ולכן משה רבינו ע"ה
שהי' לפני מלכות בית דוד לא משנה כל כך איזה דין הי' לו, מלך או נשיא, כי הגדר שלהם
'שוה'.

ובאופן אחר : "וגם יש לומר דמשה רבינו כיון דהוה קודם א"י וקודם ירושה, לא הוה שייך
דין מלך", אף שלגבי מקדש הוה לי' דין מלך. ולכן הגמרא מביאה רא"י לנביא ממשה רבינו
ע"ה¹⁰⁹.

כז

מפלת בלעם

ההבדל בין סומא באחת מעיניו לסומא בשתי עיניו דבלעם

הגמרא במסכת סנהדרין (סד, א) דנה בקשר לרצונם של חכמים להיפטר מיצר הרע:
"כחלינהו לעיניה (סמו עיני' בכחול – רש"י) אהני בי', דלא איגרי איניש בקרובותיה".
וברש"י: "הך תקנתא פורתא, דלא איגרי בקריבתא, באמו ובאחותו, אבל הוא מתגרה באשת
איש ובנדה", היינו שחז"ל פעלו 'קצת' בהריגתו של יצר הרע דתאוות נשים.

ומבאר בזה הגאון ז"ל דזה ש'כחלינהו לעיני' הכוונה "רק לעין אחת, כמו של בלעם"¹¹⁰,
שכל זה הוא בזמן הזה, בזמן הגלות שלא נפטרו לגמרי מיצה"ר ורק סימו את עינו האחת, אבל
"לעתיד לבוא אי"ה יסמא [הקב"ה] שתי עיניו" ולא יהי' יותר רע מתאוות¹¹¹.

108. סנהדרין לב, ב.

109. שם בהערה 2 (ע' קסז) מציינים לגליוני הש"ס לשם. וגם למצפה איתן על אתר שם. ול'קובץ ישורון' חלק יד ע'
תקע"ד להגאון ר"מ פיינשטיין. ועיין שם הסבר הדברים.
ועיין שם בהערה 3 (ע' קסח) מדברי הרוג'ובי ז"ל בזה בכמה מקומות בספריו צפנת פענח ועיין בצ"פ לקידושין דף
לו ע"ב (ע' קצח). ויש להאריך בזה. ואכמ"ל. וראה לעיל באות הקודמת: מלך וקיסר.

כז

מכתי' לסנהדרין דף ס"ד ע"א ע"י קכב בהוצאת 'צפנת פענח' נ"י
בעריכת הרה"ג הרב מ"מ כשר ז"ל

110. ראה לעיל המבואר בערך 'בלעם ונבואתו'.

111. כותב שם ש'זה ידוע לילית סומא בעין אחת'. היינו שהטומאה בזמן הזה היא בעין אחת.
ועיין עוד עד"ז ובלשונות דומים למה שכותב כאן: בצ"פ לבראשית (ג, א) ע' יב. שו"ת צ"פ ניו-יורק סי' רנח (ע' ר).

כח

מחשבתם של מרגלים

מה רצו המרגלים בקשר לארץ ישראל, באותיות של הלכה

במינוי הנשיאים שנשלחו לרגל את הארץ בריש פרשת שלח כותב הפסוק¹¹²: "למטה אפרים הושע בן נון . . למטה יוסף, למטה מנשה כדי בן סוסי". ומדייק בזה הגאון ז"ל מהו ההבדל בין שבט אפרים לשבט מנשה שבאחרון מייחס אותו "למטה יוסף", ואילו בנוגע לאפרים לא מזכיר זאת כלל?

ומבאר ב'נקודת-רעיון' בקשר לרצונם של המרגלים שלא רצו ליכנס לא"י באותיות של הלכה, ושזה קשור לכך שהשבטים מנשה ואפרים יהיו לעתיד עם ביאת המשיח - שבט אחד ולא שני שבטים.

ומבאר שאף שהמרגלים הסכימו בדיעבד להיכנס לא"י, אבל רצו שיהיה זה באופן של 'כיבוש יחיד' היינו שיהיה 'קנין פרטי', אבל לא הסכימו שיהיה 'כיבוש רבים של בני' בא"י "על ידי מלחמה ומחנה". והטעם שרצו לזה באותיות של הלכה הוא מפני שאם תהיה הארץ מוחזקת להם באופן של כיבוש יחיד – הרי שלא יתקדש האויר של א"י וגם לא המחיצות.

ופרט נוסף בזה, שדרשו חז"ל שלעתיד לבוא יחזרו בני ישראל להימנות כ"ב שבטים ואפרים ומנשה יהיו שבט אחד¹¹³, והמרגלים רצו למנוע זאת ולגרום לכך שהחלוקה לשבטים בשעת הכניסה לארץ לא תתבטל כאשר תחולק הארץ מחדש בביאת משיח. ובלשונו של הגאון, שהמרגלים רצו "לעתיד לא יתבטל זה, ורק יהי' שבט אחד, יוסף, ולא שני שבטים, ובזה לא הוה אפרים כלל נשיא של יוסף . . כי אין לו גדר נשיאות כלל, לפי שיטתם" של המרגלים.

ולפי זה מובן מדוע בפסוק אצל אפרים לא כתוב 'למטה יוסף', כי לפי שיטת המרגלים 'לא הוה אפרים כלל נשיא של יוסף' על אף שאפרים הי' יותר גדול וחשוב ממנשה כבברכתו של יעקב אבינו ע"ה שאמר ליוסף: "ידעתי בני ידעתי גם הוא [מנשה] יהי' לעם וגם הוא יגדל, ואולם אחיו הקטן [אפרים] יגדל ממנו"¹¹⁴, היינו שהגורם והסיבה לכך שאפרים ומנשה יהיו לע"ל רק שבט אחד הוא שהמרגלים רצו שכיבוש א"י יהי' כיבוש יחיד ולא ע"י מלחמה שזהו כיבוש רבים¹¹⁵.

כח

צפנת פענח לבמדבר יג, ח ע' קלא-קלב
בהוצאת 'בית-תורה שלמה'

112. במדבר יג, ו-יא.

113. ב"ב קכב, א. הוריות ו, ב.

114. בראשית מח, יט.

115. עיין שם בקטע שאחרי זה לפסוק כ [ע' קלב-קלג] את מה שרצו המרגלים, באותיות של הלכה. וכפי שמסיים שם: 'אך הם בטלו לשליחות'. היינו שהמרגלים בטלו את שליחותם בטענתם ורצונם. ועיין שם - באריכות יותר לפסוק ג (ע קכח-קלא). עיין שם.

כט

משיח מלך וקיסר

גדרו של משיח הוא גם מלך וגם קיסר

אמרו חז"ל בפסחים (ה, א): "תנא דבי ר' ישמעאל בשכר שלשה ראשון זכו לשלשה ראשון, להכרית זרעו של עשו, ולבנין בית המקדש ולשמו של משיח כו".¹¹⁶

ומדייק הגאון בסדר שבמאמר חז"ל זה, ש'לשמו של משיח' בא לאחר 'בנין בית המקדש', והטעם לכך הוא מפני ש'שמו של משיח' קאי על יכולתו של משיח לדון באופן ד'מורח ודאין'. והביאור בזה, שישנו 'קיסר ופלאגא קיסר' (כפרש"י בסנהדרין¹¹⁶ 'מלך ושני לו'), ומלכי ישראל אף שיש להם כח מצד תקנת העולם להרוג גם במקום בו על פי דין אינו חייב מיתה¹¹⁷ הרי זה רק היכן שיש להם איזו הוכחה ואומדנא, ואילו "משיח דהוה קיסר יכול גם זה" כי הוא "מורח ודאין, דכתיב 'ולא למראה עיניו ישפוט'¹¹⁸ וכנגמרא בסנהדרין (צג, ב), והיות שיכולתו של משיח לשפוט את העם ע"י 'מורח ודאין' – שזה אף יותר ממלך – יהי רק לאחר בנין בית המקדש, לכן הוא נזכר במסכת פסחים 'לשמו של משיח' רק לאחר בנין בית המקדש. וכפי שמסיים: "זה ודאי קודם ביאת [המשיח] לא יהי' לא הגאולה ולא הבנין"¹¹⁹.

ל

מתנות למלך המשיח

המתנות שיקבל מלך המשיח מאומות העולם

במדרש רבה איתא¹²⁰: "והי' מסורת ביד שבט יהודה חכמיהם וגדוליהם מן יעקב אבינו, כל מה שעתיד לארע לכל שבט ועד ימות המשיח כו". וקרבונו הקערה והמזרק הקריב¹²¹ כנגד מלכי

כט

תשובה מכיון תשרי תרס"ה נדפס בשו"ת צפנת פענח החדשות חלק א' מכתב ה' ע' שט-שס

116. צח ע"ב ד"ה קיסר.

117. כמ"ש הרמב"ם בהל' רוצח פ"ב ה"ד.

118. ישעיהו יא, ג.

119. בתשובה מתייחס הרוג'ובי ז"ל בקשר לשיטת המזרחי וכותב: ועל דבר המזרחים, אני לא מהם ולא מהמונם. עיין שם בתשובה – דברים חריפים על שיטתם 'דעיקר מגמתם להקטין בנסים, רק בדרך הטבע. ר"ל מהאי דעתא'. עיין שם בתשובה. וראה בלקוטי שיחות חלק לה, ויגש (ג) ע' 210-208, באריכות ההסבר בהבדל שבין הדרגה של 'מלך' ו'נשיא' אצל מלך המשיח, שזהו - מלכות יתירה, מבוסס על דברי הרוג'ובי ז"ל לפ' ויחי (פמ"ט, ט ע' קפה-קפו). וע"ד שכותב כאן. – הועתקו (בקיצור) דברי הרוג'ובי ז"ל בדברי הרבי בלקוטי שיחות בס' 'דוין דאורייתא' (תשס"ח) ב: צ. המלך המשיח ע' 243-244.

ל

מצפנת פענח לבראשית י, ה, ע' מ-מב בהוצאת 'בית תורה שלמה'

120. במדבר פי"ג סי' יד.

121. ראה פ' נשא ב, יד.

בית דוד שעתידיים לעמוד ממנו [מיהודה] שמלכו בכפר, ביים וביבשה, כגון שלמה ומלך המשיח כו'. מלך המשיח מנין דכתיב 'וירד מים עד ים ומגהר עד אפסי ארץ'¹²². וע"ש בהמשך המדרש. ומבאר בזה הגאון ז"ל שעל אף ש'אין קנין לגבי בני נח באיי הים, כי לא שייך בהם גדר צירוף' וכפי שמביא מכמה מקומות בש"ס שאיי היים הם לא בגדר צירוף כמו ביבשה, בקשר לכמה דינים. ומוסיף וכותב: "אך יפה [יפת] זכה להדבק אחשוורוש באסתר וזכה למלוך על איי הים וליתן עליהם מס על פי דין .. ומשיח יקבל מהם מתנות". וכפי שמבואר במדבר רבה האמור.

לא

נבואת משה ובלעם

ההבדל בין נבואת משה רבינו לבין נבואתו של בלעם

על הפסוק "אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב"¹²³ פי' רש"י: "אראנו, רואה אני שבחו של יעקב וגדולתו, אך לא עתה היא, אלא לאחר זמן .. ועל מלך המשיח אומר כן".

ומביא על כך הגאון ז"ל את דברי הרמב"ם שחלק על פירושו של רש"י וכתב: "ושם נבא בשני המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד כו' ובמשיח האחרון שעומד מבניו כו'"¹²⁴.

ומבאר: "עיקר גדר דבלעם הוא בגדר להיפך מן משה רבינו .. במשה לא שלטה שונאיהם [של ישראל¹²⁵], והוא [בלעם] פעל רק ז' מזבחות וזה לבד מן מקדש לעתיד דהוה ח'. ומשה ראה ראייה גמורה שהוה הדבר נתקרב אל משה בעצם .. ובלעם לא ראה עצם רק ראי' .. דרך עששית ובמים כלה¹²⁶ בבואה של הדבר".

"ולכך לא פעל כלום בעזרת השם במקדש העתיד. ואז יהיה משיח מורח ודאין¹²⁷ וגדר סוכות עורו של ליתן, שתפסק זוהמא מדג הגדול הזה".

"וכל מקום ששלטה עינו של זה [בלעם] קלקל .. וזה יצר הרע דעבירה [גילוי עריות] דאי אפשר לבטלו עד ימות המשיח. ובזה [לימות המשיח] לא הוה לו כח, דבינה ליכא כבן נח, ולב

122. תהלים עב, ח.

לא

מצפנת פענח לבמדבר כד, יז, ע' רנב-רנד
בהוצאת 'בית תורה שלמה'

123. במדבר כד, יז.

124. הלכות מלכים רפ"א.

125. סוטה ט, א.

126. ע"ד דאיתא בר"ה דף כד ע"א: ת"ש ראינוהו במים, ראינוהו בעששית כו' אין מעידיים עליו. וההסבר לכך הוא כי זה ראי', בבואה של הדבר, ולא הדבר עצמו.

127. סנהדרין צז, ב.

מבין ליכא, דאין מחשבה לבן נח¹²⁸ כו' וזה [גדר חכמה שלמעלה מבינה - ראה שם], גדר שער הנ' אשר למשה ג"כ לא נתגלה רק קרוב לפטירה (ראה ר"ה דף כא ע"ב) וזה ימ' [50]¹²⁹."

לב

נבואתו של בלעם לעתיד

הסיבה שנבואתו של בלעם לא השפיעה לרעה לימות המשיח

נבואת בלעם נאמר: "וירא את הקיני וישא משלו גו"¹³⁰, ומבאר ע"כ הגאון ז"ל שבזה מרומז הענין ד'לא יכול לגרום שום דבר [רע] לימות המשיח. וכן לתורה שבעל פה'.

ומביא ע"ז מהירושלמי¹³¹ ש'רבי יוסי בי רבי חלפתא מבני יונדב בן רכב' שהם היו 'מבני בניו של יתרו'¹³². ומסיק מדברי המכילתא שם שבני הקיני היו 'מבני שותי מים' ש'זה בינה, גדר משה רבינו' שזה ה' אצלו ואצל בני ישראל בכל, ואילו אצל בני נח כולל בלעם אין להם בינה שזה 'סברא תליא בלב', כבירושלמי¹³³ ש'עכו"ם אין להם מחשבה' שזה בינה, סברא, ורק 'חכמה' יש להם.

ומעיר ג"כ מדברי הגמרא בגיטין (סז, א) האומרת "משום דר' יוסי נימוקו עמו" וכדברי התוס' במנחות (כא, א) ש"הבינה מתקנת האדם", והוא מתאים עם דברי הגמרא בסנהדרין (לד, א) "מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות, אף מקרא אחד יוצא לכמה טעמים", וזה מה שרמז בלעם באומרו "ושים בסלע קנך".

היינו, כיון שבלעם עם כל מעלתו לא השיג רק גדר החכמה, אך לא היה שייך לבינה כלל ולכן לא יכל להזיק ולהרע את בני ישראל בזמן המשיח וגם לא לתורה שהיא בבחינת בינה, חיילוקים וסברות הנמשלים ל'פטיש יפוצץ סלע'¹³⁴, וכדרשת חז"ל במסכת סנהדרין הנזכר.

128. ירושלמי תרומות פ"א ה"א.

129. בהקדמת תיקוני זהר דף ב' ע"ב שסוף המלה של 'שבעתים' היא 'ים' בגימטריא נ' [50] רומז לנ' שערי בינה. ועיין עוד בהגדה של פסח עם פי' שמחת הרגל (להחיד"א ז"ל) על פיסקא 'זאפילו כולנו חכמים'.

ועיין עוד במשנתו של הגאון הרוגוצ'ובי ז"ל בגדרי חכמה ובינה, בעיקר איך שזה בנגלה דתורה - בצפנת פענח לבראשית פמ"ט, כב, ע' קפט-קצ. ובקשר לשער החמישים - שם פכ"ח, יב ע' קכו. ושם פמ"ד, לד ע' קסו. עיין שם.

לב

מצפנת פענח לבמדבר פכ"ד, כא ע' רנז-רנח
בהוצאת 'בית תורה שלמה'

130. במדבר כד, כ.

131. תענית פ"ד ה"ב.

132. מכילתא פרשת יתרו, פי"ח פכ"ז.

133. תרומות פ"א הלכה א.

134. ירמיהו כג, כט.

לג

ניסוך המים וניסוך היין

ניסוך המים וניסוך היין מרמזים לתושב"כ ולתושבע"פ

בתשובה ששלח הגאון ז"ל בערב חג הסוכות, מאחל בסיומה "שנזכה לביאת המשיח ולבנין בית המקדש, שאז נזכה לשני הניסוכים, ניסוך המים וניסוך היין שזה מרמז לתורה שבכתב ותורה שבעל פה, וגם הסתימות שבלב יפתח, כי ע"י עוונותינו הרבים נסתם ונטמטם הלב, ודוד המלך ע"ה ע"י תשובה ש'הקים עולה של תשובה' פתח את השיתין בתהום שה'שיתין' מרמז לטמטום וסתימת הלב".

וממשיך לאחל שבזמן ביאת המשיח "אז אי"ה כאשר נגמר כל התורה שבעל פה שמרומז באבן שעל פי הבאר שיעקב אבינו 'שר התורה' עד בואם של 'כל העדרים עד ימות המשיח' שהספרי ב'פ' האזינו כותב: "זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור" (דברים לב, ז) - זה דורו של משיח שיש בו ג' דורות כו".

"ואז יתבטל גם יצרא דעבירה [ניאוף] וגם הדגים שהם 'פריצי' יתוקנו ע"י שחיטת הליתין"¹³⁵. ואז גם ילך אורו של מלך המשיח מסוף העולם ועד סופו ואז "יסמא עין של בלעם השני" שלפי הדורשי רשומות¹³⁶ זה תנין, עור ולילית כו", שהמלך המשיח יבטלם מהעולם.

לד

נענועים בד' מינים

פעולת הנענועים בד' מינים בהלל במקדש

הגאון הרוגוצ'ובי ז"ל כותב לאחד ממכיריו בסוף תשרי, לאחר חג הסוכות, ומאחל לו ש"נזכה אי"ה לקיים במקדש גדר 'ושמחתם'".

נטילת לולב בזמן שבית המקדש היה קיים נהג בכל השבעה ימים, היות ובפסוק נצטוונו בקשר למצוות ד' מינים 'ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים', ודרשו ע"ז חז"ל "ולא בגבולים כל שבעה"¹³⁷, היינו ששמחה זו נוהגת רק בבית המקדש שבעת ימים, ואם כן נמצא ששלימות השמחה בחג היא רק בבית המקדש.

135. עיין ב"ב עד, ב.

136. ראה פרדס רמונים שער כה פרק ה.

לד

מתשובה למכירו, שהי' תומך ברוגוצ'ובי ז"ל ובמשפחתו - ר' דוד פאטש ז"ל, מכ"ט תשרי תרפ"ב - נדפס בשו"ת צנפת פענח החדשות חלק ב' מכתב ו. ע' תלא-ב. המכתב הוא מכתב תודה להנ"ל: גודל תשואות חן על הפרי עץ הדר [אתרוג] הנשלח לי מכבודו

137. ספרא, אמור, פרשה יב.

ומבאר ע"ז הגאון ז"ל, שעצם הנענועים של הלולב, הד' מינים ובהלל בחג הסוכות, זוהי מ"ע מן התורה וחלק מה'ושמחתם לפני ה' אלקיכם גו', שאין זאת כשאר ימי החג במדינה לא בבית המקדש ששם מחוץ לבית המקדש הוא ר'ק שיירי מצוה' ולא המצוה עצמה.

ומוסיף לבאר דמה שאיתא בגמרא: "אמר רבי יוסי ברבי חנינא: מוליך ומביא - כדי לעצור רוחות רעות"¹³⁸, אין כוונתו רק ל'רוחות רעות' כפשוטו אלא גם ל'גדר דיעות כוזבות אשר כופרים בהשגחה עליונה וכופרים בערבה ובניסוך המים'. והיות ועיקר מצוות ד' מינים הוא במקום שמחה, ואמיתית השמחה היא דווקא בבית המקדש, נמצא שעקירת הרוחות רעות בשלימות היא דווקא ע"י הנענועים של הלולב בעיקר בבית המקדש - שדווקא על דם מבטלים את הדעות הכוזבות ורוחות הכפירה. ויה"ר שנזכה לזה בביאת המשיח במהרה בימינו, אמן¹³⁹.

לה נשיאות בירושלים

קביעת שם בירושלים מלכד בית דין הגדול

כאשר נשאל הגאון ז"ל, האם מותר לאדם להתמנות לכהן ברבנות בירושלים מבלי שהדבר יחשוב לו כאיסור 'משיג גבול' של הרבנות הראשית בירושלים¹⁴⁰, העיר מהירושלמי בשבת (פ"י ה"ג) האומר 'וכי יש קטן וגדול בירושלים' ומשם במסכת ביכורים (פ"ג ה"ז) "ירושלים הבנויה וגו', כעיר שמחברת ישראל זה לזה" ולכן "לא נתחלקה ירושלים לשבטים"¹⁴¹. הכל שווים בה".

ומסיק "שאינן בירושלים וגם לא שייך לקחת שם, שום תואר נשיאות ובית דין" ורק באופן פרטי, בתי דין פרטיים, "וכל מי שראוי ליטול את השם, יטול בגדר בית דין פרטי". ורק כש"א"י"ה יבוא משיח צדקנו עם סנהדרין גדולה בטבר' אז שייך נשיאות ובי"ד הגדול לכל ירושלים עיר הקודש"¹⁴².

138. סוכה לו, ב.

139. בכמה וכמה תשובות של הרוג'ובי ז"ל מבאר ומחדש את הענין של ה'שמחה' שיש בנענועים בהלל דוקא בעיקר במקום המקדש וההשלכות ההלכתיות שבוה גם בזמן הזה. הרבה ממכתביו בזה ושם הובאו מדבריו בצפנת פענח ועוד ממכתביו - נדפס בס' 'כתבי רבי יחיאל' (תשס"ב) על 2 חלקיו. ציינו ב'מפתחות' שם בסוף חלק ב' ב: סוכות / סוכה עמודים: תק-תק"ג. ובערב: ד. ד' מינים - שם ב'מפתחות' ע' תנה-תסג.

לה

מתשובה - כ"ג באייר תרצ"ב. נדפס בספר 'מרא דארעא ישראל' חלק ג' ע' עז עם הערות. בשו"ת צפנת פענח החדשות חלק ב' סי' קו ע' רצו-

140. השאלה שהופנה אליו היתה בקשר להגאון הרב מנחם מענדל ז"ק ז"ל, שרצו שיה' רב מטעם העדה החרדית בירושלים. ראה בס' מרא דארעא דישראל שם באריכות עד"ז.

141. רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ז הלכה יד, ועוד.

142. מציין לר"ה דף ל"א ע"ב: 'גליות גלתה סנהדרין וכו' ומציפורי לטבריא כו'. אמר ר' יוחנן ומשם [מטבריא] עתידין ליגאל. וגם לרמב"ם ז"ל הל' סנהדרין פ"ד הלכה יד שכותב: וקבלה היא שבטבריא עתידין לחזור תחילה ומשם נעתקין לבית המקדש. וראה באות הבא, לו.

ל

חזרת הסנהדרין

הסיבה שהסנהדרין יתחילו ישיבתם בטבריא בביאת המשיח

כתב הרמב"ם בהל' סנהדרין (פי"ד הי"ב): "בתחילה כשנבנה בית המקדש היו בית דין הגדול יושבין בלשכת הגזית . . גלו ממקום למקום, ולעשרה מקומות גלו וסופן לטבריא, ומשם לא עמד בית דין גדול עד עתה. וקבלה היא שבטבריא עתידין לחזור תחילה ומשם נעתקין למקדש". וכתב הרדב"ז עה"מ: "יראו עינינו וישמח לבנו אמנ".

הגאון ז"ל מבאר הלכה זו, שהטעם לכך שעתידיה סנהדרין לחזור מטבריא דוקא היות והגדר בסנהדרין הוא 'דהתואר הוא לעולם, היינו שבית דין הגדול, הסנהדרין תקף לעולם. וכדברי הספרי¹⁴³ על הפסוק (במדבר יא, טז) "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל": "אספה לי" – שתהא סנהדרין לשמי, שבכל מקום שנאמר 'לי' קיים לעולם ולעולמי עולמים", ומבאר, ש'לכן כשיכנסו כל חכמי ישראל למקום שהיתה שם סנהדרין האחרונה דיינו בטבריא . . אז יוחל עליהם שם סנהדרין'.

היינו, כיון שהגדר של סנהדרי גדולה של שבעים ואחד הוא נצחי, לכך כדי שיחזרו לפעול ולדון הם צריכים להתאסף במקום האחרון ששמשו כסנהדרין, בטבריא, ואז חל עליהם שוב הגדר דסנהדרי גדולה ומגיעים לירושלים וממשיכים לדון ולפעול¹⁴⁴.

ל

ספירת שמיטין ויובלות

אי"ה המשיח מגיע השנה, כמותי מתחילים לספור שמיטין ויובלות

בהלכות שמיטה ויובל¹⁴⁵ כתב הרמב"ם וז"ל: "וכן לעתיד לבוא בביאה שלישית בעת

לו

משו"ת צ"פ ניי סי' קמב - הועתק לצ"פ פי בהעלתך הי"א, טז ע' קטו-קטז

143. פרשת בהעלותך פסקא צב.

144. הרוגוצ'ובי ז"ל משתמש שם בל', שהרמב"ם בהל' סנהדרין (שם) כותב 'איך תהי' [ה] סמיכה אי"ה לימות המשיח'. ומציין לפירוש המשניות להרמב"ם ז"ל לסנהדרין. וכך הוא כותב שם בריש סנהדרין בקשר לסמיכת חכמים איש מפי איש לסנהדרין שזה מוכרח, ובוה הלשון: שאם לא תאמר כן, אי אפשר שתמצא ב"ד הגדול לעולם, לפי שנצטרך שיהי' כל אחד מהם סמוך עכ"פ. והקב"ה יעד שישובו כמו שנאמר 'ואשיבה שופטייך כבראשונה ויועצייך כבתחילה אחרי כן יקרא לך עיר הצדק' (ישעיהו א, כו). וזה יהי' בלא ספק כשיכין הבורא יתברך לבות בני אדם ותרבה זכותם ותשוקתם לשם יתברך ותגדל חכמים לפני בא המשיח כמו שיתבאר זה בפסוקים הרבה במקרא.

ועיין עוד עד"ז בצ"פ לפ' בהעלתך שם ע' קטו. ובצ"פ לסנהדרין דף צט ע"ב, ע' קפה-קפו.

לז

מצפנת פענח לפי' בהר ע' רמז-רמט בהוצאת 'צפנת פענח'
בעריכת הרה"ג הרב מ"מ כשר ז"ל

שיכנסו לארץ, יתחילו למנות שמיטין ויובלות כו". היינו דבזמן הזה אין נוהג דין יובל, והוא מכין שמיטין ויובלות מסורין לבית דין הגדול בלבד¹⁴⁶. ואם איתא כדבריו, לכאורה הרי גם השמיטין בזה"ז הוא לא מדאורייתא?

ועוד יש לדון בזה, דבעיה"ת משיח יבוא כבר בשנה זו ה'תשע"ד ושנת השמיטה הקרובה ע"פ המנין שאנו מונין הוא בשנה הבאה אי"ה, ה'תשע"ה, ונשאלת השאלה כיצד יתחילו את ספירת שבע השנים של השמיטין והיובלות, האם כשיחזרו הסנהדרין נתחיל הספירה מחדש היינו שרק שנת ה'תש"פ תהיה שנת שמיטה (ושנת תתכ"ד יובל), או שהמנין יתחיל כפי שזה נפסק בסוף בית שני או קצת לאחריו כשכבר לא הי' ב"ד הגדול. ובמילא יתחילו לספור מן התורה את השמיטים והיובלות רק בשנה הבאה החל משנת ה'תשע"ה שהיא שנת השמיטה כפי שזה נמשך מאז שהתחילו לספור שבע שנים שמיטה?

והנה מצינו דהגאון ז"ל דן בדומה לענין זה בקשר לשבעים שנות גלות בבל, שבני ישראל גלו לבבל ושהו שם בין חורבן בית ראשון לתחילת בנין בית שני, ובהפטורה לפרשת בהר¹⁴⁷ ציוה הקב"ה לירמיהו לומר לבנ"י לקנות שדות בזמן גלות בבל ולהכניס את שטרי הקנין 'בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים', היינו לגבי העתיד, כשיבנה בית המקדש השני יחזרו השדות לבעליהם ויתחילו לשמור שמיטים ויובלות.

וחוקר בזה: "אם בזמן דליכא בית המקדש אם אז שייך זה, או הוה מציאות חדש כשיבנה [בית המקדש] לעתיד לבוא". היינו, בזמן גלות בבל שהופסק מנין השמיטים והיובלות, הרי כשנבנה ביהמ"ק השני ובי"ד הגדול במקומם כבר דנים דינים, אם מתחילים מנין חדש לשמיטים ויובלות, היינו מהשנה שנבנה הבית השני, או שממשיכים את המנין מהשנה שהופסק בבית ראשון.

ומסיק הרוגוצובי ז"ל וכותב: "דגבי יובל והשמיטה הזמן שבטל לא הוה דבר חדש, רק מתחילין מזמן שנפסק". היינו שבשנה שנבנית ביהמ"ק השני המשיכו לספור שמיטים ויובלות מהשנה שבה הופסקה ספירתם בזמן חורבן בית ראשון¹⁴⁸. ולכאורה לפי זה, כשמשיח יבוא אי"ה השנה ה'תשע"ד, יתחילו לספור את שנות השמיטה מהשנה הבאה ה'תשע"ה. ובקשר ליובלות, ישנה מחלוקת בזה בראשונים מתי זה חל¹⁴⁹.

145. פי"ב הט"ז.

146. כמ"ש הרמב"ם שם ריש פ"י.

147. ירמיהו לב, ו-כז.

148. שם בצ"פ מאריך הרוגוצובי ז"ל במשא ומתן שבין ירמיהו להקב"ה. ומפרש את מה שענה הקב"ה לירמיהו: 'הנה אני ה' אלהי כל בשר, הממני יפלא כל דבר' (שם פסוק כז) וכותב: משום דאצלו יתברך ליכא חילוק זמן ולא חילוק ידיעה. . וא"כ הזמנים. . הוה כמאן דליתא כלל, ולא הוה הפסק כלל. . גבי ד' יתברך ליכא זמן ולא חילוק, ואצלו הכל נקודה אחת בלא שום חילוק. וא"כ הבית המקדש דלעתיד לבא עכשיו יש. עיין שם בדבריו. ובצ"פ מהדו"ת דף י, א-ב. וב'מפענח צפונות' פרק ג' ס' טו.

149. עיין ברמב"ם הל' שמיטה ויובל פרק י' הלכות: ג-ז. ובכסף משנה. רדב"ז (מכ"י). ועוד מפרשי הרמב"ם. ואכמ"ל.

לח

עולם הבא לישראל ודהגויים

ההבדל בין 'חלק לעולם הבא' לישראל וחסידיו אומות העולם

במסכת סנהדרין ריש פרק חלק (צ, א) איתא: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר: 'ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר' (ישעיהו ס, כא)". ובקשר לזה מציין הגאון ז"ל לדברי הרמב"ם בכמה מקומות, שעולם הבא אינו לבני בלבד אלא אף לחסידי אומות העולם – יש להם 'חלק לעולם הבא'¹⁵⁰.

ומחלק בזה בין באופן בו זוכים בני ישראל ב'חלק לעולם הבא' לבין האופן שזוכים בו חסידי אומות העולם. דהרמב"ם ז"ל כותב בפירוש המשניות שלו (ריש ב"ב), שאם הסכימו הקונה והמוכר לקנות קרקע אז ברגע שהקונה 'החזיק ברגלו וכיוצא בו, אין אחד מהם יכול לחזור בה' היינו 'דלגבי חלק יש קנין בהליכה' גרידא ולא צריך יותר. ומוסיף הגאון ז"ל דכיון שמבואר בכמה מקומות כחז"ל שא"י מוחזקת לבנ"י, לכן מספיק הליכה כל שהוא בא"י ואין צריך חפירה וכיו"ב כדי לקנות את א"י.

ועד"ז מבאר גם בקשר ל'חלק לעולם הבא' לבני ישראל שזה מספיק 'על ידי מחשבה או הליכה למצוה' וכבר קנה חלקו בעוה"ב. ואילו באומות העולם כיון של'עכו"ם לא הוה מחשבה כמעשה', ולכן יש את התנאים מתי יש להם חלק לעוה"ב, שזה 'רק אם מקיים ממש', את התנאים האמורים בקשר אליהם אז יש להם חלק לעוה"ב ולא מספיקה מחשבה טובה או הליכה למצוה, כפי שזה אצל בני ישראל¹⁵¹.

לט

עולם הבא לישראל

הסיבה לכך של'כ"ל ישראל' יש 'חלק לעולם הבא'

בקשר לעדות המשנה בסנהדרין (צ, א): "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא כו", ישנה אמרה ידועה בשם הגאון ז"ל שהסביר זאת בכך: הרי אין לך איש מישראל, יהי מי שיהי, שלא

לח

מכת"י לסנהדרין דף צ' ע"א, ע' קעו-קעז בהוצאת 'צפנת פענח'
בעריכת הרח"ג הרב מ"מ כשר ז"ל

150. ראה הלכות עדות פרק יא הלכה י'. הל' מלכים פ"ח הלכה יא [באלו תנאים זה מדובר]. ועיין שם בנושא כליו.

151. בשו"ת צ"פ נ"י סי' ו' מבאר [הועתק בצ"פ לריש פ' בחקתי ע' רמט-רנא], דוה שהתורה כהניגים מפרש את הכתוב 'אם בחקתי תלכו גו': מלמד שהמקום מתאוה שיהו ישראל עמלים בתורה, ומפרש וכותב: דכמו דא"י מוחזקת [לבנ"י] הכי נמי תורה ירושה ומוחזקת, רק מ"מ צריך הליכה. . . דאף דקיי"ל. . . אין הליכה קונה, זה רק בדבר חדש, אבל לברר איזה חלק [שייך לו] לזה קנה בהליכה [לבד], כיון שהתורה ירושה רק צריך לברר החלק, צריך עמל ויגיעה בגדר הליכה. . . דע"י שעמל במקום אחד קנה לכל התורה, אף במקום שלא עמל כלל.

הי' לו 'הרהור תשובה' בחייו, וזה מספיק שיגיע לו 'חלק לעולם הבא'. וכפי שכותב כך בצפנת פענח לסנה' שם [שהועתק לעיל באות לח], שאצל בני ישראל מספיק 'מחשבה או [אפילו] הליכה למצוה' שיקנו חלק בעוה"ב, אין צריך אפילו לקיום המצוות בפועל.

וכן מובא בשיחות כ"ק אדמו"ר שליט"א המקשר זאת בעצמו לדברי הגאון ז"ל: "כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר [הריי"צ]¹⁵² (גם בשם הגאון הרג'ובי) שאנחה של יהודי ("א אידישער קרעכץ") היא תשובה עילאה, וא"כ, הרי זה כבר הזמן דביאת המשיח"¹⁵³.

מ

פלפולא דאורייתא

בביאת המשיח נדע כל הפלפולא דאורייתא כולו

במסכת פסחים (קט, א) איתא: "עתיק יומין כו' זה המגלה דברים שכיסה עתיק יומין, מאי נינהו טעמי תורה". ומבאר ע"כ הגאון ז"ל ש"לפי הנראה בזמן שניתנו לוחות הראשונות אז הוי הגדר [של] שירה לכל ישראל . . . [היות ש]עיקר גדר תורה שבעל פה" הוא הפלפול שבתורה שלמדים זאת מפסקי טעמי התורה שבכתב.

"אך אח"כ [אחר חטא העגל] נשתנה ולא ניתנה רק למשה רבינו ע"ה וללויים שהיו משוררים", וכדברי הגמרא בנדרים (לח, א) ש"משה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל". וכפי' הרא"ש ע"ה"מ: "כי כל החכמה והשכל רמוזים בכתב התורה בצורת האותיות". אך כל זה הוא רק כעת בזמן הגלות, "אבל לעתיד לבוא . . . נשבע הקב"ה שהוא מחזיר לנו את החרב . . . זה תורה שבעל פה . . . ושוב יוכשרו כל ישראל לומר שירה בפה במקדש".

מא

פרוע ראש במקדש

פרוע ראש, הרבה שערות בראש בבית המקדש

כתב הרמב"ם בהל' ביאת מקדש (פ"א הלכה י"ז): "וכן אסור לכל אדם בין כהן בין ישראל ליכנס למקדש כולו כו' כשהוא כו' או פרוע דרך ניוול וכו', אבל ישראל שגדל שערו עד שנעשה מחלפת ולא הי' דרך ניוול הרי זה מותר להכנס לעזרת ישראל".
ומביא ע"ז הגאון ז"ל מה דאיתא בילקו"ש ריש ספר יואל בנוגע ל'פתואל' בן שמואל הנביא

152. אגרות-קודש שלו ח"ג ס"ע תקנא (נעתק ב"היום יום" ג תמוז).

153. שיחת ש"פ עקב, כ"ף מנחם-אב ה'תשי"ג.

מ

מצ"פ מהדו"ת דף ט טור א-ב הועתק בצ"פ לפי ברכה פלי"ג, עי' שה-שו בהוצאת 'בית תורה שלמה'

מא

תשובה ממוצאי ש"ק י"א מרחשון תרצ"א נדפס בשו"ת צ"פ החדשות חלק א' סי' סט ע' קנה-ו

"שהיה מסלסל בשערו ככתולה הזאת", והוא הי' גם לוי ונזיר, ושערותיו כמחלפת הרבה, והי' משרור בבית המקדש וגם שומר שם. ומבאר דמה שבכ"ז הי' לו היתר לכך הוא, כי שערותיו המגודלים לא היה דרך ניוול, ולכן הי' לו היתר ליכנס כך בבית המקדש וגם לשורר בתור לוי וגם לשמור על בית המקדש¹⁵⁴.

מב

הקרבת קרבן חגיגה

קרבן חגיגה בחג השבועות לכשיבנה בית המקדש

באחרונים דנו באם משיח מגיע סמוך לחג השבועות ועדיין אין מקום להקריב קרבנות, האם בכל זאת יש להקריב קרבן חגיגה בחיפוש מקום המזבח, או שעצרת הוא תשלומין לחג הפסח ולפ"ז אם עדיין אין מקום מיוחד להקרבת הקרבנות איננו מחוייבים בזה, לחפש מקום המזבח כדי להקריב עליו קרבן חגיגה.

וענין זה קשור גם לנוסח התפילה שקבע אדמו"ר הזקן נ"ע בסידורו, שאין אומרים תחנון 'מר"ח סיון עד י"ב בו ועד בכלל, דהיינו ה' ימים אחר חג השבועות, כי החג יש לו תשלומין כל שבעה'.

ומסביר ע"כ הגאון ז"ל: "כי, יש גדר יום טוב כל שבעת [ימין] עצרת... לכן יפה אנ"ש שי' עושים [שלא אומרים תחנון כל י"ב הימים שמר"ח סיון והלאה] לא כהמערערים¹⁵⁵!..."¹⁵⁶.

מג

קרבן פסח שני

קרבן פסח שני בביאת המשיח בין הפסחים

ע"ד הדין דלעיל (אות מב) יש לחקור מה הדין באם משיח מגיע בזמן שבין פסח ראשון לפסח שני, היינו בין י"ד ניסן ליי"ד אייר, האם חייבים בני ישראל בהקרבת קרבן פסח שני, כי הרי היו פטורים בקרבן פסח ראשון.

ומסיק ע"כ הגאון ז"ל שלא יצטרכו להקריב קרבן פסח שני מב' סיבות: ראשית, פסח שני אינו יו"ט בפני עצמו ואיננו כפסח ראשון, ושנית, שהרי אין ציבור מקריבים פסח שני¹⁵⁷.

154. בתשובה דן אם מותר לו לאיש לצבוע שערותיו כדי שיראה יותר צעיר. ומעיר מהמחלוקת של האמוראים בשבת (דף ע"ב) שזה תלוי 'אם בשביל ליפות אסור' ואם 'בשביל קונו' להקב"ה מותר. עיין שם בתשובה.

מב

תשובה מט' סיון תשלומין של חג השבועות נדפס בשו"ת צפנת פענח החדשות חלק א' ע' קד

155. אלו שמערערים ופוסקים אחרת, בקשר לא"א תחנון – מצויין בכף החיים סי' קלא ס"ק קז. וסי' תצד ס"ק ב"ן.
156. בסוף התשובה כותב: והכלל, כמעט כל מקום שפסק הגאון האמיתי מלאדי אמת.

מג

תשובה מט' סיון, תשלומין של חגה"ש. נדפס בשו"ת צ"פ החדשות חלק א' סימן לט, עמוד קג-קד
157. נכתבה לגאון הרב יעקב לנדא אב"ד דב"ב – נדפס בקובץ 'גדיל תורה' [ברוקלין] שנה ז' א-ו. ושם תולה את דבר הקרבת

מוד

ריח ניחות בקרבנות

הקשר המיוחד של 'ריח ניחות' לקרבנות שבבית המקדש

על הפסוק בפרשת נח (ח, כא) "וירח ה' את ריח הניחח, ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף לקלל עוד את האדמה גו" מביא הגאון ז"ל את דברי הגמרא בעירובין (סה, א): "כל המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו שנאמר 'וירח ה' את ריח הניחוח'", ושואל על כך מהו הלשון 'יש בו מדעת קונו'¹⁵⁸? דלכאורה הוא לשון תמוה ללא הבנה.

ומבאר, שישנו הבדל בקרבנות בין אלו שבכמות 'דאין ריח ניחות בכמה' לקרבנות שהועלו על המזבח בבית המקדש בהם אכן ישנו ריח ניחות לה'. ובלשונו: "דהנה מבואר בכמה מקומות דגבי מקדש לא הוה טבע כלל דק נסים גלויים¹⁵⁹. . . [ולכן] גם מהאבריים החומרי הוה ריח ניחות". היינו גם מהאיברים הגשמיים של הבעלי חיים החומריים שהקריבו על המזבח בבית המקדש גרם שיהי' נחת רוח להקב"ה, ריח ניחות לה'. והרי ריח זה דבר שהנשמה נהנית ממנו, כמאמר חז"ל (ברכות מג, ב): "איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו? הוי אומר, זה הריח". וכפי שמבטא זאת בלשונו, שהקרבנות בבית המקדש היו בכחינת 'צורה ולא חומר' וכפי שמעתיק בספריו צפנת פענח בכמה מקומות להסביר שדבר של קדושה הוא בעיקר הצורה של הדבר ולא החומר של הדבר¹⁶⁰, וא"כ שייך שפיר לשון דעת.

מה

שבט אפרים ומנשה

דינם של השבטים אפרים ומנשה לעתיד לבוא

במסכת בבא בתרא (קכב, א) איתא: "ועוד תניא, עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים". וברשב"ם עה"מ פי': "כלומר לי"ג חלקים שוין". ובהמשך הגמרא: "אידך למאן? (חלק י"ג למי. דהא י"ב שבטים לחוד הוא דשקלי כו' - רשב"ם), אמר רב חסדא לנשיא

הקרבנות בפ"ש במחלו' ירושלמי פסחים (פ"ח ה"ח), אם כל ישראל זבים, אם עושים ומקריבים קרבנות בפסח שני. ע"ש בדבריו.

מד

מצ"פ לבראשית ח, כא ע' לא-לד בהוצאת 'צפנת פענח' להרה"ג הרב מ"מ כשר ז"ל

158. ראה פירש"י שם.

159. ראה אבות פ"ה משנה ה ויומא דף כא ע"א.

160. עיין בס' 'מפענח צפונות' להרה"ג הרב מ"מ כשר ז"ל פרק א 'חומר וצורה' (בעיקר בס' יא וס' יב) מהרבה מקומות בצפנת פענח עד"ז. עיין שם.

מה

מהכת"י לסנהדרין דף ט"ו ע"ב, ע' כא, ב. הוצאת 'צפנת פענח' נ"י בעריכת הרה"ג הרב מ"מ כשר ז"ל

160. ב"ב קטו, ב.

(למלך המשיח - רשב"ם). היינו שלעת"ל שבט אפרים ושבט מנשה יחזרו להימנות כשבט אחד ויקבלו חלק אחד בארץ כמו שאר השבטים, וחלק הי"ג יקבל המלך המשיח.

ובמסכת סנהדרין (טו, סע"ב) דנה הגמרא בקשר ל'שבט דחטא', היינו שבט שלם שנכשל בחטא, אם דנים את השבט כרבים בסנהדרי גדולה, או כיחידים בכ"ג מהסנהדרין.

וע"פ סוגיא זו דן הגאון ז"ל בדינם של אפרים ומנשה לעת"ל, דהא קיימא לן 'דלא כלה שיבטא'¹⁶¹, שאין שבט שלם נכחד ח"ו, והרי "לשאר דינים הוה [אפרים ומנשה] רק שבט אחד" וגם לחלוקת א"י לע"ל יהי' להם רק חלק אחד כשבט אחד. ומצד שני הם כן נחשבים לשני שבטים לכמה דינים (כבגמרא שם).

ומסיק, שבקשר לזה שאם ח"ו חטאו שני השבטים אפרים ומנשה הם נחשבים בכך לשבט אחד, ומכיון 'דלא כלה שיבטא' אין עליהם דין של עיר הנדחת ח"ו אם עבדו ע"ז וכיו"ב.

מו

שחיטת השטן

שחיטת השטן לעתיד לבוא הוא תיקון

במסכת סוכה (נב, א) איתא: "דרש רבי יהודה, לעתיד לבוא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים".

והנה בגדרה של שחיטה זו כותב הגאון ז"ל: "רוצה לומר תיקון שחיטה ולא הריגה", היינו שהקב"ה יתקן את יצר הרע והרע בכלל בעולם.

ומביא מהירושלמי במסכת ע"ז¹⁶²: "אמר רב נחמן בשם רב מנא, עתידה עבודת אלילים להיות באה לפני עובדיה ומביישתן ובטילה מן העולם. . . עתידה ע"ז להיות באה ופורעת לפני הקב"ה ובטילה מן העולם", דמצינו חילוקי לשונות בין ב' מאמרים אלו, "דחד אמר רוקקת וחד אמר דכורעת, רוצה לומר אם בגדר ביטול לגמרי או בגדר תיקון".

היינו הל' שאומר ש'מביישתן' סובר שמבטל את היצה"ר דע"ז כגדר שחיטה, והל' שאומר ש'כורעת' סובר שהקב"ה יתקן את היצה"ר ובמילא הרע שבו יתבטל. ומציין למסכת יומא (סד, א) הדנה בקשר לשעיר המשתלח לעזאזל: "אמרי במערבא, דחיתו לצוק זו היא שחיטתו". היינו ששחיטת השעיר לעזאזל ביום הכיפורים דחיתו מההר 'זו היא שחיטתו', בגדר חיוב ותיקון ולא שבירה ושלילה¹⁶³.

מו

מכת"י לסנהדרין דף לח ע"ב, ע' עב בהוצאת 'צפנת פענח' נ"י
בעריכת הר"ח הרב מ"מ כשר ז"ל

162. פ"ד הלכה ז.

163. שם לפני כן (בע' עג) דן שם הרוג'וז'ובי ז"ל בקשר לדברי רב נחמן על אדם הראשון ש'כופר בעיקר היה' ומבאר וכותב: אם הרע הוא מציאות ונהפך לטוב [לעתיד לבוא], או רק דבר בדוי מן הלב. ומבאר זאת עם דברי הרמב"ם ז"ל בספרו מורה הנבוכים (חלק א') פע"ג ב"ה ההקדמה השביעית) 'אם העדר הוה מציאות' בקשר למיתתו של האדם,

מז

'שיבוטא' וחודש ניסן

בקשר הישיר שבין דג 'שיבוטא' לחודש ניסן

במסכת ראש השנה (יא, א) איתא: "רבי אליעזר אומר, בניסן נגאלו בניסן עתידין ליגאל". ומבאר בזה הגאון ז"ל באותיות של הלכה ע"פ המבואר בש"ס את הקשר הישיר בין חודש ניסן לגאולה העתידה במהרה בימינו. דהנה איתא בפסחים (ק"ב, ב): "אמר אביי עור דג כו' קשין לדבר אחר (צרעת - רש"י) כו' שיבוטא ביומי ניסן", ואף הרמב"ם בפירושו המשניות שלו¹⁶⁴ מפרש את דברי המשנה שם בנוגע לקוליס האספנים דהוא "מין דגים ועורו רך מאד כו' וקורין לו אל שבוטא". וכן בערוך (ערך אספן): "דג שבמקומות האספניא... ובלשון הקודש שיבוטא". ובירושלמי איתא¹⁶⁵: "שבוע מאות מיני דגים טהורים כו' כולם גלו עם ישראל לבבל, וכשחזרו [לא"י] כולם חזרו עמהן, חוץ מן הדג הנקרא שיבוטא". ובקרבן העדה עה"מ כתב בשם יש מפרשים: "לפי שטעם מוחו כטעם החזיר, לכן לא הי' ראוי להיות בארץ הקדושה".

ועפ"ז מפרש מדוע הדג הנקרא 'שיבוטא' קשה לצרעת בחודש ניסן, היות וטעמו כטעם החזיר¹⁶⁶, וחודש ניסן הוא חודש הגאולה, שגם בזמן שתבוא הגאולה במהרה בימינו יהי' החזיר טמא ואסור לאכלו. ואילו הרבה מינים של דגים וכיו"ב יותרו בזמן הגאולה השלימה.

ובזה מבוארת גם נבואת ירמיהו¹⁶⁷: "כי הנה קטן נתתיך בגוים בזוי באדם" שי"ל שכוונתו היא לדג השיבוטא שהוא דג קטן, כי עורו דק הקליפה¹⁶⁸ ועורו רך מאד. היינו, זה שבחודש ניסן עתידין ליגאל, זה שייך במיוחד לדג שיבוטא שטעמו טעם חזיר שגם לעתיד לבוא בביאת המשיח דג זה יהי' אסור באכילה כמו שהחזיר יהי' אסור באכילה.

מח

שליטת שבט יהודה

המשיח ישלוט על שבט יהודה וימלוך על כל העולם

הגאון ז"ל מבאר בטוב טעם את עיקר המחלוקת בין שבט יהודה ושבט בנימין בקשר למקום בית המקדש, על פי הגמרא במסכת זבחים (ק"ח, ב): "רצועה היתה יוצאת מחלקו של

חושך ועוד כיו"ב. ועיין עוד עד"ז בצ"פ מהדו"ת דף י"א טור ב.

מז

מצ"פ לבראשית בכ"ז, ט, ע' ק"ז-ק"ח. ושם לשמות פט"ז ה, ע' סז-סח בהוצאת 'בית תורה שלמה'

164. מכשירין פ"ו משנה ג.

165. תענית פ"ד ה"ה.

166. ראה פרש"י ד"ה מוח - חולין דף קט ע"ב.

167. מט, ט.

168. כפירוש המשניות להרמב"ם בשבת דף קמה ע"ב.

מח

מצ"פ לבראשית מד, יח על קסא-קסב בהוצאת 'תורה שלמה' בעריכת הרה"ג הרב מ"מ כשר ז"ל

יהודה ונכנסת לחלקו של בנימין ובה ה' המזבח בנוי, והי' בנימין הצדיק מצטער עליה לבלעה. הכי נמי רצועה היתה יוצאת מחלקו של יוסף לחלקו של בנימין".
ומבאר, שזוהי נקודת המחלוקת שבין יהודה ליוסף, כבריש פרשת ויגש, היינו ש"גם יוסף וגם יהודה רצו שבנימין ושבטו יהיו כפופים להם, ליהודה או ליוסף וזה היתה עיקר מחלוקת מי יביא את בנימין ולמי יהי' כפוף. . אך שניהם לא הועילו, כי בנימין לא הסכים".
היינו שלא יהודה ולא יוסף שלטו על בנימין, כי הוא הגיע למצרים בכוחות עצמו.
ועפ"ז מובן ביותר מחלוקת השבטים על מקום המקדש, שלמעשה הוקם בשטחו של יהודה, כבזבחים האמור. ומסיים: "רצון הבורא כן, שהי' גלות אחר גלות עד משיח במהרה. ואז יתגבר מבני יהודה, משיח בן דוד א"ה"¹⁶⁹.

מט

ימות המשיח למעלה מהטבע

לעתיד לבוא תהי' תקופה שלא יתנהגו על פי דרך הטבע כלל

בקשר לשינויים והחילוקים שיהיו במלכות בית דוד בין הזמן שלפני ביאת המשיח לבין הזמן שלאחריו מבאר הגאון ז"ל: "מלכי בית דוד וכל שכן מלכי ישראל אין להם גדר מלך ממש רק נשיא. . קיסר ופלגא"¹⁷⁰, דפלגא הוה כמו של תורה – נשיא, וקיסר הוה של תורה – מלך".
וביאר דבריו בדרך אפשר, שמלכי בית דוד ומלכי ישראל שהיו אצל בני ישראל, שמשו בשני כתרים, כתר מלכות שזה קיסר (מלך), וכתר תורה שזה גדר של נביא. אבל שהי' מלך ונביא ביחד לא 'קיסר ופלגא קיסר', זה יהי' מלך המשיח בביאתו במהרה בימנו.
וכפי שכותב שם "רק א"ה לעתיד לבוא יהי' זה משיח ג' דורות" היינו שמלך המשיח יהי' מורח ודאין "מריח באדם ושופט וידוע מי החייב כו' ע"י הרחה"¹⁷¹. . ואחר כך לאחר ג' דורות אז יתבטל זה ולא יהי' רק נשיא ולא יתנהגו על פי דרך הטבע כלל".

169. מבאר את מחלוקתם של יהודה ויוסף בקשר להבאת בנימין חזרה ליעקב שיש לדון בזה, אם זה שבנימין למעשה לא חזר ליעקב אלא שיעקב הגיע למצרים ושם פגש וראה את בנימין 'אם הוה קיים [יהודה] התנאי, כיון דהוא [יהודה] לא הביאו' לבנימין בפועל. והרי יהודה התנה לאביו ואמר 'אם לא הביאותיו אליך גו' וחסאתי לך כל הימים' (בראשית מג, ט). ומסיק ש'כיון דע"י שיהודה ישב אצל יוסף תחתיו שלחו יוסף הוה כמו שהוא השיאו'. היינו דזה שיהודה אמר ליוסף ש'הננו עבדים לאדוני גו' (שם מד, טז) ויוסף הסכים לכך, זה גרם להתיר את נדרו של יהודה לאביו. וזה נחשב כאילו יהודה הביא את בנימין ליוסף. עיין שם בדבריו והדוגמאות שמביא מהש"ס עד"ז (שם פמ"ד לג, ע' קסב-קסד ובהערות).

מט

צפנת פענח לבראשית מט, ט, עי קפה-קפו הוצאת 'בית תורה שלמה'
בעריכת הרה"ג הרב מ"מ כשר ז"ל

170. בסנהדרין דף צב ע"ב: כגון קיסר ופלגא קיסר. וברש"י: מלך ושני לו.

171. כבסנהדרין דף צג ע"ב ובפרש"י.

'תשביתו' לעתיד לבוא

בביאת המשיח החיות רעות יוכחדו או שלא יזיקו

על הפסוק "והשבתי חיה רעה מן הארץ גו" (ויקרא כו, ו) איתא בתורת כהנים¹⁷²: "רבי יהודה אומר מעבירם מן העולם. רבי שמעון אומר משביתן שלא יזיקו. אמר ר"ש, אימתי הוא שבחו של מקום בזמן שאין מזיקים או בזמן שיש מזיקים ואין מזיקים? אמור בזמן שיש מזיקים ואין מזיקים", היינו שלדעת ר"ש עיקר שבחו של הקב"ה הוא שגוף המזיקין נשאר קיים ובכל זאת מתהפך טבעם לטוב ואינם מריעים.

ובטעם מחלוקתם מבאר הגאון ז"ל, שהוא בפירוש התיבה 'והשבתי' בפסוק "והשבתי חיה רעה". ר' יהודה סובר שכוונת הפסוק היא 'שלא תהא הכמות' דהיינו שלא יהיו מזיקים כלל; החיות רעות יוכחדו מהעולם, ואילו ר"ש סובר 'דהשבתה הוי גם ביטול איכות הדבר'.

וכדרכו, מבאר שזוהי שיטתם בפירוש 'השבתי' ובכל דבר האסור שאסור לקיימם. ר' יהודה אומר בפסחים (כא, א) "אין ביעור חמץ אלא שריפה" היינו כליון וביטול לגמרי שלא יישאר מציאות כלל, וחולק בזה על החכמים שם שאומרים "אף מפזר וזורה לרוח או מטיל לים" היינו שצריך לבטל רק הציור שלו אך לא עצם המציאות שלו. והטעם שר"י הוא שסובר שפירוש הפסוק "תשביתו שאור מבתיכם" (שמות יח, טו) הוא שיוכחד ולא יהי' החמץ במציאות בעולם, וזה נעשה רק ע"י שריפת החמץ.

ומביא דוגמאות לשיטתו של ר"ש בש"ס, שהשבתת הדבר מספיק ע"י שלא משתמש בדבר האסור או מביא את האדם לא לעבור על האיסור, ולא דוקא על ידי הכחדתו. ובלשונו: "לר"ש כיון שיתבטל מהם הצורה" היינו שמספיק שלא יוכלו להשתמש בדבר¹⁷³.

ג

משו"ת צ"פ נ"י סי' נ - הועתק בצ"פ לויקרא כו, ו ע"י רנא-ב.

172. ס' בחוקותי פ"ב.

173. ועיין בלקוטי שיחות חלק ז, בחוקותי (א) ע' 126 - שקלא וטריא בדברי הרוגוצ'ובי ז"ל ובאריכות ההסבר. עיין שם - הועתקו הדברים (בקיצור) בס' דו"ן דאורייתא: מב. השבתת הרע בימות המשיח ע' 120-121.

הזמנות

שביבי זכרונות

מאת אבי החתן שי' מתקופת שהותו בחצרות קודשנו

א

הסיבה ל"גוואלד גוואלד" שבסוף התניא

כשהרב שלמה גורן ז"ל שהי' הרב הראשי לישראל ולפנ"כ הרב הצבאי הראשי - נכנס ליחידות אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א, אמר לרבי שרוצה להנהיג בצבא 'נוסח האחיד' בתפילות.

בהטעמו, שכיון שבצבא בישראל משרתים יהודים מכל העדות והחוגים, רצוי אם כן לעשות 'נוסח אחיד' בתפילות של כל ימות השנה, של עדות המזרח ושל האשכנזים.

הרבי לא קיבל את דבריו, והסביר, שהרי עיקר התפלה הוא בלב, וקשה מאוד לשנות נוסח תפלה של יהודי מסויים שבו הורגל שנים ארוכות, ולעבור לנוסח שייקרא ה'נוסח אחיד'.

בהקשר לכך אמר הרבי: (הלשון לא מדוייקת): שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר שהסיבה לכך שאדמו"ר הזקן כתב בסוף "קונטרס אחרון" שבספר התניא "גוואלד גוואלד", היא משום שהדברים שכותב שם נגעו בלבו הטהור, והוא ביטא זאת ב'מאמע לשון' שלו, בלשון שהי' רגיל מקטנותו, שפת האידיש. כי את רחשי הלב, עומק הלב של האדם, מבטא הוא בלשון שהי' רגיל בו מאז קטנותו. כך שלא ניתן לעשות 'נוסח אחיד' לכולם.

(שמעתי מפי הרה"ח ר' יוסף צבי שי' סגל)

ב

כזאת גאונות!

הרה"ג הרב חיים צימרמן ע"ה, הידוע בגאונותו האדירה, הי' בקשר עם כ"ק אדמו"ר שליט"א בעיקר בשנים הראשונות של הנשיאות. באותם שנים כתב את ספרו 'אגן הסהר' (לשון הפסוק בשיר השירים פ"ז, ג) העוסק בהשלכות כל הילוך הלכנה על הלכה למעשה בפועל.

בספר הוא מבאר באריכות גדולה מאד את כל השיטות בקשר ל'קו התאריך' וההשלכות ההלכתיות בזה, ובכלל מביא בספרו עוד ענינים של אסטרונומיה, הילוך השמש, הירח וכל הגלקסיה של היקום.

לאחר שנים ארוכות של עבודה והשקעה מאומצת בכתיבת הספר, הוא נתן את רשותו להדפיס מהספר (בהוצאה הראשונה) רק 100 ספרים. באמרו, שאין סיכוי שיותר מ-100 אנשים בעולם יבינו את תוכן הספר, ואין שום טעם לבזבז כסף להדפיס יותר מ-100 העתקים...

כיון שהי' לו קשר עם הרבי, הוא העביר את הספר למזכירו האישי של הרבי הרחמ"א חודוקוב, על-מנת שיעבירו לרבי.

הספר נמסר לידיי הק' בשעה 15:30 בצהריים, בכניסת הרבי לתפילת מנחה. בשעות הערב - בערך בשעה 8:30 - נכנס ליחידות לרבי. הרבי התייחס לספר, ואמר לרב צימרמן: הספר מבוסס על 2 יסודות, אך את אחד מהיסודות ניתן להפריך.

הרב צימרמן הי' כל-כך בהתפעלות באמרו, שלרגע לא פילל ולא חשב שהרבי תוך מספר שעות יעבור על ספר עב-כרס שכזה, שהוא - ר' חיים - התייגע בהכנתו ובכתיבתו שנים על-גבי שנים, ועוד להעמידו שיש יסוד אחד מתוך 2 עליהם בנוי רעיון הספר, שניתן להפריכו... כזאת גאונות!

(מהנ"ל)

הרבי נגד הטמנת 'מגילת יסוד'

הגה"ח הרב ברוך שמעון שניאורסון ע"ה, ראש ישיבת טשעבין בירושלים וחתנו של הרה"ג המפורסם הרב בעריש וויידנפלד ע"ה סיפר, שבאחת היחידויות שהי' לו עם כ"ק אדמו"ר שליט"א (הנ"ל הי' קרוב משפחה של הרבי), אמר לו הרבי (הלשון לא מדוייקת): רציתי לצאת ברעש (מיט א שטרעם) נגד המנהג שנהגו רבים, שמניחים את "מגילת היסוד" באדמה, לפני שיוצקים את היסודות של מוסדות מסויימים (ב"מגילת היסוד" מופיעים התקנים והגדרים עליהם מבוסס המוסד). סיבת התנגדותו של הרבי הייתה עקב-כך שמנהג זה נכלל ב"חוקות הגויים" ויש בזה חשש האיסור של "ובחוקותיהם לא תלכו". המשיך הרבי: אבל כשראיתי בעיתון 'המודיע' תמונה של הרב מטשעבין משתתף באירוע של הנחת "מגילת היסוד" [אולי של ישיבת טשעבין בירושלים, או מבנה אחר השייך לטשעבין] - הרפיתי מכך.

והרבי שאל את ר' ברוך שמעון: אולי אתם יודעים מהו ה'מקור' להנחת "מגילת היסוד"? כמובן, שלא הי' בפיו התשובה מהו המקור היהודי-הלכתי לכך.

(מהנ"ל)

סיבת 'קירון עור הפנים' של הרבי

הרה"ג המפורסם הרב יוסף בער סולובייצ'יק ע"ה מבוסטון, שהי' מקורב לרבי עוד לפני קבלת הנשיאות, הגיע להתוועדות של כ"ק אדמו"ר שליט"א בהשתדלותו של הרב פשוט שי' השליח בעיר בוטון.

הרב סולובייצ'יק התפעל מאוד מהרבי ומנהיגותו, ולאחר ההתוועדות הביע את רשמיו בכיטיים מיוחדים על הרבי ומנהיגותו, וכפי שפורסמו אז דבריו בעיתונים החרדיים באמריקה. משהו שלא פורסם בעיתונים: כשהרב סולובייצ'יק חזר מההתוועדות של הרבי בחזרה לבוסטון, שאלו ה'פרזידנט' ('הנשיא') של בית הכנסת הגדול בבוסטון: נו, מה דיבר הליובאוויטשער רבי? ענה לו הרב סולובייצ'יק: בין כה לא תבין מה הרבי דיבר. אבל משהו אני כן יכול להגיד לך:

מדוע "קרן עור פני משה" רק לאחר שירד מהר סיני עם קבלת לוחות האחרונות [כפי שסופר בסוף פרשת תשא: והנה קרן עור פניו (שמות פ"ד, ל): וראו בני ישראל גו' כי קרן עור פני משה גו' (שם פסוק לה)], ולא בקבלת הלוחות הראשונות בעת מתן תורה?

אלא, המשיך הרב סולובייצ'יק בהסבירו ל'פרזידנט' של בית הכנסת, בפעם הראשונה שמשה רבינו ירד מהר סיני בעת מתן תורה, הוא ירד כ'ראש ישיבה' וגדול בתורה. וזה עצמו הי' דבר גדול מאד. אבל אין זה מגיע לגודל דרגתו עם ירידתו מהר סיני בלוחות האחרונות.

בלוחות האחרונות הרי משה רבינו עלה להר סיני להתחנן ולהתפלל להשי"ת שיכפר לישראל על מעשה וחסא העגל: משה רבינו כשעלה להר סיני בפעם השני' עלה בתור זה שמוסר נפשו לבני ישראל, לא רק כ'ראש ישיבה' וגדול בתורה.

ולכן עם ירידתו של משה רבינו מהר סיני בקבלתו את הלוחות האחרונות, היינו בתור איש המסירות נפש עבור עם-ישראל, אז ורק אז קיבל מהקב"ה קרני הוד: 'והנה קרן עור פניו', כי קרן עור פני משה'...

אותו הדבר הוא בדורנו: הליובאוויטשער רבי בהוד וההדר שבפניו הזוהרים בא בעיקר, לא בגלל גדלותו בתורה, אלא מצד המסירות נפש שלו עבור כלל ישראל...

(שמעתי מפי הרה"ח ר' נחמן שי' הולצברג)

הצומות של הרבי בפארז

הרה"ג המפורסם הרב יוסף בער סולובייצ'יק ע"ה מבוסטון הי' חוזר ואומר לתלמידיו: כשהליובאוויטשער רבי למד ב'סורבון' שבצרפת, וגם אני, הרי לצום בימי שני וחמישי כל

שבוע, אצלו זה הי' דבר של 'מה בכך'; הליובאוויטשער רבי הי' צם המון. ואמר ר' יוסף בער: ער [הכוונה לרבי] איז איך דאָרט טיווען אַ רבי! [=הוא כבר הי' שם [בסורבון] רבי... (מפי תלמידיו)

ראש ישיבת מיר מעיד שהרבי מלך המשיח...

הרה"ג הרב נחום פרצוביץ ע"ה, חתנו של הרה"ג המפורסם הרב חיים שמולביץ ע"ה ראש ישיבת 'מיר' בירושלים, הי' ביחידות אצל הרבי באחד מחדשי שנת ה'קבוצה' שלי, בחורף תשל"א (טבת או שבט).

הוא הגיע לארצות הברית, בקשר לבעיות רפואיות ברגליו וכו'. הוא נכנס ליחידות יחד עם רעייתו.

בין הדברים שסיפר כשיצא מ"גן עדן העליון": הרבי ביקש ממנו שבעת שהותו בארה"ב שימסור לפחות 3 שיעורים וזה יקל על מה שסבל. וגם שישתדל לכתוב את חידושיו.

ואמר הרב פרצוביץ, שהרבי ידע בדיוק בקשר לבקשתו אליו להעלות את שיעוריו על הכתב, כי דווקא בתקופה הקרובה ליחידות כבר לא יכל לעשות זאת.

הוא סיפר, שלא הסתייע הדבר לדבר עם הרבי בלימוד (אולי בגלל שהוא הי' צריך להפסיק את היחידות עקב סבלו). והוסיף, שכשהרבי דיבר עם אשתו הרבנית שכינהה באותו זמן כמנהלת 'בית יעקב' בירושלים, ידע הרבי את כל הפרטים והפרטי-פרטים על מה שנעשה בתוככי בית הספר 'בית יעקב' בירושלים...

והעיקר מבין דבריו שאמר: כשראיתי את הרבי הבחנתי שכל הנהגתו אומרת 'מלכות'... אין ספק שאפשר לומר על הרבי את מה שחסידיו אומרים עליו ואת מה שכבר התפרסם בעולם כולו: "הוא מלך המשיח"!

(מפי אחד מתלמידיו המובהקים)

התפעלותו של הרש"י זיין מהרבי בתור חתן

ידוע מה שכ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע הפליא את ה'יראת שמים' של חתנו כ"ק אדמו"ר שליט"א. בקשר לכך, שמעתי מהרב החסיד הרב נחום שי' זיין מחיפה, שזקנו הרב הגאון המפורסם הגאון רש"י זיין:

כשהרבי השתדך עם בתו של כ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע, ביקש מהרב זיין ז"ל 'לתהות על קנקנו' של הרבי "דער נייער חתן" - החתן החדש.

על פי בקשה זו, הרב זוין נפגש עם הרבי ושוחח עמו בלימוד וכו'. כשחזר לכ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע אמר: "זה שחתונכם החדש הוא 'גאון' זה לא פלא', הוא בקי עצום וחריף וכו' וכו', אבל מהיכן לקחתם חתן כזה 'פרומער' [= אדוק]; החתן החדש שלכם הוא מהדר במצוות על דרך הפלא - דבר נדיר מאד בזמנים דוויים אלו...".

ח

'קבוצה' תש"ל

בשורות הבאות, אנסה להעלות על הכתב, 'חלק קטן' סיפורים ואירועים 'מיוחדים' שקרו בשנת ה'קבוצה' שזכיתי לשהות ב-770.

ההכנות לקראת הנסיעה לרבי לשהות ב'בית רבינו שבבבל' 770 במשך שנה תמימה בחצרות קודשנו, לא היתה דבר של 'מה בכך'. בתור תמימים בתומכי תמימים - זה הי' כל מאויינו וחפצנו; השאיפה, הרצון והחשק לזכות לזה.

ההכנות לכך התבטאו גם במובן הרוחני וגם במובן הגשמי. כהכנה רוחנית למדנו בשקידה נגלה וחסידות, ובמקביל עשינו הכנות גשמיות וניסינו להשיג את המימון לנסיעה.

ה'קבוצה' הורכבה מתלמידי ישיבת 'תורת אמת' שבירושלים ותלמידי ישיבת 'תומכי תמימים' כפר חב"ד. ביחס לקבוצות ששהו אצל הרבי ב-770 בשנים שלפני הקבוצה שלנו - הקבוצה שלנו מנתה כמה עשרות תמימים ונחשבה ל'קבוצה' גדולה במיוחד.

היות ורוב התלמידים היו בגילאי צבא, נערמו קשיים רבים להשיג 'היתר יציאה' מהארץ לקבוצת בחורים גדולה כל כך, ועוד לשנה שלמה. עד אז הצליחו עסקני חב"ד בארץ להשיג היתרי יציאה מטעם משרד הביטחון לבודדים ממש, וכאשר ניתנה אשרת נסיעה לשלושה חודשים נחשב הדבר להצלחה מקסימלית...

לאחר פעלתנות רבה, הושגו לבסוף האישורים באמצעותו של הפרזידנט שז"ר, מר שניאור זלמן רובשוב.

גם לאחר שהתקבלו האישורים, הוצרכנו לדאוג לאישורי שהיה קשמיים מטעם הממשל האמריקאי, ואף בזה נערמו קשיים על גבי קשיים היות ובחודשי החורף בהם התכוננו לנסיעה נוצרה בעי' עם השגת האישורי שהיה, קושי שהוכפל עשרות מונים כשהבקשה הוגשה על ידי עשרות בחורים.

חלק זה הוטל בעיקר על הנהלת ישיבת תות"ל המרכזית, ומסיבה זו הם החליטו באין ברירה לצמצם את מספר התלמידים שהיו אמורים להגיע ל-770.

הנהלות הישיבות בארץ כבר השלימו עם ה'גזירה' והתחילו לרמוז לבחורים שכנראה שיוצבו תנאים 'מי ומי ההולכים', וזירו את הבחורים להוסיף בשקידה והתמדה היות וייתכן שזה מה שיכריע את הכף בנוגע להצטרפותם לקבוצת התלמידים שתזכה לשהות בחצר הרבי.

מצד הבחורים, האווירה הלכה ונעשתה מיום ליום קשה ועכורה יותר ויותר. אצל אלו מהתלמידים שחשבו כי נגזר עליהם להישאר שנה שלימה בארץ, החלה להתעורר תנואה של קנאה שהתפתחה במקרים קיצוניים אף לרגשי שנאה.

למעשה, בסופו של דבר ברוך ה' התקבלו האישורים המיוחדים עבור כולם, ובחודש ניסן תש"ל הגענו כ-46 בחורים לחצר הרבי בשעה טובה ומוצלחת.

הקדמה זו נועדה לתת 'רקע' על ההתרחשויות שקדמו לנסיעתנו, ולהדגיש את רצונו של הרבי באופן פרטני ואישי שכל אחד ואחד מהבחורים יזכה לבוא ל-770 למשך כל שנת ה'קבוצה', דהיינו מניסן ה'תש"ל עד ניסן התשל"א.

בשעת ההתוועדות בשבת פרשת שמיני ה'תש"ל, יותר משבוע לפני הגעת הקבוצה לרבי, הקדיש הרבי התייחסות מיוחדת לעיכוב בהגעתם של תלמידי ה'קבוצה' והתבטא בביטויים מיוחדים:

בעת שהבחורים מעבר לים רוצים לבוא [לכאן] ללמוד פנימיות התורה ונכנסים למשרד הבטחון לבקש להם היתר יציאה. . . והם לווים כסף לנסיעה. [שואלים אותן] איך תחזיר את הכסף? אומר [התמים] שהוא לא חושב על כך...

וזאת על אף שיש מספיק ישיבות בא"י שלומדים בהם תורה, אומר [התמים] שהוא רוצה דוקא לנסוע ללמוד פנימיות התורה. הרי כשזה מגיע לקבלו אומרים לו לא! לא רוצים לקבלו, הוא יכול לישאר בא"י...

ובעת שבאים [למשרד הבטחון] 46 או 47 בחורים שכולם הם בגיל הגיוס שחייבים להישאר בא"י, הרי למרות זאת כשהם אומרים שהם רוצים לצאת את א"י ללמוד פנימיות התורה, נותנים רשות...

היכן לא נותנים לו והיכן אומרים לו שלא יסע [התמים], זה מכאן [מג"י]. כשמגיע לכאן אומרים לו שלא רוצים לקבלו. והרי הוא [התמים] נהג במסירות נפש, לזה סכום גדול של כסף ולא התחשב בשום דבר, לא באביו ולא באימו □ . . הוא התעקש לבוא [ל-770]...

בינתיים מחכים שלושים, ארבעים, חמישים בחורים לבוא לכאן ללמוד פנימיות התורה. איי, הרי יכול להיות מעורב פניה שלא לשמה - מה זה ענייך? ! יש תשובה של הרוג'ובי ובי שמישהו שאל אותו שיש לו שני תלמידים, אחד מסוגל ללמוד והשני אינו מסוגל כ"כ ללמוד, והוא שואל האם מותר לו לשלוח את התלמיד שאינו מסוגל כ"כ, כדי שיהיה מסוגל להתמסר לגמרי לתלמיד המוכשר. ענה לו הרוג'ובי שאסור לו, פשוט ע"פ נגלה אסור לו לעשות זאת. אז מה נוגע לך שיכול להיות שמעורב שם פניה שלא לשמה? !

איי, טוען הוא - התלמיד הרי בכל זאת פראי! - בטח שהוא פראי, לכן הוא עוד לא ראש ישיבה, אם הוא היה לא היה פראי - לא היה לוהו אלף חמש מאות לירות כדי לנסוע מעבר לים.

. . טוענים שאין מספיק מקום לישון; אין מספיק כסף להאכילם, הנכם

שומעים סיפור כזה בכל ניו-יורק אין מקום לישון! בכל ניו-יורק אין כסף לקנות פרוסת לחם להאכילם! את הפרוסת לחם שכבר נותנים להם?...

וכך סיים הרבי את השיחה: זה ששואלים אותי מדוע אני מדבר בכעס ובלהט ('מיט אַ שטורעם'). הרי אפשר לדבר בדרכי נועם ובדרכי שלום. . אבל מגיע זמן שזה מתפוצץ ובמילא מדברים זאת בלהט ('מיט אַ שטורעם').

ויהי רצון שבשבת ויו"ט נוכל לדבר רק דברים טובים ודברים נעימים, וכאמור כמה פעמים שמנצלים אותו לדברים שלא אני הייתי צריך לדבר בזה, אינני צריך לדבר אודות לתת [לתמימים] סדינים ומגבות, לא אני צריך לדבר בענין זה. צריכים לדעת מעצמו שאם משה דיין [שר הבטחון אז] נותן היתר יציאה ונותן לצאת מא"י, מותר להכניס [כאן בני"י] את הבחור! באותיות פשוטות ובאותיות של אמסטרדם.

כשהגענו לחצר הרבי, הכנסנו ביוזמת א' התמימים פתק בו חתם כל אחד מתלמידי ה'קבוצה' שאנו מקבלים על עצמנו ללמוד נגלה וחסידות וכו' וכו', ובהמשך נכנסנו כל בוגרי ישיבת 'תורת אמת' להיבחן בחסידות אצל הרה"ג הרה"ח הרב שלום מרוזוב.

עוד לא הספקנו להשתלב בולנוח מטורח הדרך, ועוד באותו שבוע שהגענו כאשר חברי ההנהלה של ישיבת תו"ת המרכזית ב-770 נכנסו לגן עדן העליון לדווח לרבי ולמסור דו"ח על מצבם הרוחני של התלמידים, הם סיפרו לרבי שהיו בחורים שנסעו למנהטן שבניו-יורק וכו' וכו' (ולא בשביל מבצעים...).

אינני יודע מי הדליף זאת להנהלת הישיבה, אבל כבר בשבת הגדול קיבלנו 'מנה אחת אפים' מהרבי על כך. הייתכן?!

וכן אמר הרבי בשיחה:

ובפרט שמגיעים במקום חדש [מא"י לנ"י] שאז יש פיזור הנפש, ובפרט שבאים לדרך גדול של רומי [ניו-יורק] ש'ישיבת כרכים קשה' (כתובת קי, ב), שאז יש יותר פיזור הנפש ובלבול הנפש לנוסע.

ובפרט שמגיעים מא"י, שיש להוסיף בלימוד התורה. . שעי"ז מתווסף בלימוד התורה. וכל ההיתר לצאת מא"י זה רק ללימוד התורה.

הרי לכאורה הי' יכול ללמוד תורה בא"י? אלא שעי"ז שנוסע לחו"ל, הרי שלימוד התורה הוא באופן אחר לגמרי, עד כדי כך, שכמה שרק ילמד תורה בא"י הרי שבלמוד התורה בחו"ל זה יותר טוב. כי הרי זהו ההיתר לצאת מא"י, כפי שהרמב"ם פוסק (בהל' מלכים פ"ה ה"ט), שזה פסק שאף אחד לא חולק על כך.

[והרבי המשיך:] במקום לשבת וללמוד, מגיע ישר פיזור הנפש שצריכים להסתובב ברחוב ולראות מה נעשה עם ה-10 מליון גוים! בכל העולם יש יותר מ-10 מליון גוים, יש יותר מ-2 בליון [= מליארד] גוים.

הכוונה שהקב"ה רוצה להנהיג על ידם, יבצע אבל מה נוגע לך מה נעשה עם הגויים? ! ...

הרי הבטחת לקיים [פסק הרמב"ם לשבת וללמוד תורה], ומה יש לך להסתובב ברחובות לראות מה נעשה עם הגויים? !

הרי אנו חיים בדור יתום, רואים ישר מה נעשה:

שאלתי לבחור מדוע הוא לא לומד, הרי הוא הבטי שישב וילמד, והוא בעצמו הבטיח לי שישב וילמד.

וענה לי, שאמנם הוא הבטיח, אבל הוא חָשֶׁבְן זאת לאחר הפסח. הוא הבין משאלתי שאני מתכוון שהוא ילמד לאחר הפסח.

הרי הייתי יכול לשאול אותו [בקשר ללימוד תורה] לאחר אחרון של פסח, מדוע שאלתי אותו עכשיו [לפני שבת הגדול]. וענה לי, שהוא ישתדל בזה.

[והרבי ממשיך:] זה מה שהרמב"ם פוסק שיש לשבת וללמוד, הרי זה גם לפני פסח, ולא רק בפסח .. צריך לעסוק בלימוד התורה. ואין לו מה להסתכל איך שזה אופה מצה שמורה כו ואיך שזה מבין את עצמו לפסח כו' ההכנה שלהם צריך להיות בלשבת וללמוד.

ט מדוע הרבי התעכב?

דומני שהיה זה בליל רביעי, ל' בניסן התש"ל, יום ראשון ב"ח אייר. במנין של הבחורים התמימים בזא"ל הקטן ב-770 ליד חדרו הקדוש של הרבי - בתפלת ערבית בשעה 10, ניגש אחד מהתמימים לעמוד. בדרך כלל באמירת הברכה 'שומר את עמו ישראל לעד' ב'השכיבנו' היו נוהגים לחכות לרבי שיקום לחצי קדיש שלאחריו. וכך אמנם הי' אז, אבל לפני תפלת שמו"ע של ערבית, הרבי צועד מספר פסיעות אחורה חוזר למקומו ומתחיל את תפילת לחש. באותו ערב ראו שהרבי מתעכב ופניו לקיר, ועדיין לא צעד! לקח לערך חצי דקה לתפוס שהרי הערב הוא ליל ר"ח, ומישהו דפק על השלחן להזכיר לומר 'יעלה ויבוא' בשו"ע. ולאחר הדפיקה על השלחן, צעד הרבי כמה פסיעות אחורה חזר למקומו והחל את התפילה.

י כשתמים מפהק באמצע ההתוועדות...

באחת מההתוועדויות בימות החול בהן זכיתי להשתתף, אחד מהתמימים שעמד לידי פיהק כמה פעמים. וראיתי שהרבי באמצע אמירת סימן לו עם היד מספר פעמים לכסות את הפה:

בפעם הראשונה, לא שמתני לב כל כך לזה. אבל כשהרבי עשה זאת יותר מפעם אחת, הבנת שיש דברים בגו. ואז שמתני לב לשכני שעומד לידי – מפקק!
הרי הוראה מפורשת מהרבי, כשמפקקים יש לשים היד על הפה!

יא

לוחם מלחמת ה'

בשנה בה זכיתי לשהות בחצר הרבי, עסק הרבי במלחמת הוי' בקשר לחוק האומלל 'מיהו יהודי'. הרבי השקיע זמן רב מאוד מכוחותיו הק', ולחם בכל האמצעים שעמדו לרשותו על מנת להעביר את התיקון בחוק של 'מיהו יהודי' ולהכניס את תיבת 'כהלכה' על מנת למנוע התבוללות עם 'חותמת' של הרשויות והממשלה בארץ ישראל.

באחת ההתוועדויות התבטא הרבי שהסיבה לכך שהוא לוחם כל כך בקשר ל'מיהו יהודי' יותר מחילול שבת, פריצות וכיו"ב, מכיון שכ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע אמר שבעניינים הקשורים לעצם של יהודי יש למסור את הנפש.

והסביר זאת כך: חילול שבת וכיו"ב שיש ל"ע בא"י, לא נוגע כל כך בעצם ובנשמה של היהודי, אבל בקשר של 'מיהו יהודי' הרי זהו 'הכשר' ופתח לנישואי תערובת בעולם, ודבר זה נוגע לעצמו ולנשמתו של יהודי ועל זה יש למסור את הנפש.

יב

מבצע תורה

ועוד זכורני משנת הקבוצה, כאשר פתח הרבי ב'מבצע תורה' בט"ו בשבט ה'תשל"א. באותו יום נוסע הרבי ל'אוהל' של כ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע (אז היה נהוג שהרבי נסע לפחות פעמיים בחודש, ערב ר"ח ובט"ו בחודש, כפי המופיע בספרי קבלה), ולאחר שחזר אמר לריל"ג להודיע שבערב תהי' התוועדות.

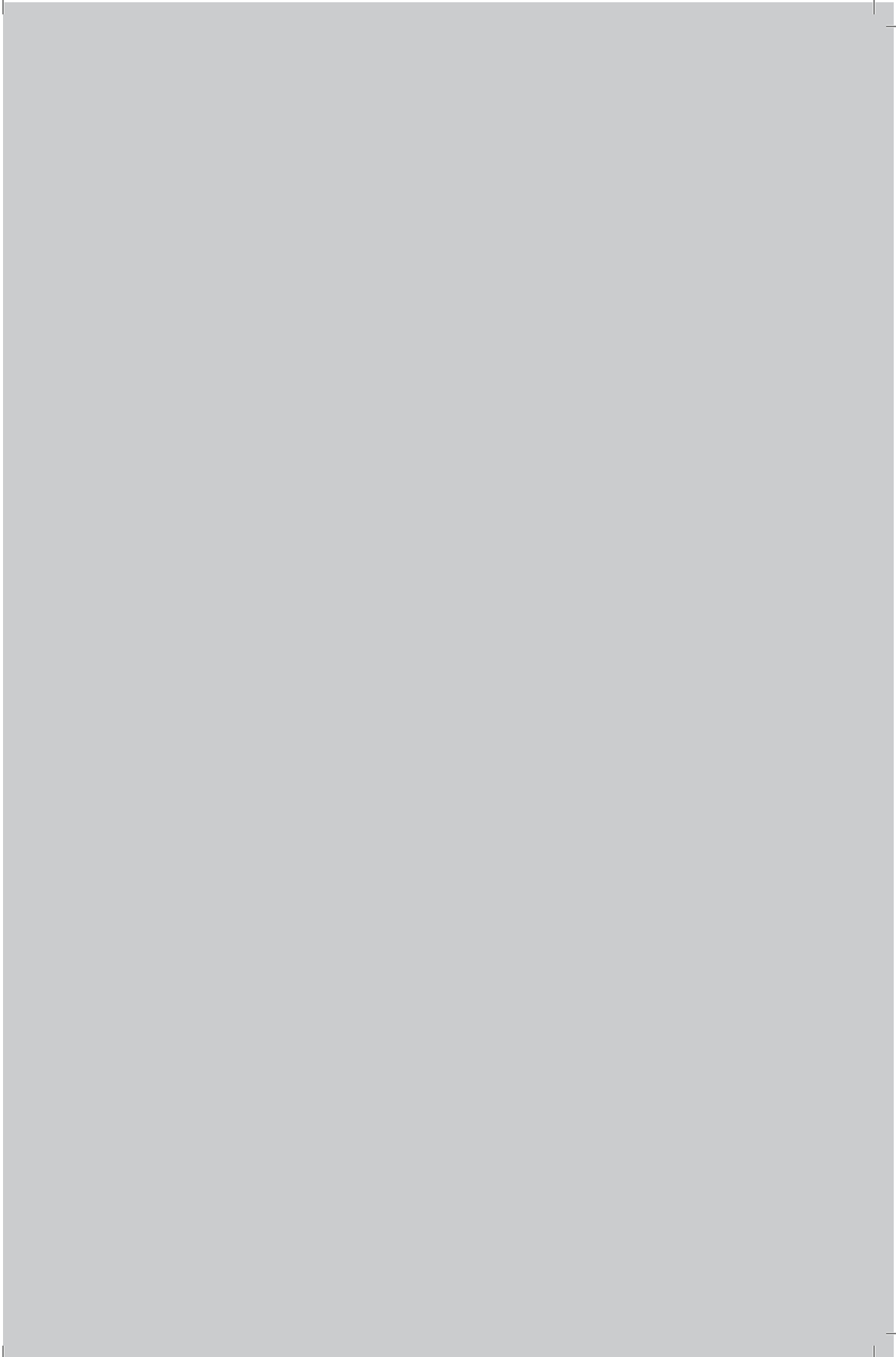
דבר זה התקבל בין אנ"ש כהודעה פתאומית ויוצאת דופן במיוחד, שהרי עד אז הרבי לא נהג להתוועד בט"ו בשבט כשחל ביום חול, ורבים מאנ"ש בערי השדה הזדרזו להגיע להתוועדות הפתאומית.

במהלך ההתוועדות אמר הרבי שכאשר השתטח על ה'אוהל' של אדמו"ר הריי"צ 'דחפו אותו' לערוך התוועדות, ולכן על אף שלא תכנן ולא חשב על כך, הרי שעשה זאת על פי ההוראה שקיבל באוהל. והוסיף, שאחד מהטעמים של ההתוועדות הוא לעורר במיוחד ש"יכבשו את העולם על ידי לימוד התורה".

הרבי פירט והאריך, שכל אחד ואחד, כולל בעלי עסקים וכו' יוסיף בלימוד התורה, וביקש לפרסם את הדברים.

כעבור זמן, התחדש ענין שמימי נוסף בהתוועדות זו כאשר נודע שבאותה שעה ממשלת ארצות הברית תכננה לחוקק חק לגייס את כל הצעירים לצבא ארה"ב, באופן כזה שיחייב גם לומדי התורה לנטוש ח"ו את לימודיהם ולהתגייס לצבא, וב"ה הגזירה בוטלה בגלל ההוספה בלימוד התורה.

תורת הגאון

סקירה קצרה אודות הספרים בתורתו של הגאון הרוגוצ'ובי ז"ל,
שנערכו על ידי אב החתן בעידוד כ"ק אדמו"ר שליט"א

שיטת לימודו של הרוגוצ'ובי ז"ל

שבעים דוגמאות של השוואת ענינים שונים בתלמוד בבלי ושקו"ט בהם - בהתאם לשיטת הידועה.

נוסף בו גם ביאור ב' מכתביו ב'סדר הלימוד'. וכן ב'מקורות' ממסכת ברכות בתלמוד ירושלמי ומהתוספתא במסכת סנהדרין, המבליט את שיטת הלימוד המיוחדת שלו.

מענה קודשו של כ"ק אדמו"ר שליט"א בכתב יד קודשו על עלי הספר:

המצו"ב [-המצורף בזה] נתקבל ות"ח ות"ח [-ותשוואות חן ותשוואות חן].

הסכמות לספר: בד"צ דק"ק קראון הייטס (הרב יהודה קלמן ע"ה מארלאו, ויבדלחט"א: הרב אברהם שי' אזדאבא והרב יוסף אברהם שי' הלוי העלער). הגה"ח הרב זלמן נחמיה שי' גולדברג מירושלים ת"ו, הגה"ח הרב ישראל ע"ה גרוסמן מירושלים ת"ו, הגה"ח המפורסם אב"ד מונטריאל הרב פנחס ע"ה הירשפרונג, וכן מהגה"ח ראש ישיבת תות"ל ליובאוויטש ב-770 הרב ישראל יצחק ע"ה פיקארסקי.

תוכן הספר: הספר מבוסס על רעיון שהגה ראש מכון 'בית תורה שלמה', הגה"ח הרב מנחם מנדל ע"ה כשר שבספרו 'מפענח צפונות' העתיק (ע' כו) מ"א [41] דוגמאות של 'הכללה והפשטה', השוואות ב-41 מקומות בש"ס שנראים לכאורה רחוקים בהגיון זה מזה, אבל בעיון טוב בהם, מוצאים 'מכנה משותף' ביניהם. שיטת לימוד זו מתאימה במיוחד לשיטתו המיוחדת בלימוד, של הגאון הרוגוצ'ובי ז"ל בספריו 'צפנת פענח'.

בספר זה נוספו 29 ענינים אשר ביחד עולים ל-70 השוואות של ענינים בש"ס אשר הם לכאורה רחוקים זה מזה ועם העיון הטוב רואים את ה'חוט המחבר' וההגיון שבדברים.

כ-70 ענינים רק צוטטו בתחלת הספר 'מפענח צפונות', והובאו בספר 'שיטת לימודו של הרוגוצ'ובי ז"ל" עם פתיחת כל המראי מקומות והסברה רחבה ומלאה.

שנת הדפסה: תשמ"ז. מכיל: 175 עמודים.

נישואים אזרחיים במשנתו של הרוגוצ'ובי

תוכן הספר: פיענוח 6 תשובות של הגאון הרוגוצ'ובי ז"ל הדין אודות 'נישואין אזרחיים' שמצריך 'גט', כמו גט שחרור של עבד, עקב ההתחייבויות שמתחייב האיש לאשה בנישואים כאלו, התחייבות שנעשתה בכתב ידו או בחתימתו.

אע"פ שלהלכה למעשה, רוב רובם של הרבנים בעולם לא החמירו עד כדי כך 'להצריך גט' בנישואים פקטיביים ('אזרחיים') שלא נעשו כדת וכדין, ועל אף שה'גט' הוא לחומרא, בכל זאת:

א. הרה"ג הרב יוסף אליהו הענקין ז"ל בספרו 'לב איברא' (ניו-יורק, תשי"ז) כן החמיר לערוך 'גט' לנישואים אזרחיים.

ב. בתשובות אלו מופיעים 'כללים' מיוחדים עליהם מבסס הגאון הרוגוצ'ובי ז"ל את דבריו, וממנו יסוד ממנו פנה לדיינים ומורי הוראה רבים היושבים על מדין, שלמדו מכללים אלו להלכות נוספים בדיני אישות (וכפי שאמר לי זאת בשעתו הרה"ג הרה"ח הרב משה שלמה כשר ז"ל בנו של הרה"ג הרה"ח הרב מנחם מענדל כשר ז"ל).

בהקדמת הקונטרס מוסבר בקיצור יסודותיו של הגאון הרוגוצ'ובי ז"ל בדין וגדריו של ה'נישואים אזרחיים'.

שנת הדפסה: תשמ"ח. מכיל: 65 עמודים.

כתבי רבי יחיאל

ובו שאלות ששאל הרה"ג הרב יחיאל גוטווירד ז"ל להגאון הרוגוצ'ובי ז"ל, ועליהם 45 תשובות של הרוגוצ'ובי ז"ל להנ"ל.

התשובה הראשונה נכתבה בו' תמוז תרצ"ג והאחרונה בח' אלול תרצ"ה. התשובות נכתבו ע"ג גליות.

תוכן הספר: הרב ר' יחיאל ז"ל הנ"ל, הי' אביו של הרב נחום צבי הכהן גוטווירד חותנו של הרה"ח ר' לוי יצחק ע"ה שמערלינג מציריך שווייץ, ממייסדי בית חב"ד, ומחשובי חסיד חב"ד שם.

התשובות עוסקות ברובם הגדול בדיני סוכה והנענועים של הד' מינים, ובדיני עיר הנדחת. בסוף חלקו השני של הספר, נערך מפתח מפורט [77 עמודים] של הענינים שבספר, לפי סדר הא"ב.

בהערות מובאים קטעים רבים מתוך ה'צפנת פענח' ממקומות אחרים, השייכים לתוכן התשובות שהובאו בספר. ספר זה הוא כעין 'ספר הערכים' מספרי 'צפנת פענח' של הגאון ז"ל, על הענינים והדינים של הנענועים כד' המינים בסוכות והדינים והגדרים של 'עיר הנדחת'.

בתחלת הכרך הראשון ובסוף הכרך השני, הובאו תולדות משפחת גוטווירד.

שנת הדפסה: תשס"ב, בהוצאת 'גל-עד', בני ברק. מכיל: ב' כרכים, 1,000 עמודים.

רזין דאורייתא

הספר מכיל 200 ערכים בתורתו של הגאון הרוגוצ'ובי ז"ל, עם ביאורי כ"ק אדמו"ר שליט"א, לפי סדר א-ב.

תוכן הספר: מטרת הספר היא, לתת הבנה - ולו במקצת - ללומדי שיחותיו הק' של הרבי, בהם מובא פעמים רבות מתורתו הרחבה של הגאון הרוגוצ'ובי ז"ל, על מה מדבר הרבי בשיחותיו.

הספר ערוך בצורה קצרה וברורה. בתחילה מועתקים דברי הגאון ז"ל בקיצור, ועליהם שיחותיו של הרבי המדברים על עניין זה. בליווי כותרות ראשיים ומשניים לכל ענין וענין.

נושאים המופיעים בספר: (ה)מלך המשיח. המלך המשיח - נשיא ומלך; חצי מלך וחצי נשיא; ולעיתיד לבוא שניהם יהיו אצלו בשלימות; זה שהוא גם 'קיסר' היינו שמלכותו היא באופן של חידוש; עיקר ענינו לע"ל הוא הלימוד לכל בני".

הספר נערך לשונית על ידי הגה"ח ר' שגיב שי' עמית.

הוצאה לאור: את הפרוייקט יזם הרה"ח ר' דניאל הלוי ע"ה גולדברג, מייסד 'כולל להוראה ודיינות' - בית משיח 770 בביתר עילית.

שנת הדפסה: תשס"ח. מכיל: 544 עמודים,

הגדה של פסח - צפנת פענח

מכיל כ-200 ענינים הקשורים להגדה של פסח, המלוקטים ממקומות רבים בספרי 'צפנת פענח' להגאון הרוגוצ'ובי ז"ל. הספר ערוך לפי הסדר של ההגדה, קטעים קטעים עם כותרות.

תוכן הספר: בספר הועתקו מתורתו של הרוגוצ'ובי ענינים שונים הקשורים לפסח בכלל ולערב פסח, כדיני חמץ וההשלכות שבו; שריפת חמץ וכיו"ב.

קובעים ברכה לעצמם הנימוקים לאיסור ההשתמשות במצות מכונה בפסח (המופיעים בע' סה בספר) אותם שלח הגאון ז"ל לרבני ירושלים בשעתו. ובין הדברים כותב: "גם בארצנו [רוסיא] ומחננו פרצה הדבר בדבר המכונה [מצות שנאפו במכונות] ואני לא הסכמתי לזה, ומימי לא ראיתה. ומוסיף: ומחמת הסוככים אי אפשר כעת לצאת במחאה גלויה [נגד המצות שנאפו במכונה]".

חידוש נוסף בספר זה הוא צילום הכת"י של רבני דוינסק והאזור במכירת החמץ (ע' רנו בספר), שם נחשף לראשונה שם נוסף של הגאון "מוה"ר יוסף בנציון ראזין בהרב ר' אפרים פישל", מה שמוכיח שלפחות במשך תקופה מסויימת נקרא מסיבה בלתי ידועה גם בשם 'בנציון'. התצלום הוא מחודש ניסן תרפ"ט, ויתכן שבאותה תקופה שעה לא היה הגאון הרוגוצ'ובי ז"ל בקו הבריאות ויתכן שהוסיפו לו את השם 'בן ציון' לרפואה. וכידוע שהשם 'בנציון' הוא סגולה לרפוא"ש. וע"ד: רפאל, חיים והדומה. ועצ"ע הוא (ולהעיר שבמצבת קבורתו לא מופיע שם זה).

על פי תצלום זה נדפס שמו בתחילת הספר: רבינו בן ציון יוסף רוזין זצ"ל.

הוצאה לאור: הוצאת 'גלעד' בראשות הרה"ג הרה"ח הרב דוד אברהם שי' מנדלבוים (שאגב כן, זכה לברכות ועידודים נדירים מכ"ק אדמו"ר שליט"א בקשר עם התעסקותו המיוחדת בהוצאת ספרים תורניים).

שנת הדפסה: תשס"ח. מכיל: 253 עמודים.

צפנת פענח - מסכת ברכות

רובו של הספר הוא פיענוח מתוך כתבי-יד שכתב הגאון הרוגוצ'ובי ז"ל בשולי גלינות מסכת ברכות, וחלקו - מלוקט ממקומות שונים בספריו 'צפנת פענח'. מתחת לפיענוח כתב-היד, הובא הסבר מלא עם הערות שוליים.

מענה קודשו של כ"ק אדמו"ר שליט"א: **ביום ראשון, ט"ו באלול שנת ה'תשמ"ח, עבר אבי החתן בבית הרבי ברח' פרזידנט, במהלך חלוקת הדולרים המפורסמת. כשעבר לפני הקודש, הציג אותו המזכיר הרה"ח ר' יהודה לייב שי' גרונר ואמר: דאָס איז טנבוים פון 'תורה שלמה' [=זהו טנבוים מ'תורה שלמה']. אמר הרבי בזה הלשון: "איך ווייס נישט וויפל מ'איז משום לב: דער ראָגאַצ'ובער איז גיווען אַ זריז אין לערנען, אין שרייבן און אפילו מיטן העסן, דאָרפמען זעהן אַז דער ספר זאָל אַרויס זיין גיך".**

[= "אינני יודע עד כמה שמים לב: הרוגוצ'ובי היה זריז בלימוד, זריז בכתבתו ואפילו באכילתו, יש לראות להוציא את הספר בזריזות"].

תוכן הספר: רוב רובו של הספר נערך כשאב החתן עבד ב'בית תורה שלמה' שכניהולו של הגה"ח הרב מנחם מענדל ע"ה כשר, לפני למעלה מ-30 שנה.

הקושי המיוחד בפיענוח כתב-היד: העבודה בפענוח כתב-היד של הגאון ז"ל, הייתה קשה במיוחד, עקב העובדה שלא נשאר ה'מסכת ברכות' של הגאון ז"ל [ועל כל הש"ס, הרמב"ם ועוד]. נותרו רק ה'מיקרופילים' שנעשו ע"י בתו של הגאון ז"ל, מרת רחל ציטרון הי"ד שבמסירות נפש ממש יצאה את מארץ הקודש לדוינסק (מקום מגורי הגאון ז"ל) ומשם לריגה. כל זאת בימי השואה האיומה! וכך במשך שנתיים הספיקה לצלם אלפי עמודים של הערות אביה הגאון ז"ל על גבי 'מיקרופילים' [שכל אחד מהם לא עולה על גודל קופסת גפרורים!].

[פירטי הדברים והשתלשלותם - כתבה מרת רחל ע"ה הי"ד בתחלת שו"ת צפנת פענח דוינסק. וביתר פירוט כתב הרה"ג הרב מ"מ כשר ע"ה ב'פתח דבר' בתחילת הספר 'צפנת פענח' למסכת מכות].

לאחרונה לקח על עצמו הרב דניאל שי' ביטון, ראש מכון 'המאור' להוציא לאור את הצפנת פענח מהכת"י (בעיקר) על כל הש"ס. ותבוא עליו ברכה וזכות הרבים תלוי בו.

הנ"ל מפעיל מספר אברכים ת"ח שיגיעים לפענח את כתב-היד ולהעיר את הערות, כולל פיתוח ריבוי גדול של מראי מקומות והסברה רחבה.

בעידן הטכנולוגי של ימינו, שהפיתוח הראשוני מה'מיקרופילים' לגודל סטנדרטי נעשה

במכשיר מיוחד הנמצא בספרי' הלאומית בירושלים, מבלי לאבד מאיכות הצילום, הופך את עבודת פיענוח הכת"י לדבר קל יותר מבעבר.

צורת פיענוח המראי-מקומות והוספת הערות ממסכת ברכות, נעשתה באופן שונה מספרי ה'צפנת פענח' עם פיענוח המראי מקומות שנדפסו עד כה.

בספר זה נדפסו הפיענוחים בהמשך אחד לדברי הגאון ז"ל ושולבו בתוכם, עם שינוי בצורת האותיות בין דברי הגאון ז"ל עצמם לבין הפיענוח באמצעות הדגשתם.

כמו כן, הודפס (תשע"ד) גם ספר 'צפנת פענח' על מסכת קידושין (בהוצאת המכון הנ"ל), כשבפיענוח כתב-היד ועריכה, השתתף אבי החתן.

אגב כך, מענה קודשו של כ"ק אדמו"ר שליט"א: בספר 'הר המלך' חלק א', הביא אב החתן צילום קטע מכתב-ידו של הגאון ז"ל על מסכת ברכות דף יח ע"ב, עם פיענוח מלא והוספת הערות והארות.

כשהספר הובא לרבי, שאל את המזכיר הרה"ח ר' יהודה לייב שי' גרונר: האם אמנם הפענוח של הכתב-יד, מתאים לכתב יד עצמו...

(מצו"ב צילום הכתב-יד ועמוד הסבר קצר לכך, מתוך הספר 'הר המלך' חלק א).

שנת הדפסה: תשע"ד. מכיל: 523 עמודים.

צפנת פענח - חלק ראשון מ'שניים אוחזין'

תוכן הספר: רובו של ספר זה נדפס לראשונה מתוך מיקרופילם כתב היד שהי' ברשותו של מכון 'בית תורה שלמה' בירושלים.

בספר זה הוקדשה מלאכה רבה לפענוח, והוא נערך בצורה קריאה וקלה להבנה, כן הובאו על אתר כל המראי מקומות שמציין להם הגאון הרגוצ'ובי ז"ל, וכן הועתקו דבריו מספריו 'צפנת פענח' על הרמב"ם ועוד השייכים לפרק שנים אוחזין.

בנוסף, בראש כל קטע בא קיצור מתומצת של דברי הגאון השם דגש על נקודת חידושו של הגאון ומסייע בהבנת הדברים.

החידושים בספר עוסקים בסוגיות המופיעות בעשרת הדפים הראשונים של מסכת בבא מציעא. יוזם ההו"ל של הספר הוא הרה"ח דניאל ליפא שי' קורצווייל מנחלת הר חב"ד, קרית מלאכי.

שנת הדפסה: תשמ"ח. מכיל: 105 עמודים.

• • •

עוד חזון למועד:

- ספרי 'צפנת פענח' על כל מסכתות הש"ס. לצד פיענוח כתב-היד, יובאו פתיחת מראי-מקומות, הערות והארות.
- ספרי 'צפנת פענח' על חמשה חומשי תורה. לצד הסבר מלא של תורתו של הגאון ז"ל, בהם יובאו ביאורי כ"ק אדמו"ר שליט"א.

פרסום ראשון

פיענוח ותצלום של מכתב תשובה הלכתי שכתב הגאון הרוגוצ'ובי ז"ל לרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג הראש"צ והרב הראשי לישראל, הנדפס בזה בפרסום ראשון מכתב יד

מכתב זה הינו העתק מכתב היד האורגינאלי שהי' מונח ב'בית תורה שלמה' בירושלים ת"ו. כתב-היד והפיענוח הינם בפרסום ראשון.

פיענוח כתב-היד נעשה ע"י אב החתן.

לעת עתה לא נמצאה השאלה ששאל הרב הרצוג ע"ה. אך מתוך תשובתו של הגאון הרוגוצ'ובי ז"ל נראה שעיקר השאלה הייתה לבאר את דברי הרמב"ם ז"ל ב'פירוש המשניות' על משנה במסכת זבחים דף עח ע"א, בפירושו את דברי רבי אליעזר שם בקשר לדם התמצית ודם הנפש, ובמה שחולקים במחלוקת התנאים שם – איך שרב זביד מפרש זאת, ואיך שרב פפא מפרש זאת (שם, דף עט ע"ב).

כדרכו הידועה של הגאון ז"ל, שמוצא על ענין אחד עוד 'נקודות - רעיונות' דומים ממקומות שונים בתורה. וגם מגדיר את ההלכות הקשורים זה עם זה. כך גם ניתן לראות בתשובה הנוכחית.

מפאת קוצר הזמן, לא פוענחו המראי-מקומות של תשובת הגאון ז"ל, ועוד חזון למועד.

ת"ו. ב'בית תורה שלמה' בירושלים ת"ו. כתב-היד והפיענוח הינם בפרסום ראשון. פיענוח כתב-היד נעשה ע"י אב החתן. לעת עתה לא נמצאה השאלה ששאל הרב הרצוג ע"ה. אך מתוך תשובתו של הגאון הרוגוצ'ובי ז"ל נראה שעיקר השאלה הייתה לבאר את דברי הרמב"ם ז"ל ב'פירוש המשניות' על משנה במסכת זבחים דף עח ע"א, בפירושו את דברי רבי אליעזר שם בקשר לדם התמצית ודם הנפש, ובמה שחולקים במחלוקת התנאים שם – איך שרב זביד מפרש זאת, ואיך שרב פפא מפרש זאת (שם, דף עט ע"ב). כדרכו הידועה של הגאון ז"ל, שמוצא על ענין אחד עוד 'נקודות - רעיונות' דומים ממקומות שונים בתורה. וגם מגדיר את ההלכות הקשורים זה עם זה. כך גם ניתן לראות בתשובה הנוכחית. מפאת קוצר הזמן, לא פוענחו המראי-מקומות של תשובת הגאון ז"ל, ועוד חזון למועד.

יום ב' א' ר"ח תמוז דהאי שתא תרצ"ב דווינסק.

קבלתי מכתבו.

והנה באמת עיקר הפירוש בזבחים דף ע"ט ע"ב דר"פ ור"ז. ועיקר הגירסא, אין גזרין גזרה כו', ורק שמחמת חשש דם התמצית בלבד לא טוב וכמ"ש התוס' פסחים דף ס"ה ע"א ד"ה שמא, דהוה כמו דם בעלמא.

ועי' תוס' זבחים דף מז ע"ב. רק הגדר שיש דם שלא נתקבל בכלי והוה גם פסול. דבאמת סכין מקדש לדם שיחול עליו שם דם, דבאמת כתבו תוס' סוטה דף י"ד ע"ב וזבחים דף י"ג ע"ב ומנחות דף ט"ז ע"ב ודף ע"ח ע"ב, ואח"כ לא נתקבל בכלי הוה דם פסול, ולכך מבואר במשנה תמיד פ"ד דלב צריך לקרעו ולהוציא דם, ואמאי לא נקט גם דם דסימפונות הכבד דם כנוס כמבואר חולין דף קי"א וכריתות וברמב"ם בהל' יו"ט, ועיין מ"ש הרמב"ם בפירוש המשניות סוף ע"ו וזבחים גבי עוף, אך הני כיון דלא נתקדש כלל לא הוה שם פסול בפ"ע, אבל דם הלב מבואר בכריתות דף כ"ב דיש שם דם אשר שריף מן דם הצוואר שנתקדש ע"י הסכין ע"ש ברמב"ם דגרס להפך מרש"י, זה ראה פסול ממש ואסור להעלותו על המזבח, ולכך צריך לקרעו את הלב ולהוציא הדם.

וזה רוצה לומר ר"פ להפך, דאם דם התמצית רבה לא אכפת לו, אבל אם דם הנפש שיש בדם התמצית רבה לא אכפת לו, אבל אם דם הנפש שיש בדם התמצית רבא [רבה] והוה אז גם בצוואר עיין וזבחים דף כ"ו. וא"כ נתקדשו בסכין ולא נתקבל בכלי אסור להעלותו מן התורה.

ועיין בתוספתא קרבנות [זבחים] פ"ח [ד]מחלקין שם בין דם פסולים לדם התמצית, ע"ש בזה. ולא ס"ל כחלוק התוס' וזבחים דף ע"ט ע"ב בין דם לאיברים, ועיין שם דף פ"א ע"א בשיתת ר"י דגם בדם נ"מ בין דם פסולים דרובע כו' ובעל מום, ועיין במנחות דף פ"ו ע"א דמחלק ג"כ כהאי גוונא גבי שמן אנפיקינן, ע"ש בגירסא אם הוה הפסול רק שרש בעל מום ולא אכפת לו כלל. וא"כ אם דם התמצית אם נתקבל בכלי ואם רואין דם

הדם שאינו כלל דהנה אוזן בעלמא לא נתקדש הדם של נפש בכלי, ושפיר מקריב וזורק הדם. ועיין כריתות דף כ"ב גבי דם הקזה גבי קיבל דם בשתי כוסות, וע"ש ברמב"ם בהל' שגגות פ"ו, ועיין תוס' חולין דף ל"ו ורש"י פסחים דף כ"ב ע"ב.

עכ"פ אם נתקבל דם התמצית ולא דם הנפש לר"א יפול ליזרוק לכתחילה. וגם עכ"פ לר"א לא גרע מן דם תמימים בדם בעל מום ע"י תערובת מרצה, וזבחים דף ע"ז וביומא דף ס"ד וזבחים דף פ"א, והכי נמי לר"א זה רוצה לומר הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות.

ולדידן ס"ל דהקבלה לא הוה כהוגן כיון שיש שם הרבה דם תמצית. וגם י"ל דתליא אם כלי שרת מקדשין שלא מדעת ועיין במנחות דף ע"ח ע"ב וכמה מקומות בזה.

גם יש לומר דהוה חציצה בכלי, ועיין יומא דף נ"ח ע"א, ע"ש בזה. וזבחים דף ע"ח ע"ב. ואתי שפיר. ובגמרא דר"ז ור"פ רוצה לומר אם יש הרבה דם הנפש שלא נתקבל בפני עצמו, והוה כמו דלא קבלה בכלי וגרע דם התמצית.

ועיין וזבחים דף קי" ע"א גבי חזר קומצה כו' וסתם, משמע אם קודם קידש כלי ומקדשה אח"כ ועיין וזבחים דף פ"ג ע"ב גבי עלו וירדו קודם קומץ, ע"ש. וכן גבי מה דאמר שם גבי

מקריב קדשים ואומר שהם מין במינו כו'. והכי נמי שקלא דמו בדם התמצית. ולא דמי להך דדף ל"ה ופסחים ס"ה, ועיין בחולין דף ק"ח ע"ב ובכורות דף ט' ע"ב וחולין דף ע"ו וסוכה דף ל"ז ע"ב.

והרבה הארכתני בזה בחיבורי חלק א' בהך דנדרים דף כ"א ע"ב גבי דם מקור. ועיין מנחות דף י"א ותוס' דף י"ז ע"א גבי שיריים דלא הוה חציצה גבי מנחה וגבי דישון מזבח הפנימי, ובירושלמי פ"ב דיומא ותוס' דף נ"ט ע"ב ותוס' ישנים דף ל"ג ודף יד ע"ב וכמה מקומות בזה. וברמב"ם דס"ל הדישון צריך במזבח הפנימי שני פעמים דלא כתוס'. ועיין יומא דף נ"ט ע"א ובתורת כהנים פ' אחרי, כפרה שהיא בגופון ע"ש. רוצה לומר שלא יהי' שם גחלים כמו ביומא בגמרא. ואכמ"ל. זה רוצה לומר הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות. ואקצר.

יוסף ראזין, רב דפה הנ"ל

והרבה יש להאריך בגדר חציצה או מחמת שאינו נוגע בכלי או בכגד בבשר גבי כהנים או במזבח, וגבי אויר, חולין דף ע', וכן במקום שצריך שיהי' המים נוגעים בבשר או שלא יהי' הפסק ועיין במקוואות פרק י' סוף משנה ד זבחים דף פ"ז ע"ב ואכמ"ל.

מלך מבית דוד

ייחוסו של הרבי שליט"א למלכי בית דוד

נדפס בקשר עם המופיע בגוף הקובץ (אות יז) בנוגע לייחוסו של מלך המשיח

תקופת מלכי ישראל: א. דוד המלך. ב. שלמה המלך. ג. רחבעם המלך. ד. אביהו המלך. ה. אסא המלך. ו. יהושפט המלך. ז. יהורם המלך. ח. אחזיהו המלך. ט. יהואש המלך. י. אמציהו המלך. יא. עוזיהו המלך. יב. יותם המלך. יג. אחז המלך. יד. חזקיהו המלך. טו. מנשה המלך. טז. אמון המלך. יז. יאשיהו המלך. יח. יהויקים המלך. יט. יכניהו המלך. כ. השר שאלתיאל.

תקופה הנביאים: כא. פדיה. כב. זרובבל. כג. משולם. כד. חנניה. כה. ברכיה. כו. חסדיה. כז. ישעיה. כח. עובדיה. כט. שכניה. ל. שמעיה. לא. נעריה.

תקופת התנאים והאמוראים: לב. חזקיה ריש גלותא. לג. התנא עוקבן בר נחמיה - נתן דצוציתא ריש גלותא. לד. ר' הונא ריש גלותא. לה. ר' עקוב ריש גלותא. לו. ר' נחום ריש גלותא. לז. ר' יוחנן ריש גלותא. לח. ר' שפט ריש גלותא. לט. ר' ענן ריש גלותא. מ. ר' הונא ריש גלותא. מא. ר' נתן ריש גלותא. מב. ר' נחמיה ריש גלותא. מג. ר' עוקבן דצוציתא ריש גלותא. מד. ר' אבא ריש גלותא. מה. ר' ספרא ריש גלותא. מו. מר זוטרא ריש גלותא. מז. רב כהנא ריש גלותא. מח. רב גוריא ריש גלותא. מט. מר בוסתנאי ריש גלותא. נ. רב יעקב ריש גלותא. נא. רב מגיס ריש גלותא. נב. רב נחמיה ריש גלותא. נג. רב אבדימא ריש גלותא. נד. רב פינחס ריש גלותא. נה. רב חצוב ריש גלותא.

תקופת הגאונים: נו. רב שמואל גאון. נז. רב יהודה גאון. נח. רב חנניה גאון. נט. רב שרירא גאון. ס. רב האי גאון.

מהראשונים ואילך: סא. הרה"ג ר' יוסף מרומי. סב. הרה"ג ר' יחיאל. סג. הרה"ג ר' אברהם. סד. הרה"ג ר' עזריהו. סה. הרה"ג ר' יחזקאל. סו. הרה"ג ר' לעמיל. סז. הרה"ג ר' עזריהו. סח. הרה"ג ר' אליהו. סט. הרה"ג ר' יוסף. ע. הרה"ג ר' נחמן. עא. הרה"ג ר' קלמן קלונימוס. עב. הרה"ג ר' לייביש. עג. הרה"ג ר' אלעזר. עד. הרה"ג ר' ירמיהאל. עה. הרה"ג ר' אריה זאב. עו. הרה"ג ר' יעקב. עז. הרה"ג ר' בצלאל. עח. הרה"ג ר' יהודה ליוואי - המהר"ל הזקן. עט. הרה"ג ר' בצלאל. פ. הרה"ג ר' חיים מוורמייזא. פא. הרה"ג ר' בצלאל.

מהמהר"ל ואילך: **פב.** הרה"ג מרנא ורבנא יהודה ליוואי - המהר"ל מפראג. **פג.** הרה"ג ר' בצלאל חריף. **פד.** הרה"ג ר' שמואל. **פה.** הרה"ג ר' יהודה לייב. **פו.** הרה"ג ר' משה מפוזנא. **פז.** הרה"ג ר' שניאור זלמן. **פח.** הרה"ג ר' ברוך.

רבתינו נשיאינו: **פט.** כ"ק אדמו"ר הזקן. **צ.** הרבנית דבורה לאה. **צא.** כ"ק אדמו"ר הצמח צדק. **צב.** רבי ברוך שלום שניאורסון. **צג.** רבי לוי יצחק שניאורסון. **צד.** רבי ברוך שניאור זלמן שניאורסון. **צה.** הרב המקובל רבי לוי יצחק שניאורסון. **צו.** הרבי שליט"א - המלך המשיח.

[כבר העירו חסידים שהרבי הוא דור הצ"ו מזוד המלך, עליו נאמר הפסוק (ישעיה נה, ג): "הטו אזנכם ולכו אלי שמעו ותחי נפשכם ואכרתה לכם ברית עולם חסדי דוד הנאמנים" (וכפירוש המצודת דוד על הפסוק: "כחסדי, רצה לומר: יהיה כמו החסדים הקיימים אשר הבטחתי לדוד שלא תופסק המלוכה מזרעו"), ו"חסדי דוד" בגימטריא צ"ן].

לזכות

החתן התמים הרב לוי יצחק והכלה מרת יוכבד שרה שיחיו
טננבויים
לרגל שמחת נישואיהם בשעה טובה ומוצלחת
בדר"ח תמוז, ה'תשע"ד

שיזכו להקים בית נאמן בישראל, בנין עדי עד, על יסוד התורה והמצוה
כפי שמוארים במאור שבתורה זוהי תורת החסידות
ויזכו לבנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות
מקושרים לכ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א
מתוך הרחבה ברוחניות וגשמיות גם יחד
ומתוך שמחה וטוב לבב

לזכות

כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

יהי רצון שיראה הרבה נחת מבניו התמימים בפרט,
משלוחיו, חסידיו, וכלל ישראל - בכלל
ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו
וישמיענו תורה חדשה מפיו
בגאולה האמתית והשלימה
תיכף ומיד ממ"ש

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד